

Bevarandeperspektivet i det offentliga Sverige

**Den nya arkivredovisningens inverkan på
bevarandet hos svenska myndigheter**

Nanna Bergquist & Mikael Drugge

Examensarbete (30 högskolepoäng) i arkivvetenskap för masterexamen inom ABM-
masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Charlotte Hagström

År: 2015

© Nanna Bergquist & Mikael Drugge

Title

The preservation perspective within the Swedish public sector

Abstract

In this master's thesis we aim to answer whether the employees' awareness of preservation has increased within the Swedish government agencies, on account of the new process oriented archival description developed by the Swedish National Archive. The process oriented archival description is based on the concept of describing archives on the outset of business processes, activities and transactions. We argue that this new archival description has prompted a change in the archival practice, since the description is now done by the archivist in advance and not as an afterthought, as was the common practice before. The object of the new archival description is to better mirror each organization's own unique functions. To achieve this the archivist creates the archival description in dialogue with the experts of these specific functions, i.e. the employees of the organization. We argue that if the archivist's outreach is successful it could increase the awareness of preservation of records amongst the organization's employees.

In our research study we also intend to determine if the archivists experience a change in their professional role as a consequence of the new archival description. Since an ubiquitous dialogue is imperative to establish awareness of records preservation amongst government agency employees, we also explore how the archivists mediate the purpose of preserving public records. In order to analyze these aspects we study two Swedish government agencies – The Swedish Customs and the urban planning office in Malmö. The research study has a qualitative approach and our empirical material consists of interviews and policy documents relating to the organizations' archival descriptions.

The theoretical framework of this thesis is built upon Terry Cook's definition of postmodern archival theory, in which he argues that there has been a paradigm shift within the archival field, prompted by technological and philosophical progress in society. We intend to examine how this paradigm shift correlates with the Swedish archival practice. Furthermore we will translate the organizational theory presented by Chris Grey, amongst others, to a Swedish organizational context in order to answer whether the organizational culture has an impact on the mediation and reception of the preservation perspective.

Keywords

ABM; Arkivvetenskap; Bevarande; Processorientering; Arkivredovisning, Dokumenthantering; Myndighetsutövande; Organisationskultur; Postmodernistisk arkivteori

ALM; Archival science; Preservation; Process orientation; Archival description; Records management; Governance; Organization culture; Postmodern archival theory

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	Inledning	6
1.1	Syfte och frågeställningar	8
1.1.1	Avgränsningar	9
1.2	Begrepp	10
1.2.1	Bevarandeperspektivet.....	10
1.2.2	Processororienterad arkivredovisning	10
1.2.3	Records-management och Archiving	10
1.2.4	Proveniensprincipen	11
1.3	Disposition	11
2	Bakgrund.....	13
2.1	Allmänna arkivskemat och den digitala revolutionen.....	13
2.2	Utvecklingen av processororienterad arkivredovisning	15
2.3	Arkivarieyrket i förändring	17
3	Tidigare forskning.....	19
4	Teoretiska perspektiv.....	23
4.1	Postmodernistisk arkivteori	23
4.2	Organisationsteori	26
4.2.1	Olika organisationstyper.....	28
4.2.2	Vår användning av organisationsteori	29
5	Metod.....	31
5.1	Urval	32
5.2	Intervjumetod.....	33
5.3	Bearbetning och analys	33
5.4	Etiska aspekter	34
5.5	Källkritik	35
6	Materialgenomgång	36
6.1	Tullverket.....	36
6.1.1	Införandet av processororienterad arkivredovisning.....	37
6.1.2	Arkivariens yrkesroll och den interna synen på arkivfunktionen	39
6.1.3	Bevarandeperspektivets närvaro.....	40
6.1.4	Förmedling av bevarandeperspektivet.....	41
6.1.5	Organisationskultur	44
6.2	Stadsbyggnadskontoret	45
6.2.1	Införandet av processororienterad arkivredovisning.....	45
6.2.2	Arkivariens yrkesroll och den interna synen på arkivfunktionen	47
6.2.3	Bevarandeperspektivets närvaro.....	49
6.2.4	Förmedling av bevarandeperspektivet	52
6.2.5	Organisationskultur	53
7	Analys	55
7.1	Processororienterad arkivredovisning och bevarandeperspektivet	55
7.2	Processororienterad arkivredovisning och arkivarieyrket.....	58
7.3	Organisationskulturers inverkan på bevarandeperspektivet	62
7.3.1	Tullverkets organisationskultur	62
7.3.2	Stadsbyggnadskontorets organisationskultur.....	64
8	Diskussion och slutsatser	66
8.1	Slutsatser	66
8.2	Avslutande diskussion	69

8.3	Förslag till fortsatt forskning	70
9	Källförteckning.....	72
9.1	Intervjuer.....	76
10	Bilagor	77
10.1	Bilaga 1: Intervjuguide	77
10.2	Bilaga 2: Arbetsfördelning.....	79

1 Inledning

Centralt för våra svenska myndighetsarkiv är den demokratiska funktion de fyller gentemot medborgaren. Statens och kommunernas förehavanden ska när som helst kunna bli föremål för granskning, felaktigheter och orättvisor ska kunna spåras och belysas, marginaliserade grupper ska i efterhand kunna få upprättelse. Medvetenheten kring bevarande vad gäller myndigheters handlingar är därför av största vikt, även ute på myndigheterna (Bohlin 2015, s. 19).

Införandet av den nya processororienterade arkivredovisningen enligt Riksarkivets bestämmelser i RA-FS 2008:4 introducerar ett sådant bevarandeperspektiv ute på verksamheterna, då redovisningen enbart kan tillkomma i dialog med myndighetens anställda. Detsamma gäller de skriftliga framställningarna av arkivredovisningarna, eller de arkivhandböcker som en del verksamheter väljer att upprätta, då dessa styrande arbetsdokument har som syfte att väcka förståelse för och förenkla allt arbete som kan kopplas till en verksamhets arkivfunktion. Handlingars bevarande bör inte längre vara en eftertanke; något som blir en arkivaries uppgift att ta itu med från det att handlingarna blir inaktuella för verksamheten i vilken de upprättades. Nu bör tanken på detta bevarande hela tiden vara närvarande, till och med redan innan handlingarna skapas. I relation till arkivens demokratiska funktion vill vi studera om övergången till den processororienterade arkivredovisningen har bidragit till en ökad medvetenhet kring bevarande av handlingar ute på Sveriges offentliga verksamheter. I syfte att göra detta har två offentliga verksamheter, en statlig och en kommunal, valts ut, där Tullverket representerar den statliga sidan, och Stadsbyggnadskontoret i Malmö stad den kommunala.

Tidigare arkivvetenskaplig forskning inom ämnet processororienterad arkivredovisning är knapphändig, vilket förklaras av att övergången till den nya arkivredovisningsformen ligger nära i tiden. Den forskning som har genomförts, vilket främst är masteruppsatser författade vid ABM-institutioner runt om i Sverige, har haft ett betydande fokus på systemets funktionalitet inom olika organisationer, samt de bakomliggande faktorerna som påverkat utvecklingen och implementeringen av nämnda system. Det långsiktiga bevarandet av handlingar har inte varit prioriterade i studierna. Inte heller har det genomförts några direkta studier av vad denna nya proaktiva arkivredovisningsform får för konsekvenser för arkivariernas yrkesroller, eller hur det inom organisationer kan förändra uppfattningen av arkivarieyrket och av verksamhetens arkivfunktion. Då Riksarkivets föreskrift om den processororienterade arkivredovisningen började gälla 2009, det vill säga för 6 år sedan, menar vi att tiden börjar bli mogen för en utförlig granskning av hur den nya redovisningsformen fungerar till vardags, och vilka förändringar det har inneburit för verksamheterna och dess anställda. Värt att notera är dock att många statliga

myndigheter ännu inte har implementerat den processororienterade arkivredovisningen till fullo (Hjelmqvist 2013, s. 45).

Myndigheters arkiv utgör enligt Arkivlagen en del av kulturarvet och ska bevaras för att tillgodose medborgarens rätt att ta del av allmänna handlingar, behovet av information för rättsskipningen och för förvaltningen, samt forskningens behov (SFS 1990:782). I och med övergången till den mer verksamhetsnära processororienterade arkivredovisningen kan det tankesätt kring bevarande, som tidigare varit isolerat till arkivinstitutionerna och de yrkesverksamma arkivarierna, återfinnas hos övriga anställda på statliga och kommunala myndigheter, samt andra offentliga organisationer. I en idealisk värld följer med detta bevarandeperspektiv även en medvetenhet om arkivens och de arkiverade handlingarnas viktiga demokratiska funktion.

Då myndigheters informationsflöden blir allt mer komplexa, i och med en tilltagande blandning av traditionella pappersdokument och digitalt födda handlingar med ursprung i olika ärendehanteringssystem, blir noggrant utarbetade rutiner för att proaktivt registrera, ordna och förteckna detta flöde än mer relevant. Samtidigt som detta behov ökar lämnar många myndigheter i stor utsträckning över ansvaret till enskilda handläggare och andra tjänstemän att själva ansvara för att handlingar tillhörande de ärenden de handlägger registreras och slutligen också levereras till arkiven. Av den anledningen är en god kunskap om rådande lagstiftning och rutiner gällande bevarande av handlingar av största vikt, även bland personal som inte har någon direkt anknytning till myndighetens arkivfunktion. Om denna kunskap brister riskerar viktiga handlingar att gå förlorade på vägen, fel handlingar kan rensas ut, handlingar kan ordnas och förvaras på fel sätt eller fel plats, vilket försvårar för myndigheten att åtlyda offentlighetsprincipen, och bevara det gemensamma kulturarvet.

Det är vår uppfattning att en djupare kunskap om det bakomliggande syftet med att handlingar bevaras, kan bidra till att förstärka medvetenheten hos myndighetsanställda om det egna demokratiska uppdraget. Tanken på att de handlingar man som myndighetsanställd upprättar och använder sig av i sitt dagliga arbete kan komma att bli föremål för granskning av utomstående, påverkar enligt Gränström m.fl. (2000) indirekt viljan att åtlyda rådande lagar, regler och rutiner. Därigenom blir myndighetens övergripande mål och funktion troligtvis mer närvarande för den myndighetsanställda. Varför den egna organisationen finns till och varför dess verksamheter är viktiga tydliggörs. Den insyn i statsapparaten som offentlighetsprincipen innebär har kommit att bli allt viktigare då "förvaltningen vuxit kraftigt och samhället kommit att gripa in allt mer i den enskilde individens göranden och låtanden (Gränström, Lundquist & Fredriksson 2000, s. 63-64).

En god medvetenhet om den egna verksamhetens roll i samhället är kanske av allra största vikt inom myndigheter som handlägger känsligare ärenden, där personen som handläggs inte vänt sig till myndigheten frivilligt, utan att det istället rör sig om myndighetsutövande genom ett slags tvång, så som verksamheten exempelvis ser ut vid Tullverkets brottsbekämpande verksamhet.

Den processororienterade arkivredovisningen bidrar, enligt oss, även till en förändring i arkivariens yrkesroll, då arbetet med processkartläggningar innebär en större pedagogisk utmaning och ett mer "uppsökande" arbete. Därtill blir arkivarien i och med dessa processkartläggningar väl insatt i verksamhetens arbetsflöde och bistår med en överskådlig bild av verksamhetens organisation. Dessa kunskaper kan på olika sätt komma att gynna verksamheten och öka arkivariens inflytande inom organisationen. Därmed kan införandet av den processororienterade arkivredovisningen sägas vara verksamhetsutvecklande ur ett rent effektivitetsperspektiv. I och med kartläggningen av aktiviteter och processer kan arkivariens arbete bidra till att belysa brister inom organisationen. Vi menar att detta möjliggör för att utförandet av aktiviteterna till varje process kan skärskådas, och att en eftertanke kan skapas hos alla involverade. Därefter finns möjligheten att åtgärda eventuella brister i och med att de uppdragas och dokumenteras under processkartlägningsfasen.

Vidare menar vi att arkivarien under införandet av den nya arkivredovisningen kan öka medvetenheten kring bevarandet av handlingar bland övrig personal, eftersom personalen själv bidrar till detta arbete genom att de intervjuas om sina arbetsrutiner. Ytterligare en utgångspunkt för denna studie är att arbetet med införandet av den nya arkivredovisningen också kan bidra till en större förståelse för det egna arbetet och en stärkt yrkesidentitet (Ljungberg & Larsson 2012, s. 199). Att kartlägga verksamhetens olika processer, aktiviteter och mål, samt de komplexa samspelen mellan dessa, och därigenom även synliggöra varje enskild medarbetares unika plats i verksamhetens arbetsflöde, kan minska risken för alienation bland de anställda, vilken enligt Ljungberg¹ annars är överhängande i större verksamheter.

1.1 Syfte och frågeställningar

Med denna uppsats vill vi undersöka hur den processororienterade arkivredovisningen påverkar bevarandeperspektivet inom olika offentliga verksamheter i Sverige, samt hur den påverkar arkivarieryrket och annan personal. Vi anser att en god medvetenhet och kunskap kring bevarande av offentliga handlingar är av stor vikt bland de anställda på myndigheterna. Då vi också anser att det är arkivariens ansvar att sprida den medvetenheten och kunskapen vill vi i och med denna studie belysa hur arkivarier har valt att förmedla det vi kallar bevarandeperspektivet och undersöka hur framgångsrik denna förmedling är. Som ett led i kommunikationen och spridningen av bevarandeperspektivet ingår de intervjuer och andra "uppsökande" aktiviteter som en övergång till den processororienterade arkivredovisningen innebär. Av den anledningen står implementeringen av den nya arkivredovisningsformen i centrum för vår studie. Kommunikationen innefattar också skriftliga framställningar av exempelvis den färdiga arkivredovisningen, samt eventuella arkivhandböcker som upprättas och distribueras inom myndigheterna.

¹ Anders Ljungberg doktor i processororientering Lunds Tekniska Högskola, föreläsning den 2 september 2014.

För att få en djupare förståelse för hur etableringen, förmedlingen och mottagandet av bevarandeperspektivet fungerar kommer vi att belysa vissa organisationskulturella aspekter inom de studerade myndigheterna som kan påverka hur kommunikation som rör bevarandet av handlingar utformas och tas emot. Detta görs med anledning av insikten att ingen organisation är den andre lik, och för att kommunikationen ska bli så effektiv som möjligt anser vi att den bör anpassas till varje myndighets unika organisationskultur, varför en studie om detta är intressant.

Syftet med att belysa dessa aspekter är att ge en så bred och djup förståelse som möjligt för hur den nya arkivredovisningen har och kan komma att påverka medvetenheten kring bevarandet av handlingar på svenska myndigheter, samt vad den har för inverkan på arkivariens yrkesroll och dennes arbete med att sprida kunskap om vikten av bevarandet. Med anledning av att handläggare och andra myndighetsanställdas individuella ansvar för ärendehandlingar idag är stort på svenska myndigheter, är en god etablering av det vi kallar bevarandeperspektivet av största vikt. Vi anser att en avsaknad av detta perspektiv kan leda till en försämrad arkivhållning vilket i förlängningen får konsekvenser för dels den egna verksamheten och dels för samhället, då myndigheterna får svårare att åtlyda offentlighetsprincipen samt att bevara det gemensamma kulturarvet.

För att detta syfte ska uppnås har vi för avsikt att i denna uppsats besvara följande tre frågeställningar:

- *Hur påverkar den processororienterade arkivredovisningen det så kallade bevarandeperspektivet?*
- *Förändrar den nya arkivredovisningen arkivariens yrkesroll, och vad har detta i så fall för inverkan på bevarandeperspektivet?*
- *Hur förmedlas och uppfattas bevarandeperspektivet inom myndigheterna, och vad har myndigheternas organisationskulturer för inverkan på denna förmedlings genomslagskraft?*

1.1.1 Avgränsningar

I denna studie har vi avgränsat oss till att framför allt studera hur den processororienterade arkivredovisningen upplevs av berörd personal på de studerade verksamheterna, och hur kunskap om den förmedlas ute på dessa verksamheter. Således kommer vi inte att jämföra det allmänna arkivschema med den processororienterade arkivredovisningen på ett kvantitativt plan, det vill säga genom att mäta huruvida den nya arkivredovisningen är ett effektivare system för att styra verksamheternas informationsflöden. Vi kommer inte heller att studera den processororienterade arkivredovisningens påverkan på de studerade verksamheternas tillgängliggörande av sina handlingar, varken utifrån ett internt perspektiv eller ett externt perspektiv.

1.2 Begrepp

Nedan förklaras kortfattat några av de nyckelbegrepp som vi återkommande använder oss av i denna uppsats.

1.2.1 Bevarandeperspektivet

I denna uppsats tillämpar vi begreppet bevarandeperspektiv i bemärkelsen; den medvetenhet om syftet att bevara handlingar, som kan skönjas såväl på en individuell som organisatorisk nivå. Denna medvetenhet utmärker sig genom att man förstår vikten av att bevara handlingar, inte bara för ens egen verksamhet och för den närmaste framtiden, utan även på längre sikt, för framtida generationers skull. Denna definition av bevarandeperspektivet tar hänsyn till flera aspekter vilka tillsammans utgör vikten av att bevara myndigheters handlingar, vilka bland andra är de juridiska, demokratiska och kulturella aspekterna. Dessa aspekter har valts ut med utgångspunkt i tidigare nämnda Arkivlagen, i vilken det fastställs att svenska myndigheters arkiv är en del av det kulturella arvet, och att de ska bevaras för att tillgodose medborgarens rätt att ta del av allmänna handlingar, behovet av information för rättsskipningen, samt för framtida forskning (SFS 1990:782).

1.2.2 Processororienterad arkivredovisning

Processororienterad arkivredovisning, eller verksamhetsbaserad arkivredovisning, beskrivs på Riksarkivets hemsida på följande sätt: "Verksamhetsbaserad arkivredovisning innebär att statliga myndigheters handlingar ska klassificeras och förtecknas efter processerna i myndigheternas egen verksamhet" (Riksarkivet 2013a). Vidare förklaras kortfattat varför en ny arkivredovisning behövs och dess fördelar i jämförelse med det allmänna arkivskemat: "Med den nya arkivredovisningen har återsökningen anpassats till informationens rörlighet och det faktum att den fysiska lagringen är föränderlig över tiden. Processperspektivet ger kontext till den information som skapas i processen vilket förbättrar informationens spårbarhet och möjligheterna att bedöma handlingars autenticitet" (Riksarkivet 2013b).

1.2.3 Records-management och Archiving

I framför allt den anglosaxiska arkivvärlden tudelas den yrkeskår som vi i Sverige kallar för arkivarier i *records managers* och *archivists*. En *records manager* hanterar handlingar ute på myndigheter och andra organisationer för att i första hand uppfylla verksamhetens behov av att återfinna information. När dessa handlingar inte längre behövs inom den egna verksamheten, levereras de till en arkivinstitution och blir därmed arkivhandlingar som arkivarien får ta hand om, och så till vida dessa handlingar inte är sekretessbelagda kan de även komma allmänheten till gagn (Bogefeldt 2005, s. 238). I Sverige finns som sagt inte denna uppdelning då lagstiftningen säger att handlingar som är inkomna eller upprättade inom offentliga

verksamheter är allmänna handlingar i samma stund som de skapas (SFS 1949:105). *Records management* är jämförbart med den processororienterade arkivredovisningen då båda fenomen syftar till att underlätta informationshantering och informationsåtersökning inom den egna verksamheten. *Archiving* har å andra sidan mer gemensamt med vår definition av bevarandeperspektivet, där fokus ligger på att bevara handlingar för framtiden.

1.2.4 Proveniensprincipen

Proveniensprincipen utgörs i korta drag av tre arkivteoretiska grundkoncept: *den yttre ordningen*, *den inre ordningen* och *respect des fonds*. Den yttre ordningen bygger på att arkiv som levereras till en arkivinstitution för slutförvaring, ska förvaras så att arkiven från en arkivbildare, till exempel en myndighet, inte blandas ihop med arkiv från en annan arkivbildare. Den *inre ordningen* ska återspegla arkivbildarens verksamhet, vilket innebär att ett arkiv som uppstått inom en avdelning inte blandas ihop med ett arkiv från en annan avdelning. *Respect des fonds* grundar sig i att arkivbildarens ursprungliga ordning ska behållas även på handlingsnivå. Även om handlingarna av olika skäl fysiskt har separerats är det möjligt att bibehålla arkivbildarens ursprungliga ordning genom att den finns dokumenterad i en förteckning, så att användaren av arkivet kan få översikt över den logiska ordningen och på så sätt återsöka information där i (Smedberg 2000, s. 7-8).

1.3 Disposition

Nästkommende kapitel, *Bakgrund*, ger en inblick i några av de utvecklingar som skett inom arkivfältet och som har relevans för vår studie. Fokus kommer att ligga på den ökade förekomsten av digitala handlingar och dess konsekvenser för arkivredovisningen i Sverige och för arkivarieyrket. Därtill redogör vi för grunderna för hur konceptet med processororienterad verksamhetsutveckling har använts inom näringslivet, och dess koppling till den nu standardiserade processororienterade arkivredovisningen. Detta åtföljs av kapitlet *Tidigare forskning*, vilket innehåller en överblick av arkivvetenskapliga forskningsstudier av liknande karaktär som vår, eller som vi av andra skäl har bedömt som relevanta för vår studie.

I kapitlet *Teoretiska perspektiv* presenteras studiens teoretiska utgångspunkter. Dessa är postmodernistisk arkivteori och organisationsteori. Vad gäller den postmodernistiska arkivteorin har vi främst utgått från den kanadensiske arkivarien Terry Cook och dennes tankar om att det på senare tid har skett ett arkivvetenskapligt paradigmskifte. Inom organisationsteorin har vi valt att fokusera på aspekten som berör organisationers olika kulturer. Den teori som rör organisationskultur har utgått ifrån perspektiv formulerade av Chris Grey, Elizabeth Shepherd, Geoffrey Yeo och Tom Christensen. I kapitlet *Metod* redogör vi för våra metodologiska val och tillvägagångssätt för insamling av material, urval, analys, samt etiska och källkritiska överväganden. Kapitlet fokuserar på vår primära metod för materialinsamling, det vill säga kvalitativa, semistrukturerade intervjuer.

I uppsatsens sjätte kapitel, *Materialgenomgång*, presenteras det empiriska material som vår studie grundar sig på. Detta innefattar både information som framkommit genom intervjuer med anställda inom de studerade organisationerna, och internt upprättade dokument. Detta åtföljs av kapitlet *Analys* i vilket vi, med utgångspunkt i de teoretiska perspektiven, för en mer djupgående diskussion av det tidigare presenterade materialet, i syfte att besvara våra forskningsfrågor. Uppsatsen avslutas med kapitlet *Diskussion och slutsatser*, där vi sammanfattar studiens slutsatser och diskuterar dessa, samt ger våra förslag på fortsatt forskning.

2 Bakgrund

I detta kapitel presenteras bakgrunden till vår forskningsstudie. Med denna bakgrund vill vi tydliggöra sambanden mellan olika faktorer som har omdanat den svenska arkivsektorn. Dessa är:

- Den ökade användningen av digitala handlingar och e-arkiv inom offentliga verksamheter och,
- Behovet att återspegla dagens arkivbildare bättre.

Dessa faktorer har resulterat i att en ny arkivredovisning har framtagits, nämligen den processorienterade arkivredovisningen.

Konsekvensen av övergången till denna nya arkivredovisning, har i sin tur frambringat en förändring av arkivariens yrkesroll.

2.1 Allmänna arkivskemat och den digitala revolutionen

Arkivariens traditionella yrkesroll har sitt ursprung i en avlägsen tid, då positivistiska strömningar dominerade det arkivvetenskapliga fältet, vilket är förklaringen till att en stor tyngdpunkt lades vid arkivariens obefläckade objektivitet och sanningsskyldiga dokumenterande, på samma sätt som att arkivhandlingarnas värde ansågs ligga i deras objektiva vittnesmål om historiska händelser (Cook 2011, s. 176).

Inom denna kontext tillkom det allmänna arkivskemat, som var den föreskrivna arkivredovisningsstandarden i Sverige från 1903 till 2009. Vid tidpunkten då den dåvarande riksarkivarien skapade det allmänna arkivskemat, såg samhället förståeligt nog annorlunda ut i förhållande till dagens samhälle, eftersom drygt 100 år har förflutit sedan dess. I en arkivkontext speglas detta genom att allmänna arkivskemat är framtaget för arkiv bestående av en databärare: papperet. Succesivt gjordes även utrymme i arkivförteckningen för fotografier, men utöver negativ och framkallade fotografier förhöll sig det allmänna arkivskemat relativt homogent gällande materialitet och det faktum att materialet hos databärare kan skifta (Hjelmqvist 2013, s. 8). En annan märkbar skillnad gentemot dåtidens arkivkontext är att dagens förvaltningar inte är lika rigida som förvaltningarna var under 1900-talets början, varför det allmänna arkivskemat inte är optimalt lämpat för att reflektera de omorganiseringar som ofta sker inom svenska förvaltningar idag (Hjelmqvist 2013, s. 24).

Utifrån det allmänna arkivskemat, förtecknades myndighetsarkivens handlingar efter kategorierna A till L samt Ö, med fokus på den information som handlingarna innehöll. Detta ordnande och förtecknande skedde vanligtvis i samband med att arkivbildaren levererade arkiven till en arkivinstitution för slutförvaring, det vill säga efter att arkiven upphört att vara en informationsresurs för respektive arkivbildares verksamhet. När arkiven fortfarande utgjorde en del av arkivbildarens verksamhet var dessa oftast ordnade utifrån arkivbildarens eget behov. Vid leverans till arkivinstitutionen gick arkivarien därmed aktivt in och värderade de olika handlingstyperna och sorterade dem därefter utifrån det allmänna arkivskemats 12 huvudavdelningar (Hjelmqvist 2013, s. 7). Anledningen till att arkiven strukturerades om utifrån allmänna arkivskemat var för att underlätta informationsåtersökningen för forskare och andra som inte var insatta i arkivbildarens verksamhet, även om arkivbildarens ursprungliga ordning därmed rubbades.

Eftersom både omorganiseringar och elektronisk informationshantering blev allt vanligare under 1900-talets senare hälft, kunde allmänna arkivskemat inte längre uppfylla de nya krav som följde på dessa förändringar.

En del av den problematik som följer på den ökande användningen av digitala handlingar är hur långtidsbevaring av dessa handlingar på bästa sätt bör göras. Denna problematik adresseras av den så kallade Samrådsgruppen, vilken består av representanter från Riksarkivet och Sveriges kommuner och landsting. Samrådsgruppen är rådgivande i arkivfrågor för Sveriges kommuner och landsting, och de beskriver problematiken på följande vis:

Det måste särskilt påpekas att man inte kan behålla data i sitt ursprungliga system, d.v.s. låta hård- och mjukvara finnas kvar för att startas och användas vid behov. En dator har en teknisk livslängd på kanske 10 år. Så småningom kommer komponenterna, t.ex. hårddiskar, att haverera. Eftersom teknikutvecklingen är extremt snabb är det orealistiskt att tänka sig att underhålla äldre IT-system. Aktiva åtgärder måste således vidtas för att bevara och tillhandahålla data.

Samrådsgruppen, 2013

Visserligen är det möjligt att återställa information från exempelvis en illa åtgången eller obsolet hårddisk genom så kallad IT-forensik, med hjälp av vilken den binära koden går att utläsa ur hårddiskens magnetband (Snickars 2010, s. 49). Dock är denna lösning troligtvis inte att föredra eftersom det krävs expertkunskaper och kostsamma tillvägagångssätt. Papper som databärare kan visserligen brinna upp eller på annat vis förstöras, men fördelen är dock att informationen på papperet (förutsatt att det är någorlunda intakt) kan läsas av en människa, medan data på en hårddisk måste utvinnas med hjälp av teknisk utrustning. Således har papperet som databärare en fördel gentemot en hårddisk, framför allt om man tänker sig att dessa databärare ska kunna förstås i ett tidsperspektiv av flera hundra år. Om hårddisken över huvud taget står emot tidens tand i ett sådant tidsperspektiv, vilket inte är givet då dess helhet består av flera olika material, vars kemiska och fysiska sammansättningar kan reagera negativt på varandra och därmed påskynda ett förfall, består den första barriären av att hårddiskens information enbart är maskinellt läsbar (Kirschenbaum 2008, s. 9-10). Den andra barriären är att det första språk som utläses består av ettor och nollor, därefter måste denna binära information översättas till ett markeringspråk, vilket

helst ska vara unicode eller någon annan standard för markeringsspråk (RA-FS 2009:2). När man inom IT-forensiken kommit så långt, befinner man sig jämsides med informationsutvinningen som sker med papperet som databärare, nämligen att försöka förstå det yttersta språket, vilket exempelvis skulle kunna vara den 2000-tals svenska vi använder oss av idag.

För att en långtidsbevaring av digital information över huvud taget ska vara möjlig, uppdragas ytterligare en aspekt av den ökande användningen av elektronisk data, nämligen den systematiska migreringen av digital information från ett format till ett annat. Detta fenomen fordrar en omdefiniering av gamla arkivteoretiska begrepp. Proveniensprincipen blir exempelvis mer komplex eftersom filer och databaser måste uppdateras för att informationen där i ska fortsätta att vara läsbar, varför man har gått från att tolka proveniensprincipen som bibehållandet av arkivs *fysiska* ordning till att istället tolka den som bibehållandet av arkivs *logiska* ordning (Hjelmqvist 2013, s. 24).

Som tidigare påpekats i början av detta kapitel var allmänna arkivscemat inte bara obsolet när det kom till hanteringen av digitala handlingar utan även i framställningen av arkivbildarens verksamhet. Eftersom arkivet ska återspegla hur en verksamhet ser ut, vad som görs där och förändringar inom verksamheten räcker allmänna arkivscemat inte till för att beskriva detta, eftersom arkivförteckningen fokuserar på handlingarnas innehåll, det vill säga *vad* det är för information. För att bättre beskriva verksamheterna ändrades fokus istället till handlingarnas kontext, det vill säga *hur* informationen uppstår och *var*, vilket gagnar både verksamhetens behov och det medborgarrättsliga behovet av transparens inom svenska myndigheter.

2.2 Utvecklingen av processororienterad arkivredovisning

Inom näringslivet har företags och organisationers verksamheter sedan cirka 1980 delats in i processer. Konceptet med processbaserad verksamhetsutveckling går i korthet ut på att med utgångspunkt i en organisations olika processer analysera, kontrollera och effektivisera organisationens arbetsflöde (Sundberg 2013, s. 784). Detta görs först genom att kartlägga vad som är kärnverksamheten, samt dess styrande och stödjande verksamheter. Därefter kartläggs även aktiviteterna i varje process, för att kunna upptäcka enklare och effektivare sätt att nå fram till ett bättre resultat. Företag och organisationer världen över strävar på så vis efter att bli produktionseffektivare och konkurrenskraftigare. Tidsperspektivet som används är "här och nu".

Ljungberg och Larsson (2012) förklarar att processer kan återfinnas i en organisations hela struktur, men att det är i kärnverksamheten som själva syftet med organisationen återspeglas. Det vanligaste sättet att dela in verksamhetens processer är genom att rita upp en grafisk bild över processerna, en så kallad processkarta. En förenklad processkarta kan bestå av ett *objekt in*, exempelvis en produktidé, en eller flera *aktiviteter*, där produkten förädlas, och ett *objekt ut*, där den färdiga produkten är redo för leverans till en kund. Den som skapar objekten kallas i dessa sammanhang för producent och den som efterfrågar objekten för konsument. En och samma process

kan beskrivas på olika sätt beroende på processkartläggningens ändamål, och vilket perspektiv den eller de personer som kartlägger processen har. Istället för att se det som att det är *objekt in* som startar processen, kan man exempelvis beskriva processen utifrån ett konsument-/kundperspektiv, där kundens otillfredsställda behov, eller efterfrågan på någonting kan ses som den katalysator som sätter igång hela händelseförloppet (Ljungberg & Larsson 2012, s. 199).

Riksarkivets projekt med att utforma den nya arkivredovisningsmodellen påbörjades 1997, där målsättningen var att den nya arkivredovisningsformen skulle bli ett användbart verktyg för de offentliga verksamheterna i Sverige (Hjelmqvist 2013, s. 25). Under förarbetet med den processororienterade arkivredovisningen tog man hänsyn till hur information kommunicerades inom dagens svenska organisationer. På grund av att digital information har en större rörlighet och flexibilitet än pappersbaserad information är det viktigt att fånga upp denna rörlighet, genom att visa på handlingarnas samband i arkivredovisningen (RA-FS 2008:4). På grund av detta är den nya arkivredovisningen processororienterad eller som den även kallas verksamhetsbaserad, vilket med andra ord innebär att den utgår ifrån hur offentliga myndigheter strukturerar upp sina arbetsflöden och hur information uppstår och tillkommer där i. Värt att notera är dock att den processororienterade arkivredovisningen till skillnad från processororientering inom företag och organisationer inte syftar till att effektivisera verksamheten, även om möjligheten till effektivisering finns i och med övergången till den processororienterade arkivredovisningen, under vilken den ovan beskrivna processkartläggningen sker.

Även om syftet med processororientering i ett arkivredovisningssammanhang alltså har gått från effektivisering till kontextualisering av information, finns det fortfarande kvar spår från processororientering så som den används inom näringslivet. Bland annat används fortfarande begreppet kund inom den processororienterade arkivredovisningen för att beskriva den eller de personer som utlöser varje process. Inom en myndighet kan kunden exempelvis vara en privatperson som ansöker om någonting, på Stadsbyggnadskontoret skulle det kunna röra sig om en ansökan om ett bygglov. Inom e-arkivsystem som bygger på OAIS: *Open Archival Information Standard*, används konsekvent termen konsument, dock med skillnaden från den ovan beskrivna kunddefinitionen att konsumenten inte nödvändigtvis behöver vara katalysatorn för de olika processerna utan snarare användaren av själva e-arkivet (Ivarsson 2009, s.134).

Än så länge är en övergång till den processororienterade arkivredovisningen frivillig när det gäller kommunala myndigheter, medan den är obligatorisk för arkiv hos statliga myndigheter. Vad som gäller specifikt för de statliga myndighetsarkiven är exempelvis att den processororienterade arkivredovisningens klassificeringsstruktur ska vara hierarkiskt-systematiskt uppbyggd (RA-FS 2008:4). Detta innebär att myndighetens styrande verksamhet ska representeras i klassificeringsstrukturens högsta nivå, därefter den stödjande verksamheten och sist kärnverksamheten. Vidare bör inte bara processerna kartläggas utan även aktiviteterna som ingår i dessa, eftersom dessa förklarar sambandet mellan olika handlingstyper, vilka i sin tur tillsammans skapar det handlingsslag som är karakteristiskt för respektive process (RA-FS 2008:4).

Redan innan den processororienterade arkivredovisningen var ett vedertaget arkivredovisningssätt, beskriver Berndt Fredriksson (2003) styrkan hos funktionalismen, vilket här bör förstås som framhävandet av handlingarnas funktion eller sammanhang så som viktigare än deras innehåll. Han menar att dess styrka är att den betonar vikten av sammanhangen, varför processerna bakom handlingarna blir viktigare än handlingarna själva (Fredriksson 2003, s. 50).

Den processororienterade arkivredovisningen bejakar även konceptet med den ursprungliga ordningen bättre, till skillnad från det allmänna arkivskemat, eftersom arkivbildarens egen ordning framgår tydligare i och med den nya arkivredovisningen och underlättar därmed igenkännandet av den egna verksamheten i förteckningen, vilket inte alltid var fallet med det allmänna arkivskemat (Smedberg 2000, s. 9).

Enkelt uttryckt kan tillkomsten av den processororienterade arkivredovisningen förklaras genom dels behovet av att ingripa i ett tidigt skede vad gäller bevarandet av digitala och elektroniska handlingar, och dels verksamheternas behov av att kunna orientera sig i sina arkiv. Härunder fördjupar vi oss i vad den processororienterade arkivredovisningen får för konsekvenser för arkivariens yrkesroll.

2.3 Arkivarieyrket i förändring

Redan 2005, alltså innan Riksarkivet upprättade sina bestämmelser om en övergång till en ny arkivredovisningsmodell, skriver Tom Sahlén att den digitala revolutionen medfört att nutidens arkiv endast kan konstrueras i förväg, och eftersom de "konstrueras i förväg måste arbetet utföras av en yrkeskår som arbetar helt integrerat med organisationens övriga personal" (Sahlén 2005, s. 10). Det har med andra blivit allt viktigare att arkivarien utöver sina traditionella färdigheter även iklär sig en mer konsultativ roll, som kräver förkunskaper inom exempelvis organisationsanalys, för att kunna göra bedömningar nödvändiga för det "nya" arkivarieyrket. För arkivarien blir det exempelvis viktigt att kunna avgöra vilken typ av organisation man arbetar i för att kunna återge detta på ett korrekt sätt i arkivredovisningen. Detta med anledning av att kontextuell förståelse är nödvändig för framtida tolkning av en myndighets arkiverade handlingar (Yeo 2010, s. 90).

Då den nya arkivredovisningen kräver att man som arkivarie är med redan då handlingarna skapas för att kunna inordna dessa i ett begripligt sammanhang, är det viktigt att kunna se analytiskt på den egna organisationen, och jämföra den med andra organisationer i samhället samt vara uppmärksam på organisatoriska förändringar i såväl tid som rum. Den organisatoriska strukturen utgör alltså det administrativa ramverket inom vilket arkiven skapas (Shepherd & Yeo 2003, s. 48).

Vidare inbegriper den nya processororienterade arkivredovisningen att ett större ansvar läggs på arkivarien gällande värderingen av den egna arbetsplatsens handlingar. Detta medför av naturliga skäl ytterligare problematisering av arkivariens neutralitet, eftersom en aktiv värdering och beskrivning av en verksamhet och dess handlingar per automatik innehåller spår av subjektivitet. Vissa aspekter av denna värdering kommer att framhållas som extra viktiga, medan andra kommer att utelämnas helt

(Yeo 2010, s. 99). Redan innan Riksarkivet beslutade om statliga myndigheters övergång till processororienterad arkivredovisning (RA-FS 2008:4) fanns det kritiska röster till att låta verksarkivarier² bedöma vilken information hos den egna organisationen som kunde utgallras och vad som var viktigt att bevara för framtiden. Även om verksarkivarier förvisso har den bästa inblicken i myndigheten och därmed arkivbildningen, är de troligtvis fullt upptagna av de dagliga sysslorna varför de inte förmår göra en kritisk bedömning av verksamheten (Fredriksson 2003, s. 47). Eftersom arkivbildaren även utgör arkivariens arbetsplats, finns det en stor risk att arkivarien i likhet med övriga anställda anammar den organisationskultur som råder där. På så vis kan han eller hon förbise de baksidor som kan finnas med organisationens verksamheter, vilket försvårar arkivariens uppgift att objektivt beskriva arkivbildaren.

I likhet med Fredriksson menar vi att det är svårt för en verksarkivarie att beskriva sin arbetsplats objektivt, om det över huvud taget är möjligt. Men till skillnad från Fredriksson menar vi att denna ovan nämnda objektivitet inte heller är eftersträvansvärd, vilket vi återkommer till i kapitlet Analys.

En av de största skillnaderna mellan allmänna arkivskemat och den processororienterade arkivredovisningen är alltså att den processororienterade arkivredovisningen kräver att värderingsprocessen sker redan i början, alltså när handlingar skapas eller inkommer till en verksamhet, istället för att det som med allmänna arkivskemat sker i efterhand. För att de handlingar som ska bevaras både för verksamhetens eget behov och för framtida forskning ska spegla verksamheten inom vilken de använts på ett så rättvist sätt som möjligt, måste arkivarien kunna uttala detta genom en kontinuerlig och välfungerande kommunikation med verksamhetens övriga anställda. Därför medför den nya processororienterade arkivredovisningen en större pedagogisk utmaning för arkivarier än vad som krävts av dem då allmänna arkivskemat var i bruk (se exempelvis Nezwal de Maré & Stenberg 2014).

Utgångsläget för vår studie är sammanfattningsvis att en övergång till den processororienterade arkivredovisningen har skett inom den svenska arkivsektorn, vilken är tvingande för statliga myndigheter, medan en övergång vid kommunala myndigheter ännu kan ske på frivillig basis. Vi har här kunnat se att en sådan övergång var nödvändig för att kunna möta de nya krav som elektronisk datahantering medförde och för att bättre återspegla hur de moderna verksamheterna ser ut. Eftersom övergången från den gamla arkivredovisningsmodellen till den nya inbegriper att arkivarierna ute på svenska offentliga verksamheter kartlägger vilka processer och aktiviteter som utgör respektive verksamhet, har detta krävt en förändring av arkivarieryrket. Det krävs bland annat att arkivarien besitter sociala, kommunikativa och analytiska färdigheter. Detta utgör således bakgrunden till vår forskningsstudie.

² Med verksarkivarier menas de arkivarier som är anställda inom myndigheter och statliga verk.

3 Tidigare forskning

Nedan presenteras tidigare arkivvetenskaplig forskning med relevans för vår studie. Vi har i denna genomgång valt att fokusera på forskning som behandlar utvecklingen eller införandet av den processororienterade arkivredovisningen, samt dess konsekvenser för arkivarieyrket. Med anledning av att denna arkivredovisningsmodell är relativt unik för Sverige, har forskningen en övervägande svensk koppling. Vidare är den forskning som tidigare genomförts kring processororienterad arkivredovisning främst masteruppsatser författade vid olika ABM-institutioner i Sverige. De uppsatser vi valt att inkludera i denna genomgång är: *Processen bakom processerna: en studie av Riksarkivets arbete med att ta fram en ny modell för arkivredovisning* (Hjelmqvist 2013), *Verksamheter öppna för tolkning: Fallstudier i tillämpningen av Riksarkivets processororienterade arkivredovisning* (Edenborg & Ågren 2012), samt *Kvalifikationskrav på arkivarier: en undersökning av svenska myndighetsarkiv* (Nezwal de Maré & Stenberg 2014). Vi har även tillägnat oss artikeln: "Process based archival descriptions: Organizational and process challenges" (Sundberg 2013). För att tillföra ett internationellt perspektiv, har vi också tagit del av: *Business Processes: An Archival Science Approach to Collaborative Decision Making, Records, and Knowledge Management* (Menne-Haritz 2005). Dessa studier har angripit processororienterad arkivredovisning eller verksamhetsbaserad informationshantering från olika infallsvinklar, vilka ger oss en god grund att bygga vidare på.

Hjelmqvist (2013) vill i sin studie ge en bild av hur arbetet har sett ut hos Riksarkivet med att ta fram den nya arkivredovisningen, samt vilka aspekter man från Riksarkivets sida har tagit extra hänsyn till under detta arbete. Bland dessa aspekter tas behovet av en vidare anpassning till de svenska myndigheternas verksamheter upp som en av de mest centrala. I studien framgår det att den tidigare använda arkivredovisningen, allmänna arkivskemat, inte längre ansågs vara ett tillräckligt användbart verktyg, och istället använde de som arbetade inom verksamheten andra ingångar till arkivet och dess handlingar, bland annat diarium och register. Detta medförde i sin tur att inte alla handlingar redovisades i myndigheternas arkivförteckningar, vilket minskade insynen i förvaltningen och försvårade för myndigheterna att åtlyda offentlighetsprincipen (Hjelmqvist 2013, s. 43-44).

Att fortsätta upprätthålla proveniensprincipen tas också upp som en av aspekterna som Riksarkivet har tagit särskild hänsyn till i utformningen av den nya arkivredovisningen. Begreppet proveniens har dock fått revideras en aning, och syftar inte längre till att bevara den fysiska ordningen i arkiven, utan används nu allt mer synonymt med begreppet *samband*. Hjelmqvist skriver att "det är sambanden som utgör kontexten som binder handlingarna till varandra och till de processer och

aktiviteter i vilka de genereras” (Hjelmqvist 2013, s.44). Vidare konstaterar Hjelmqvist, genom sina informanter på Riksarkivet, att övergången till den nya arkivredovisningen har dragit ut på tiden bland de svenska myndigheterna. Trots att implementeringen av den nya modellen skulle varit helt genomförd vid tiden för uppsatsens publicering, framhåller författaren att Riksarkivet fortfarande tar emot dispensansökningar om att få skjuta arbetet på framtiden (Hjelmqvist 2013, s.45). Vad denna försening beror på framgår dock inte av studien, men det är en slutsats som vi kommer att ha i åtanke då vi studerar hur långt våra studerade organisationer har kommit i sin övergång till den processororienterade arkivredovisningen.

Medan Hjelmqvist studerar arbetet med att ta fram en ny arkivredovisning, studerar Edenberg och Ågren (2012) istället den praktiska tillämpningen av det färdiga resultatet, i enlighet med RA-FS 2008:4. De har valt att studera tre svenska offentliga verksamheter: Polisen, Stockholms stadsarkiv och Sveriges domstolar, med avsikt att få en förståelse för hur dessa verksamheter har valt att tolka och implementera den nya modellen. Av dessa fallstudier drar författarna en antal intressanta slutsatser. För det första framkommer det att Riksarkivets föreskrifter inte är tillräckligt tydliga, att inga rutiner för en praktisk tillämpning av den nya arkivredovisningen ännu hunnit skapas, och att verksamheterna därför istället får prova sig fram. I och med detta uppstår en osäkerhet, varför de efterfrågar en större tydlighet på vad en övergång till en processororienterad arkivredovisning kan komma att innebära, både på ett praktiskt och ett teoretiskt plan (Edenberg & Ågren 2012, s. 66-67).

Vidare belyser de att en god förankring av den nya arkivredovisningsmodellen, både uppåt bland chefer och bland medarbetare ute i verksamheten, är en förutsättning för att på ett tillfredsställande sätt kunna genomföra ett sådant förändringsarbete som implementeringen av det nya systemet utgör (Edenberg & Ågren 2012, s. 66). Avslutningsvis förs även en intressant diskussion gällande det förändrade arkivarieryrket och arkivariens tilltagande subjektiva inflytande över införandet av den nya arkivredovisningen. Författarna själva menar att de yrkesverksamma arkivariernas roll har stor inverkan på uppfattningen och utformningen av arkivredovisningen, medan de tillfrågade informanterna upplever subjektiviteten som en “icke-fråga” (Edenberg & Ågren, s. 64). Arkivarierna förefaller inte vilja se sig som individer utan som representanter för myndigheten. Eftersom arkivredovisningarna i de studerade verksamheterna har uppkommit genom intervjuer och workshops med olika tjänstemän genomsyras arbetet av en subjektivitet, men att denna subjektivitet speglar organisationen snarare än individen, eftersom arbetet sker “inom ramarna för en organisatorisk plattform” (Edenberg & Ågren 2012, s. 64).

Vad gäller Edenburgs och Ågrens förslag på fortsatt forskning så är det några av dessa som vi kommer att ta fasta på, vilka är: arkivariens förändrade yrkesroll som en konsekvens av det nya arkivredovisningssättet, frågor kring beständighet som väcks genom den processororienterade arkivredovisningen och dess förmåga eller oförmåga att anpassa sig till organisatoriska förändringar, samt beständighet vad gäller e-arkiv och digitala handlingar (Edenberg & Ågren 2012, s. 67). De två sistnämnda punkterna kommer indirekt att behandlas i vår forskning då de utgör väsentliga aspekter av bevarandeperspektivet, så som vi definierar det. Vidare kommer vi att studera hur de berörda verksamheterna arbetar med att kommunicera syftet med den nya arkivredovisningen, eftersom vi i likhet med Edenberg och Ågren anser att en

förankring bland verksamhetens personal är av största vikt för dess genomslagskraft. Detta gör vi också med anledning av vår tes om att införandet av den nya arkivredovisningen innebär en ökad medvetenhet kring bevarande av handlingar ute bland verksamhetens personal.

I uppsatsen *Kvalifikationskrav på arkivarier: en undersökning av svenska myndighetsarkiv* (Nezwal de Maré & Stenberg 2014) utförs en studie av hur den processororienterade arkivredovisningen har påverkat kvalifikationskraven på arkivarier i Sverige. I studien framkommer bland annat att sociala kvalifikationer har en större betydelse idag. Arkivarien bör besitta en pedagogisk förmåga då vägledning av annan myndighetspersonal i frågor som rör dokumenthantering har kommit att bli en stor del av arbetsuppgiften, samt för ”att kunna argumentera [...] och motivera varför det är viktigt att de anställda i verksamheten förhåller sig till arkiveringsfrågor när de skapar och arbetar med allmänna handlingar” (Nezwal de Maré & Stenberg 2014, s. 45). Att arkivarien nu ägnar sig åt mer ”uppsökande” arbete reflekteras här i de ökade kraven på sociala kvalifikationer, varför vi tycker att det är viktigt att lyfta fram författarnas studie med tanke på hur den förhåller sig till vår egen forskning om den processororienterade arkivredovisningens inverkan på arkivariens yrkesroll. Vidare framhåller författarna att det under deras materialinsamling uppkom ett återkommande resonemang om myndighetsarkivariers problematiska förhållning till det faktum att de är med och aktivt skapar det svenska kulturarvet (Nezwal de Maré & Stenberg 2014, s. 49). Som förslag till vidare forskning nämner författarna att det vore intressant att se till hur arkivarier vid svenska myndigheter förhåller sig till kulturarvsaspekten. Då vi har det långsiktiga bevarandet av handlingar i fokus för vår studie kommer denna kulturarvsaspekt samt arkivariernas syn på deras egen roll i bevarandet av kulturarvet att vidröras i vår forskning.

Liknande slutsatser som dras i ovan presenterade uppsatser angående arkivariens förändrade yrkesroll ser vi i Sundbergs (2013) studie om vilka problem och utmaningar Sveriges myndigheter och kommuner har ställts inför i samband med övergången till den nya arkivredovisningen. Sundberg skriver att arkivarierna i vissa fall har fått ta rollen som processutvecklare inom organisationen (Sundberg 2013, s. 794). Vidare framhåller Sundberg att det kan uppstå en diskrepans mellan arkivariens och organisationens intressen med att genomföra det omfattande processkartläggningsarbetet. Det finns en oro att arkivarien inte ska möta organisationens behov när det kommer till processkartläggningen och struktureringen av information, då denne hela tiden måste ta i beaktande de två olika intressenterna – organisationen och den framtida användaren (Sundberg 2013, s. 794). Ett exempel på denna problematik, som Sundberg diskuterar i sin artikel, är frågan hur detaljerad kartläggningen och beskrivningen av organisationens processer bör vara. En mer detaljerad processbeskrivning tjänar den framtida användaren då det underlättar återsökning och bidrar till större kontextuell förståelse för informationen, men det gör på samma gång beskrivningarna mindre dynamiska och de blir svårare att anpassa till förändringar inom organisationens verksamheter (Sundberg 2013, s. 793-794). En sådan intressekonflikt grundar sig i en avsaknad av det vi kallar bevarandeperspektiv bland myndigheternas anställda. Om bevarandeperspektivet etableras och en medvetenhet om vikten av att bevara handlingar sprids inom organisationerna, menar vi att denna intressekonflikt skulle kunna förmildras.

För att få en djupare förståelse av hur informationshantering och förmedling av arkivfrågor fungerar inom processororienterade förvaltningar i ett internationellt perspektiv, har vi tagit del av Angelika Menne-Haritz forskning som hon skrev i samband med sin habilitationsexamen³. Även om lagstiftningen i Sverige och Tyskland skiljer sig åt vad gäller arkiv, och att arkivarieyrket i Tyskland är uppdelat i *Records management* och *archiving*, vilket alltså inte är fallet inom den svenska arkivsektorn, har Menne-Haritz forskning likväl relevans för oss eftersom de aspekter som finns inom myndighets- och förvaltningsarkiv, som vi fokuserar på i vår forskning, i hög grad är jämförbart med de som finns inom *records management*.

I sin habilitationsavhandling: *Business Processes: An Archival Science Approach to Collaborative Decision Making, Records, and Knowledge Management* (Menne-Haritz 2005) undersöker Menne-Haritz hur processororienterad verksamhet inom offentlig förvaltning genererar information, samt hur beslutsfattande processer förhåller sig till olika informationsmedier. Studien är intressant för oss då olika aspekter av pappersdokument och digitala dokument berörs i Menne-Haritz forskning, vilket är en oundviklig och återkommande faktor även i vår forskning, då detta ambivalenta förhållande till olika informationsmedia är lika aktuellt idag som för 10 år sedan, då den engelska versionen av Menne-Haritz forskning utgavs. I sin forskning drar Menne-Haritz tänkvärda kopplingar till tidigare historiska skeden då transgression från ett medium till ett annat skapade osäkerhet kring den genererade informationens bevisvärde. Hon tar som exempel övergången från muntligt traderad information till skriftligt traderad information under antikens Grekland och under det Preussiska styret under 1700- och 1800-talet (Menne-Haritz 2005, s.1).

En stor del av Menne-Haritz forskning består i att undersöka hur de horisontellt löpande processerna i en organisation förhåller sig till den information de genererar, vilket är relevant i vår forskning eftersom vi studerar processororienterade organisationer, som i likhet med Menne-Haritz studieobjekt tillhör den offentliga sektorn (Menne-Haritz 2005, s. 99).

³ För att kunna göra anspråk på en professur i Tyskland räcker det inte med att ha erhållit en doktorsgrad, utan det krävs även att vederbörande person avlägger en habilitationsexamen (Magntorn 2015).

4 Teoretiska perspektiv

I detta kapitel presenteras de teoretiska perspektiv som kommer att användas vid analysen av det insamlade materialet. De argument och reflektioner som återfinns i analysen och komparationen av de studerade organisationerna, utgår dels ifrån Terry Cooks postmodernistiska arkivteori och dels organisationsteoretiska idéer, så som de presenteras av bland andra Chris Grey. Nedan följer en utförligare beskrivning av dessa teoretiska perspektiv.

4.1 Postmodernistisk arkivteori

Med utgångspunkt i Thomas Kuhns koncept om paradigmskiften har John Ridener (2009) gjort en historisk genomgång av arkivteorins utveckling, i vilken det framgår att även det arkivvetenskapliga forskningsfältet genomgått ett flertal paradigmskiften sedan dess uppkomst.

Dessa paradigmskiften har alla medfört en problematisering och en förändring av arkivens och arkivarieyrkets rådande teoretiska och praktiska ramverk. Ett vetenskapligt paradigmskifte kan enklast förklaras med att samhällsutvecklingen leder till att en vetenskaplig teori måste rekonstrueras då den inte längre räcker till för att besvara de frågor man brottas med inom det aktuella vetenskapliga fältet. I en arkivkontext är dessa teoretiska frågor ofta sådana som rör arkivhandlingar och arkivbildare (Cook 2001, s.5). Även arkivariens yrkesroll bör kunna läggas till dessa frågor. Den teknologiska utvecklingen samt förändringar inom historiografin som vetenskap anges av Ridener som utlösande faktorer vid varje arkivteoretiskt paradigmskifte (Ridener 2009, s.8). Även allmänvetenskapliga och samtida filosofiska strömningar kan skönjas i dessa olika paradigmen. Det arkivteoretiska paradigmet vi idag befinner oss i, vilket av Ridener benämns som *The Questioning Paradigm*, hämtar inspiration från postmodernismens kritiska teori, då denna hade (och har) stor påverkan på samhället i sig, synen på teknologins inflytande och på den historiska forskningen (Ridener 2009, s.104-105). Det samtida paradigmet har bland annat lett till en allt mer problematisk inställning till den tidigare dominerande föreställningen om arkivarien som passiv och neutral, samt ifrågasättandet av arkivhandlingar som neutrala, autentiska "bevis" för ett historiskt skeende genom att identifiera det faktum att arkivhandlingarna värderas och tillskrivs mening av arkivarien (Ridener 2009, s.125).

Ridener framhåller att det inte är en ensam författare som formulerat det senaste arkivteoretiska paradigmet, vilket har varit fallet vid de tidigare skiftena, utan att detta

paradigm snarare kan tillskrivas en grupp teoretiker och arkivarier med olika perspektiv och filosofiska utgångspunkter. Bland dessa nämner Ridener den kanadensiska arkivarien Terry Cook som en av de mest tongivande (Ridener 2009, s.101). I likhet med Ridener själv använder Cook paradigmbegreppet, och i artikeln "Archival science and postmodernism: new formulations for old concepts" från 2001 skriver han om sin övertygelse att det just då pågår ett postmodernistiskt arkivteoretiskt paradigmskifte (Cook 2001, s.4). Cook summerar dessa nya postmodernistiska tankegångar på följande sätt:

At the heart of the new paradigm is a shift away from viewing records as static physical objects, and towards understanding them as dynamic virtual concepts; a shift away from looking at records as the passive products of human or administrative activity and towards considering records as active agents themselves in the formation of human and organizational memory; a shift equally away from seeing the context of records creation resting within stable hierarchical organizations to situating records within fluid horizontal networks of work-flow functionality. For archivists, the paradigm shift requires moving away from identifying themselves as passive guardians of an inherited legacy to celebrating their role in actively shaping collective (or social) memory. Stated another way, archival theoretical discourse is shifting from product to process, from structure to function, from archives to archiving, from the record to the recording context, from the "natural" residue or passive by-product of administrative activity to the consciously constructed and actively mediated "archivalisation" of social memory.

Cook, 2001, s.4

Terry Cooks beskrivning av den postmodernistiska arkivteorin är intressant för vår studie av ett antal anledningar. För det första ser vi den verksamhetsnära processorienterade arkivredovisningen som en naturlig produkt av det paradigmskifte som Cook beskriver, i och med att arkivariens fokus förskjuts alltmer från de enskilda handlingarna och dess innehåll till handlingarnas funktion och kontext, det vill säga de processer och aktiviteter, i vilka de uppkommer (Cook 2001, s.21). Att förteckna handlingar utifrån vilken funktion de har i verksamhetens informationsflöde och inte efter deras karaktär och innehåll (protokoll, korrespondens, utgående handlingar etc.), är ett exempel på skiftet från "produkt" till "process", från "handling" till "kontext", och så vidare. Detta har blivit en nödvändighet för att handlingar över huvud taget ska gå att bevara för framtiden, vilket har sin förklaring i den nya tidens komplexa informationsflöde, där elektroniska system samverkar med pappershandlingar, där myndigheter och organisationer växer sig allt större och befinner sig i ständig förändring, och där de statiska hierarkiska organisationsstrukturerna inte framstår lika självklara som tidigare. Dessa mer komplicerade organisationsstrukturer avspeglar sig i de handlingar som organisationen skapar, hanterar och lämnar efter sig, och föranleder enligt Cook att även de mest fundamentala grundbegrepp inom arkivteorin och arkivarierket, som exempelvis proveniensprincipen, måste revideras:

The principle of provenance changes from linking a record directly to its single place of origin in a traditional hierarchical organizational structure, to becoming a more virtual and more elastic concept of reflecting those functions and processes of the creator that caused the record to be created [...] Provenance, in short, is linked to function and activity rather than structure and place.

Cook, 2001, s. 21

För det andra identifierar vi, i likhet med Cook, en förändrad yrkesroll för arkivarien, vilken har kommit att bli mer "uppsökande", pedagogisk, och konsultliknande i och

med införandet av den nya arkivredovisningen. Det enda sättet för arkivarien att försäkra sig om att den komplicerade kedja av handlingar som uppstår ur dessa lika komplicerade organisationer en dag når arkiven, och att dess kontext blir möjlig att förstå för en framtida forskare eller medborgare, är att ordna och förteckna dem redan ute på verksamheterna, helst innan handlingarna ens har skapats. Detta, menar Cook, kommer i sin tur ha inverkan på organisationernas kultur, arbetsrutiner, processer, system, och så vidare. Därtill kommer arkivarien att behöva avgöra vilka funktioner, processer och aktiviteter med tillhörande handlingar som är viktiga och som ska bevaras (Cook 2001, s. 20), och kan därför per definition inte längre anses vara varken passiv eller neutral i sitt yrkesutövande. Trots detta menar Cook att yrkeskåren och den arkivvetenskapliga forskningen i stor utsträckning ändå upprätthåller myten om arkivarien som neutral genom att fokusera på systemen med vilka arkiven ordnas, förtecknas och, i fall av IT-system och e-arkiv, även bevaras, snarare än det som ska komma att fylla dessa system (Cook & Schwartz 2002, s. 175-176).

För det tredje pekar Cook på en för oss viktig aspekt, nämligen myndighetsarkivens demokratiska funktion som den allra mest centrala förutsättningen för deras existens. Cook är noga med att poängtera att en arkivarie alltid tjänar samhället och *inte* staten, även om arkivarien i många fall finner sig anställd av just staten (Cook 2001, s. 19). Denna åsikt grundar sig i att det postmodernistiska paradigmskiftet skedde parallellt med en tilltagande syn på arkiven som ett verktyg för att skapa en bättre transparens i statens myndighetsutövande och för att tillgodose den enskilde individens rättigheter (Cook 2013, s. 111). Därefter tillkom även en starkare tilltro till arkiven som förmedlare av samhällets kollektiva minne och kulturella arv, och med det också dess identitet och historia: "There has been a collective shift during the past century from a juridical-administrative justification for archives grounded in concepts of the state, to a socio-cultural justification for archives grounded in wider public policy and public use" (Cook 2001, s. 18). Arkiven anses nu fylla flertalet funktioner; skapa insyn i statsapparaten, bistå med att upprätthålla medborgarens individuella rättigheter, samt bevarandet och förmedlandet av samhällets historia, kulturarv och identitet (Cook 2001, s. 18). Detta är tankar som vi i en svensk arkivkontext känner väl igen från Arkivlagens 3 §, i vilken det framgår att svenska myndigheters arkiv är en del av det nationella kulturarvet och att de ska bevaras och hållas ordnade för att tillgodose medborgarens rätt att ta del av allmänna handlingar, behovet av information för rättsskipningen och förvaltningen, samt forskningens behov (SFS 1990:782).

Med utgångspunkt i dessa tre aspekter anser vi att Cooks definitioner av den postmodernistiska arkivteorin är till stor hjälp för att förstå de frågor som vi i och med denna studie vill besvara. Därtill frågar vi oss hur väl detta postmodernistiska paradigmskifte korrelerar med den svenska offentlighetens verksamheter och dess praktiker. Även om Cooks teorier formulerats i en kanadensisk kontext finner vi dem applicerbar på vår svenska dito. Det bör dock klargöras att då Cook talar om arkivarier menar han den yrkesgrupp som inom den anglosaxiska världen av tradition benämnts som *archivists*, vilka hållits åtskilda från de mer verksamhetsanknutna *records managers*. I denna uppdelning kan de förstnämnda jämföras med den grupp av arkivarier som arbetar på arkivinstitutioner och som enbart handhar "döda" dokument, det vill säga handlingar som redan blivit inaktuella för arkivbildaren, medan den senare är att jämföra med den grupp av arkivarier som arbetar på myndigheter och kommuner, och med "levande" dokument. Den förra ansvarar för

det slutgiltiga bevarandet av handlingarna, medan den senare ansvarar för handlingarna så länge de fysiskt befinner sig ute på verksamheterna (Bogefeldt 2005, s. 238).

I Sverige har denna uppdelning dock aldrig varit aktuell, och gränserna mellan dessa två yrkesgrupper har kommit att bli allt mer diffusa, för att inte säga, i vissa fall, helt upplösta. Detta gäller även i den kontext från vilken Cook härstammar, vilket han själv ger uttryck för genom att belysa behovet av arkivariernas ökade närvaro ute på myndigheter och andra verksamheter, samt det "uppsökande" arbete dessa förväntas ägna sig åt. Inom den svenska offentligheten är det inte sällan förekommande att verksamheternas arkivariéer även ansvarar för det slutgiltiga bevarandet av organisationens handlingar. Stadsbyggnadskontoret i Malmö stad är ett exempel på en sådan verksamhet, då de till skillnad från de flesta andra förvaltningar inom Malmö stad, inte levererar sina handlingar till Stadsarkivet för slutförvaring, utan istället behåller handlingarna i sitt egna arkiv. Deras arkivariéer fyller alltså, enligt den anglosaxiska uppdelningen, rollen som både *records managers* och *archivists*. Då vi i vår uppsats låter det långsiktiga bevarandet av handlingar stå i fokus, snarare än handlingarnas funktion inom de organisationer vi studerar, finner vi att denna milda form av begreppsförbistring blir än mer irrelevant, då de filosofiska och teoretiska utgångspunkter som arkivarién enligt Cook borde efterleva även bör gälla för arkivarierna ute på de svenska statliga och kommunala myndigheterna.

4.2 Organisationsteori

Internationella såväl som nationella arkivteoretiker och för arkivfältet relevanta författare har gång efter annan påpekat att de nya processororienterade organisationerna, som den processororienterade arkivredovisningen inspirerats av, har frambringat en förändring av arkivarieyrket (se exempelvis Hofman 2005, s. 139). Denna förändring handlar framför allt om att man som arkivarie måste sätta sig in i, på ett mycket mer aktivt sätt, hur den verksamhet man jobbar inom fungerar, för att på ett tillfredsställande sätt kunna beskriva de processer som ingår där i. Av denna anledning blir det därför relevant för oss att inte bara använda oss av postmodernistisk arkivteori, utan även organisationsteori så som den beskrivs av framför allt Grey, samt Shepherd och Yeo. Vi vill besvara forskningsfrågorna på ett mer holistiskt sätt genom att försöka täcka både de arkivteoretiska aspekterna och de organisationsteoretiska aspekterna, som det nya arkivredovisningssättet, och dess inverkan på arkivariens yrkesroll, har att erbjuda.

En sådan organisationsteoretisk aspekt som vi kommer att ta hänsyn till i vår studie av de utvalda organisationerna är den så kallade organisationskulturen, vilken kan vara mer eller mindre påtaglig inom respektive organisation. Organisationskulturer kan beskrivas som "de informella normerna och värderingarna som växer fram och har betydelse för livet och verksamheten i formella organisationer" (Christensen 2005, s. 52). Dessa informella normer och värderingar, vilka ibland kallas för en organisations *institutionella drag*, återspeglas i organisationens kollektiva mål, syften, motto och etiska värderingar, som fungerar som komplement till organisationens formella dito (Christensen 2005, s. 52). Vidare genomsyrar de organisationens

samtliga verksamheter på ett naturligt och självklart sätt, och de anställda har anammat dem på ett otvunget och närmast oreflekterande vis (Shepherd & Yeo 2003, s. 41).

Organisationskulturen är något som växer fram långsamt och successivt, varför organisationens historia är en viktig och avgörande aspekt i hur kulturen ser ut. Organisationskulturen präglas starkt av sin historiska kontext och får bestående "födelsemärken" från den specifika tidsepok i vilken organisationen upprättades (Christensen 2005, s. 63). Tillsammans med företagsvisioner skulle man kunna säga att organisationskulturer är ett substitut för de större sociala berättelserna, som gått om intet i vår globala värld, varför dessa små, lokala berättelser blir viktiga sporrar för att motivera medarbetare och skapa förståelse för verksamheten (Alvesson & Deetz 2000, s. 116). En tydlig och starkt förankrad organisationskultur har dock både för- och nackdelar. Organisationskulturen gör organisationerna mer komplexa och mindre anpassningsbara till nya krav och yttre förändringar, samtidigt som den har klara fördelar för personalen då den medför att organisationen fungerar bättre som en social gemenskap (Christensen 2005, s. 52). Att som personal tillhöra en organisation med en tydlig och historiskt förankrad mission blir i sig meningsskapande, vilket återspeglas i kvalitén på det utförda arbetet (Christensen 2005, s. 71).

Att prata om att det florerar en viss kultur inom en organisation har varit något av en trend ända sedan åttiotalet. Enbart ordet kultur tycks vara en fluga med makalös självbevarelsedrift, eftersom det är ett modeord som känns precis lika relevant idag som det gjorde för 35 år sedan (Grey 2013, s. 63). När en organisationskultur är toppstyrd är tanken att organisationens bästa ska vara den enskilde anställdes bästa. Det innebär att om en ledning lyckas sprida en idealisk kultur inom organisationen så ska varje anställd inte ens reflektera över att det arbete denne gör är för personliga syften och behov, utan dessa ska vara ett med organisationens behov (Grey 2013, s. 64).

Förståeligt nog är detta något som oftast bara förekommer som ett ideal eller en vision på de allra flesta organisationer, i synnerhet inom näringslivet. Chris Grey skriver som exempel om hur detta ideal hade kunnat förväntas av livstidsanställda, så som anställningarna ofta kunde se ut några generationer bakåt i tiden, men idag när anställningsformerna vanligtvis är osäkra och kortvariga, blir kravet på de anställda att visa denna typ av lojalitet och entusiasm för företaget närapå integritetskränkande, allra helst för de som jobbar längst ner i hierarkin, (Grey 2013, s. 67). Inom de få företag där en lyckad organisationskultur har kunnat identifieras, verkar den gemensamma nämnaren vara att man identifierar sig med de anställda vars arbetsuppgift ingår i organisationens kärnverksamhet då man skapar organisationens kultur, och förmedlar denna via symboler. Ett exempel på en lyckad organisationskultur som manifesteras på detta sätt, är ett japanskt bilföretag som på 1980-talet lät alla anställda, inklusive den högsta ledningen, klä sig i exakt likadana blåställ för att lyfta fram deras kärnverksamhet – att tillverka bilar – varför blåställen fick bli en kraftfull symbol för detta (Grey 2013, s. 66).

Cristopher Greys (2013) idéer om varför kunskap om den mänskliga naturen är relevant för förståelsen av hur man bygger upp starka och produktiva organisationer, genom organisationskulturer och gemensamma motto, har varit ledsagande i denna

studie vad gäller de organisationsteoretiska aspekterna. Grey utgår ifrån exempel från äldre och nyare socialvetenskaplig forskning i sina resonemang. Han argumenterar för varför gamla experiment fortfarande är relevanta idag, och varför det är viktigt inte bara för HR-avdelningar att förstå vilken avgörande betydelse organisationskulturen – de anställdas kollektiva värderingar – har för att en organisation ska vara livskraftig (Grey 2013, s. 68).

Ett av de organisationsteoretiska exempel som Grey återger, uppkom under de så kallade Hawthorne-studierna. Exemplet är återkommande inom organisationsteorin eftersom det betonar den mänskliga faktorns påverkan på arbetsutförandet på arbetsplatser. Dessa studier genomfördes på en amerikansk fabrik i Hawthorne i närheten av Chicago mellan 1920- och 1930-talet. Studierna hade som mål att ta reda på hur man skulle kunna kostnadseffektivisera produktionen, varför man utförde en rad mer eller mindre utstuderade experiment under dessa år. Ett av experimenten gick ut på att bevisa att belysningen i en arbetslokal kunde öka de anställdas produktivitet. Därför hade man två olika grupper bestående av fabriksanställda – en testgrupp och en kontrollgrupp – som blev uppdelade att arbeta i två olika lokaler. Båda grupperna hade blivit informerade om att de deltog i en studie. I lokalen där kontrollgruppen befann sig var belysningen densamma som i vanliga fall, medan belysningen i lokalen där testgruppen befann sig varierade då och då. Vad man slutligen kom fram till var att produktionen ökade i båda grupperna, vilket alltså inte kunde ha något med belysningen att göra, utan snarare berodde på att de anställda kände att någonting annorlunda hände, att deras arbete togs på allvar och att deras arbete var av betydelse för forskarna. Därmed föddes Hawthorne-effekten (Grey 2013, s. 44). Detta exempel kommer vi att återkomma till i kapitlet Analys, för att bättre förstå på vilket sätt den processororienterade arkivredovisningen, med fokus på processkartläggningsarbetet, kan påverka de anställda på de organisationer vi studerar.

Greys resonemang är angelägna för oss eftersom de påtalar en svaghet i att ständigt förlita sig på ny teknik och nya system, utan att ta i beaktande människorna som ska använda sig av dessa. Om vi enbart hade studerat övergången från ett system till ett annat, från det allmänna arkivschema till den processororienterade arkivredovisningen, utan att ta hänsyn till de anställdas uppfattning av de båda systemen, skulle studien riskera att bli halvdan (Grey 2013, s. 68).

4.2.1 Olika organisationstyper

I dagens västerländska samhälle skulle man kunna urskilja fyra olika organisationstyper, vilka framträder som de vanligaste struktureringsätten bland organisationer (Shepherd & Yeo 2003, s. 42). Dessa är:

1. Organisationer som består av en eller ett fåtal drivande entreprenörer, vilka förr representerades av en grundare och dennes närmaste familjemedlemmar, där den gemensamma nämnaren då som nu är en mycket centraliserad makt, begränsad till ett fåtal individer.
2. Organisationer vars verksamhet säkerställs av en byråkratisk stabilitet och styrs av en ledning, som har verkställande avdelningar under sig. Denna organisationstyp är karakteristisk för framför allt myndigheter.

3. Organisationer vars fokus ligger på varierande uppdrag och projekt, där snabb kommunikation möjliggör kärnverksamheten snarare än en fastfrusen maktstruktur.
4. Organisationer vars verksamhet bygger på de anställdas individuella färdigheter, där beslut ofta fattas gemensamt och individen har kontroll över sitt eget arbete. Organisationer av denna typ utgörs oftast av advokater, arkitekter och konsulter med flera.

Sannolikheten är stor att typen av organisation påverkar vilken kultur som uppstår inom organisationen, därför är en god kännedom om vilken organisationstyp de studerade organisationerna tillhör viktig för oss, då förståelsen för organisationskulturen som uppstått därur blir djupare. Då vi i denna studie har valt att studera två myndigheter placerar vi in dessa verksamheter under den andra kategorin. I denna organisationstyp råder en organisationskultur som genomsyras av konformitet och kontrollmekanismer. Likt ett grekiskt tempel finner man det styrande organet högst upp medan de underliggande avdelningarna är dess stöttande pelare. Organisationskulturen kallar Shepherd och Yeo därför för rollkultur, då organisationen fungerar bäst då alla anställda utför sin tilldelade roll. Organisationstypens rigida struktur medför dessvärre att organisationen inte kan svara på förändringar i samhället särskilt fort (Shepherd & Yeo 2003, s. 42).

Som tidigare nämnts finns det både för- och nackdelar med en starkt förankrad organisationskultur. De risker som kan finnas med en för givet tagen organisationskultur är att de människor som ingår i organisationskulturen i värsta fall upphör att se alternativa sätt att interagera och fungera i en sådan organisatorisk gemenskap. I ett sådant scenario har organisationskulturens utstakade ”rätta” väg övergått till att bli den ”enda” vägen, varpå risken finns att de anställda slutar att ifrågasätta rådande tillvägagångssätt och normer, eftersom eftergivenhet i dessa fall föredras framför självständiga reflektioner (Alvesson 2013, ss.152-153).

En liknande problematik kan uppstå för hela organisationen i förhållande till samhället. En allt för tydlig organisationskultur leder till att organisationen blir rigid och inåtvänd. Då organisationens personal får en tendens att bli allt för ”indoktrinerade” i organisationens egna värderingar och normer, förefaller organisationen tillslut bli till för sig själv och inte för omgivningen, vilket leder till att man får svårt att anpassa sig till förändringar i samhället (Christensen 2005, s. 72).

4.2.2 Vår användning av organisationsteori

Att kartlägga och analysera en organisations kultur är inte helt enkelt. Då kulturen som tidigare nämnts består av *informella* normer och värderingar, finns den inte heller dokumenterad. Det är något som bara finns, som ”sitter i väggarna” (Christensen 2005, s. 53). Det mest effektiva sättet att få en inblick i en organisations kultur är genom samtal med personer med lång erfarenhet inom organisationen för att på så sätt urskilja återkommande värderingar och symboler (Christensen 2005, s. 53). Organisationens historiska förankring är också en aspekt att ta vara på, då verksamhetens förflutna har stor inverkan på organisationens kultur, som tidigare framgått.

Vi kommer i denna uppsats inte göra anspråk på en fullständig redogörelse och analys av de studerade verksamheternas kompletta organisationskulturer. När vi i denna uppsats skriver om Tullverkets respektive Stadsbyggnadskontorets organisationskultur syftar vi på den mest dominerande organisationskulturen, och vi håller med Parker (2008) om att det kan finnas flera olika organisationskulturer inom en och samma organisation, och att det faktum att det existerar en organisationskultur inom en organisation inte är liktydigt med att det råder konsensus inom organisationen. Parker menar istället att en organisationskultur kan ses som en pluralistisk heterogen enhet, inom vilken det kan finnas mindre grupperingar och inbördes konflikter (Parker 2008, s. 223).

De olika organisationsteoretiska aspekterna som presenterats här, kommer vi att tillämpa i framför allt kapitlet Analys för att kunna bilda oss en helhetsuppfattning av hur dessa inverkar på förmedlingen av den processororienterade arkivredovisningen och bevarandeperspektivet. Därtill anser vi det viktigt att ha en god kännedom om olika organisationstyper och organisationskulturer som finns, både för oss i vår studie och för yrkesverksamma arkivarier, för att använda dessa som analytiska referenspunkter i undersökningen av huruvida dessa har varit till gagn eller motverkat arkivarien i dennes arbete att implementera det nya arkivredovisningssättet. Vi har även för avsikt att utreda huruvida organisationstypen och den där i rådande organisationskulturen har varit fördelaktig eller ej i arkivariens kunskapsspridning gällande bevarandeperspektivet.

5 Metod

Denna studie har en kvalitativ ansats och utgår ifrån empiriskt material bestående av de studerade myndigheternas arkivhandböcker, arkivredovisningar, samt intervjuer med anställda inom myndigheterna. För att få ett så brett perspektiv som möjligt, och för att kunna besvara de frågeställningar som rör bevarandeperspektivets spridning inom de organisationer vi studerar, har vi valt att inte enbart intervjua personal med direkt anknytning till organisationernas arkivfunktion, utan även handläggare och annan personal.

Valet att ge studien en kvalitativ ansats grundar sig i vår vilja att förstå vilka aspekter som kan ligga bakom ett lyckat eller misslyckat införande av processorienterad arkivredovisning och dess medvetandegörande om vikten att bevara en myndighets handlingar. Vårt mål med studien är inte att enbart mäta det vi kallar för bevarandeperspektiv på de berörda myndigheterna, vid vilket fall en kvantitativ metod hade passat vår studie bättre. Vårt mål är snarare att även besvara *varför* spridningen av bevarandeperspektivet ser ut som det gör, vilket motiverar valet av kvalitativ metod (Trost 2010, s. 32).

Utifrån det insamlade materialet kommer en analys att genomföras med syfte att besvara de tidigare presenterade forskningsfrågorna. Vi beslutade i ett relativt tidigt skede att basera vår studie på två olika materialtyper, då detta ansågs nödvändig sett till vad vi vill ta reda på utifrån våra frågeställningar. Denna typ av metod, att utgå ifrån mer än ett slags material, kallas i forskningssammanhang ibland för *triangulering* och används i syfte att göra en studie mer fullödlig och trovärdig (Ahrne & Svensson 2011, s. 27-28). En triangulering behöver, namnet till trots, inte nödvändigtvis utgå ifrån tre typer av material, utan två materialtyper kan räcka. Inte heller behöver trianguleringen innefatta endast materialtyper, utan kan också innebära användningen av två eller flera teoretiska analysverktyg (Ahrne & Svensson 2011, s. 27-28). Som framgår i kapitlet Teoretiska perspektiv är även detta aktuellt för vår studie i och med valet av både postmodernistisk arkivteori och organisationsteori. Genom att använda oss av triangulering både vad gäller material och teoretiska perspektiv kommer vi kunna presentera en bättre helhetsbild av de aspekter vi valt att studera. Vi anser att det dessutom blir ett intressant kontrasterande att ställa de anställdas egna uppfattningar och åsikter mot det som står att läsa i dokumentationen, liksom hur ett ideal förhåller sig till verkligheten.

5.1 Urval

Vår ursprungliga idé var att i studien främst fokusera på myndigheter vars verksamhet handlar om att tillgodose det demokratiska samhället och den enskilda medborgarens behov i sådana situationer och sammanhang där medborgaren inte själv valt detta, det vill säga verksamheter som utför myndighetsutövning mot en ofrivillig medborgare. Detta då vi anser att självinsikt och förmåga att placera den egna organisationen i en större samhällelig och tidsmässig kontext är av stor vikt för denna typ av myndighet.

Följaktligen valdes i första hand Tullverket ut som studieobjekt eftersom dess verksamhet, i synnerhet den brottsbekämpande delen av verksamheten, kan klassificeras som en sådan myndighet. I forskningens tidiga skede blev vi dock varse att vi skulle bli tvungna att i någon mån släppa på våra ursprungliga urvalskriterier. Dels med anledning av att svarsfrekvensen inte var tillräckligt hög från de övriga tillfrågade myndigheterna, samt att vi och i vissa fall myndigheterna själva avgjorde att de inte hunnit tillräckligt långt i implementeringen av den nya arkivredovisningen. Istället ändrade vi inriktning och valde Malmö stads Stadsbyggnadsförvaltning som andra studieobjekt.

Som nämnt ovan bygger motiveringen till varför vi har valt dessa organisationer till stor del på att de övriga tillfrågade myndigheterna inte kommit tillräckligt långt med övergången till den processororienterade arkivredovisningen i realiteten som kanske varit önskvärt. Följaktligen utgör de utvalda organisationerna ett undantag, eftersom de har anammat det nya arkivredovisningssättet, inte bara på en konceptuell nivå utan även konkret. Därtill anser vi det intressant att jämföra en statlig myndighet med en kommunal förvaltning, då den kommunala verksamheten som bekant inte har haft som tvång att gå över till den nya arkivredovisningsmodellen enligt RA-FS 2008:4, utan de som har företagit sig detta har gjort så frivilligt. Av den anledningen kan en jämförelse mellan statlig och kommunal sektor bli extra relevant om det visar sig att den nya arkivredovisningens genomslagskraft och konsekvenser har skilt sig åt mellan dessa.

De medverkande informanterna har valts ut på basis av att de ska kunna representera organisationernas olika hierarkiska skikt, för att vi på så sätt ska kunna bilda oss en bredare uppfattning om hur den processororienterade arkivredovisningen och processkartläggningen har påverkat de utvalda organisationerna i sin helhet. Genom valet av informanter vill vi med andra ord ta reda på hur den organisatoriska spridningen av bevarandeperspektivet ser ut. Gemensamt för alla informanter är likväl att de har en direkt eller indirekt koppling till de valda organisationernas arkivfunktion.

Intervjuerna innefattar totalt tolv informanter, sex från varje organisation. Hos Tullverket har vi intervjuat en arkivarie, en arkivchef, en avdelningschef, en registrator, en handläggare och en tullinspektör. Hos Stadsbyggnadskontoret har vi intervjuat två arkivariar, en arkivchef och tre tekniska assistenter.

5.2 Intervjumetod

De genomförda intervjuerna har varit semistrukturerade. Vi har under intervjuerna utgått från en intervjuguide (se Bilaga 1) med en uppsättning i förväg formulerade frågor inom vissa teman. Frågorna har i sig varit öppna, vilket har föranlett att informanterna har kunnat styra samtalet i stor utsträckning, samt gett oss utrymme att ställa relevanta följdfrågor för att följa upp eller klargöra informanternas uttalanden. Vi har tagit fasta på att dessa typer av ”öppna” samtal där informanterna också är med och styr samtalets riktning är eftersträvansvärt vid genomförandet av kvalitativa intervjuer (Trost 2010, s. 71). Utöver den allmänna intervjuguiden, som har utgjort grunden för samtliga intervjuer, har vi även inför intervjuer med yrkesverksamma arkivarier formulerat specifika frågor till just dessa. De arkivariespecifika frågorna har främst behandlat arkivariernas arbete med övergången till den processororienterade arkivredovisningen (se Bilaga 1). Dessa arkivariespecifika frågor har alltså inte ställts till övriga informanter.

Vad gäller genomförandet av själva intervjuerna så har det kommit att variera en del från intervju till intervju. Det har varit vår avsikt att i så stor utsträckning som möjligt intervjua de olika informanterna var för sig, men i fall då detta inte har varit möjligt har istället gruppintervjuer genomförts med upp till tre informanter samtidigt. Därtill har även en intervju skett via telefon.

Samtliga intervjuer förutom två har spelats in och har därefter transkriberats. Vid de två fall då intervjuerna inte blivit inspelade har vi istället fört noggranna anteckningar över informanternas svar. När citeringar från intervjuerna förekommer i uppsatsen behåller vi inte transkriptionerna ordagrant, eftersom vi inte är ute efter att göra en lingvistisk eller narrativ analys. Istället redigerar vi intervjusvaren för att läsaren lätt ska kunna ta till sig innehållet. Detta görs också med hänsyn till informanternas integritet, då det finns en risk att det uppfattas som kränkande att citeras ordagrant från talspråk (Trost 2010, s. 127, 129). Vi har dock utgått från kravet på att de redigerade intervjusvaren ändå ska bibehålla lojalitet med informanternas uttalanden (Kvale & Brinkmann 2009, s. 79).

5.3 Bearbetning och analys

Bearbetningen och analysen av vårt empiriska material, det vill säga de genomförda intervjuerna och de internt upprättade dokumenten, har skett i flera steg. Vad gäller intervjuerna har materialet inledningsvis kategoriserats utifrån bestämda teman som på något sätt haft relevans för våra frågeställningar. Denna kategorisering har rent praktiskt utgått från noggranna genomgångar av varje transkriberad intervju, under vilket informanternas svar har färgkodats, det vill säga att texten strukits under med olika färger, där varje färg har fått representera ett tema. Detta har gjorts i syfte att dels göra materialet mer överblickbart, och dels eftersom ett sådant noggrant arbete underlättar i sökandet efter mönster och intressanta samband (Trost 2010, s. 154). Detta steg har även involverat en noggrann läsning av de interna dokument vi haft till vårt förfogande för denna studie, det vill säga Tullverkets arkivhandbok och

Stadsbyggnadskontorets arkivredovisning. Dessa dokument har också jämförts med materialet som framkommit genom intervjuerna. Därefter har det kategoriserade materialet sammanställts och skrivits ner. Denna sammanställning är vad som utgör kapitlet Materialgenomgång. Avslutningsvis har en analys av det sammanställda materialet genomförts. Analysen har främst utgått ifrån de valda teoretiska perspektiven, men vi har också genomfört jämförelser med hur utfallet av vår studie ser ut i relation med slutsatser som framkommit inom liknande tidigare forskning. Detta arbete presenteras i kapitlet Analys.

Några av de frågor som formulerats till intervjuguiden hade till syfte att belysa vissa organisationskulturella aspekter. Den mest framträdande organisationskulturella frågan handlade om att de intervjuade skulle placera in den egna organisationen i en samhällslig kontext och specifikt redogöra för organisationens roll i samhället. På så sätt ville vi skapa oss en bild av hur pass integrerade informanterna var i de informella normerna och värderingarna som utgör en organisations kultur (Christensen 2005, s. 52). Eftersom värderingen av vilka handlingar som ska bevaras eller rensas ut ska skötas på plats inom den verksamhet där handlingarna inkom eller skapades, kräver detta ett stort individuellt ansvar. Därför ville vi även utforska hur informanterna såg på sin egen roll i bevarandet av respektive organisations handlingar, och om den rådande organisationskulturen inom respektive organisation bejakade eller hämmade informanternas individuella ansvar. Vissa av våra intervjufrågor berör således organisationskulturella aspekter så som individ kontra kollektiv.

5.4 Etiska aspekter

Samtliga intervjuer har skett i informerat samtycke med informanterna. Detta innebär att informanterna har blivit informerade om studiens syfte innan intervjutillfällena och att deltagandet därefter har varit frivilligt (Kvale & Brinkmann 2009, s. 87).

Informanterna har i möjligaste mån anonymiserats, men eftersom vi i vårt urval har valt att intervjua anställda på flera olika nivåer inom organisationerna finner vi det ändå viktigt att benämna informanterna med deras respektive befattning. Då vi skriver ut både befattning och vilken organisation informanten tillhör innebär det att fullständig anonymitet inte går att garantera. Detta gäller framför allt informanter med väldigt specifika befattningar, som exempelvis chefer för en speciell avdelning. Med anledning av detta vill vi klargöra att samtliga informanter i förväg informerats om att de i uppsatsen kommer att benämnas genom sin befattning, och att en viss grad av spårbarhet därav blir möjlig. Vi har dock vidtagit åtgärder för att försvåra spårbarheten hos respektive informant genom att avidentifiera vissa uppgifter som vi inte finner relevanta för vår studie. Som brukligt anges endast de uppgifter som är nödvändiga för förståelsen och analysen av det insamlade materialet (Trost 2010, s. 127). Uppgifter som vi valt att avidentifiera är exempelvis vilken avdelning eller enhet inom organisationen som informanten tillhör. Detta har dock inte varit helt genomförbart i fall då det rört sig om personal som arbetat vid respektive organisations arkivfunktion. Vi har också utelämnat informanternas ålder och kön, och samtliga intervjupersoner har tillägnats det personliga pronomen *hen*.

Anonymiseringen, i den grad den har varit möjligt, har genomförts med syfte att dels värna om informanternas integritet, och dels med anledning av att vi i vår studie inte intresserar oss för individer utan för de studerade organisationerna som helhet.

5.5 Källkritik

Det är alltid viktigt att förhålla sig källkritiskt under utförandet av en kvalitativ forskningsstudie. En vedertagen nackdel med intervjuer, vilket utgör merparten av vårt empiriska material, är att de är ”ett resultat av ett samtal på en viss plats och vid ett visst tillfälle, där det som sägs – även om det är med ärliga avsikter – kan ha andra syften än vad intervjuaren tänkt sig eller förstår” (Ahrne & Svensson 2011, s. 57). Detta faktum går emellertid aldrig att undkomma, men det finns metoder för att lindra problemet. En sådan metod är att använda sig av flera olika typer av material, exempelvis att komplettera intervjuerna med dokumentstudier (Ahrne & Svensson 2011, s. 57). Som tidigare nämnts har vi i denna studie utgått ifrån en triangulering, och vårt material innefattar både muntliga redogörelser och textdokument. Denna utgångspunkt har vi haft med syfte att kunna jämföra dokumenten med informanternas uttalanden om dessa, och vice versa. På så sätt anser vi att studien får större trovärdighet och bäring, då de olika materialtyperna kan komplettera varandra. Vidare har vi i vår studie valt att främst fokusera på informanternas *upplevelser* och *åsikter* gällande den processororienterade arkivredovisningen och dess inverkan på bevarandeperspektivet, snarare än exempelvis den praktiska tillämpningen av nämnda redovisningsmodell. Av den anledningen anser vi att problematiken med att basera merparten av det empiriska materialet på subjektiva utlåtanden, det vill säga intervjuer, förmildras ytterligare. Det faktum att vi har intervjuat personal från flera olika hierarkiska nivåer inom de studerade organisationerna anser vi också bidrar till att ge en mer rättvis och trovärdig bild av organisationerna.

En källkritisk invändning skulle kunna vara det faktum att de interna dokument som vi i denna studie har haft till vårt förfogande inte är helt jämförbara för de två studerade verksamheterna. Vår ursprungliga tanke var att studera organisationernas arkivhandböcker, men då Stadsbyggnadskontoret inte har någon arkivhandbok⁴ för den egna verksamheten fick vi istället ta del av den nyligen upprättade arkivredovisningen. Då dessa två dokument dock fyller i stort sett samma funktion, det vill säga att fungera som ett stödjande dokument för personal i frågor som rör dokumenthantering, arkivering och registrering, anser vi det ändå möjligt att likställa och jämföra dokumenten med varandra.

⁴ Det finns dock en övergripande arkivhandbok för hela Malmö stad, men denna innefattar endast kommunens styrande och stödjande verksamheter.

6 Materialgenomgång

I följande kapitel redogör vi för det material som har erhållits genom intervjuer och internt upprättade dokument från de studerade organisationerna: Tullverket och Stadsbyggnadskontoret i Malmö stad. Verksamheterna presenteras separat, och för att genomgången av materialet ska bli så lättöverskådlig som möjligt har en uppdelning i fem olika teman gjorts. Dessa teman, vilka är 1) verksamhetens arbete med övergången till processororienterad arkivredovisning, 2) arkivariens yrkesroll och den interna synen på verksamhetens arkivfunktion, 3) bevarandeperspektivet inom verksamheten, 4) förmedlingen av bevarandeperspektivet inom verksamheten, samt 5) verksamheternas organisationskultur, knyter var och ett an till olika aspekter av våra frågeställningar.

Som vi redan klargjort i kapitlet Metod benämns de olika informanterna som medverkat i denna studie utifrån den befattning de har inom organisationen. För att undvika onödig förvirring föregås varje befattning av en förkortning som betecknar vilken verksamhet de tillhör, där TV står för Tullverket och SBK för Stadsbyggnadskontoret. Således kommer informanterna att benämnas på följande vis: TV Arkivarie, TV Arkivchef, TV Avdelningschef, TV Handläggare, TV Registrator, TV Tullinspektör, SBK Arkivarie 1, SBK Arkivarie 2, SBK Arkivchef, SBK Teknisk assistent 1-3.

6.1 Tullverket

Tullverket upprättades 1632 och är därav en av Sveriges äldsta statliga myndigheter. Kortfattat beskriver Tullverket sitt eget uppdrag på följande sätt:

Tullverket [...] kontrollerar flödet av varor in och ut ur Sverige, bidrar till ett säkert samhälle och konkurrensneutral handel. Vi förenklar den legala handeln och förhindrar den illegala genom att erbjuda smidiga tullrutiner för utrikeshandeln, en enkel gränspassage för resande och ett effektivt gränsskydd.

Tullverket, 2013.

Myndigheten har cirka 2100 anställda och verkar över hela landet, men främst vid större gränsorter med stort godsflöde, så som Stockholm, Göteborg och Malmö (Tullverket 2013). Huvudkontoret är beläget i Stockholm. Därifrån sköts också en stor del av myndighetens arkivfunktion, via den nyligen upprättade enheten för arkiv och diarium (TV Arkivarie & Arkivchef).

6.1.1 Införandet av processororienterad arkivredovisning

Att se på den egna verksamheten utifrån processer är något som inom Tullverket sträcker sig längre tillbaka än Riksarkivets bestämmelser om att införa den processororienterade arkivredovisningen, då man redan 2004 gick över till en helt processororienterad organisation som en av de första myndigheterna i Sverige (TV Arkivarie & Avdelningschef). Steget till att även börja redovisa sin information på detta sätt, i enlighet med RA-FS 2008:4, kan därför tänkas mindre än för andra myndigheter som inte redan anammat detta organisatoriska synsätt. Arbetet med de ursprungliga processkartläggningarna kom dock inte tillräckligt långt, varför man i samband med introduktionen av ovan nämnda föreskrift tvingades inleda nya processkartläggningar för att ta fram en klassificeringsstruktur (TV Avdelningschef). Detta påbörjades 2010, då man enligt egen utsago inte hade resurser nog att starta projektet tidigare. För arbetet ansvarade en kärngrupp på 4 personer bestående av tre arkivarier och en verksamhetsutvecklare. Även myndighetens huvudregistrator bidrog till arbetet (TV Arkivarie).

Inledningsvis fastställdes vilka verksamhetsområden man skulle ha, och därefter genomfördes intervjuer med personal ute i verksamheten för att kartlägga de olika processernas aktiviteter, vilka handlingar som genereras och var de registreras (TV Arkivarie). Vad beträffar fastställandet av myndighetens kärnverksamheter rådde det vissa oklarheter. Tullverket har traditionellt sett alltid haft två huvuduppdrag – effektiv handel och brottsbekämpning – utifrån vilket man har delat upp organisationen. Trots detta beslutade man sig för att endast ha ett kärnverksamhetsområde i klassificeringsstrukturen, vilken gavs det övergripande namnet *Bedriva tullverksamhet*. Beslutet motiveras med att de olika uppdragens processer ibland kan gå in i varandra. Ett ärende kan exempelvis inledas som något legalt för att senare övergå till något brottsligt, och blir då därför en del av en process inom den brottsbekämpande verksamheten (TV Arkivarie).

Då arbetet med processkartläggningarna inleddes 2010 fanns ingen aktuell arkivförteckning i bruk inom Tullverket, varför man ansökte om dispens hos Riksarkivet att få använda den nya redovisningsformen retroaktivt, det vill säga att i efterhand förteckna upprättade och inkomna handlingar från denna tidsperiod så snart arbetet med att ta fram den egna arkivförteckningen avslutats. I och med övergången till en processororienterad organisation 2004 hade man själva inom myndigheten kommit fram till att det vore rationellt att i någon utsträckning även redovisa sin information med utgångspunkt i dessa processer (TV Arkivarie). När RA-FS 2008:4 sedan trädde i kraft ansåg man att det mest logiska vore att inleda arbetet med att ta fram en ny klassificeringsstruktur och arkivredovisning och att förteckna enligt denna retroaktivt, istället för att förteckna enligt det allmänna arkivschemat i några år och sedan gå över till den nya arkivredovisningsformen, varför man ansökte om och beviljades dispens för detta (TV Arkivarie).

Arbetet med processkartläggningarna avslutades 2013. Projektet var komplicerat och tidskrävande. En del processer förenklades, medan andra helt och hållet konstruerades då man ansåg att det i vissa fall var svårt att kartlägga delar av verksamheten i konkreta processer. En del av de större kärnprocesserna, bland annat inom

myndighetens brottsbekämpande del, var vid arbetets inledande skede redan kartlagda, vilket man kunde utgå från under arbetet (TV Arkivarie).

I samband med processkartläggningarna genomfördes också presentationer för verksamhetens övriga personal om detta nya sätt att tänka och förteckna. Att medarbetare fick kännedom om den nya arkivredovisningen, samt arbetet med övergången till denna, ansågs alltså vara av vikt. Ändå upplever man inte att övergången har gett något utslag inom verksamheten (TV Arkivarie), eller så anser man att det är alldeles för tidigt för att säga om den verksamhetsbaserade arkivredovisningen har påverkat Tullverket på något konkret sätt (TV Avdelningschef). Av de sex personer vi intervjuade på Tullverket kände tre av dessa inte till att en övergång till en ny arkivredovisning ägt rum (TV Registrator, Tullinspektör, Handläggare). Både registratorn och handläggaren har dock noterat att man sedan 2010, då arbetet med övergången till processororienterade arkivredovisning påbörjades inom Tullverket, fått nya diarienummerserier (TV Handläggare, Registrator), men det är oklart huruvida detta är kopplat till den nya arkivredovisningen eftersom man ännu inte börjat registrera handlingar efter denna modell.

På idéplanet har den nya arkivredovisningsformen dock fått ett visst genomslag inom Tullverket, vilket kan härledas till det faktum att myndigheten tidigt tillägnade sig ett processororienterat synsätt på sin organisation. På den strategiska nivån förefaller det på vissa håll finnas en god medvetenhet om en väl fungerande informationshantering och dess potentiella inverkan på organisationen. Det finns en vision om att nuvarande klassificeringsstruktur och arkivredovisning på sikt ska genomsyra hela verksamheten, att det ska utgöra en ryggrad i myndighetens arbete. Inom kort tänker man sig att man ska börja registrera handlingar i diariet efter nuvarande system. Förhoppningen är också att det framöver kommer att vara utgångspunkten vid kravframställning, upphandling och implementering av framtida systemstöd. En av informanterna uttrycker sig:

Jag vill styra vår informationshantering och jag vill använda den här ryggraden för att uppnå den styrningen, hanteringen av information på alla sätt i verksamheten egentligen. Att använda den här klassificeringsstrukturen eller det här sättet att se på informationsstrukturen är en möjliggörare faktiskt för väldigt mycket [...]. Jag tycker att det ska vara den röda tråden som går igenom hela verksamheten, och då menar jag allt – hur vi arbetar, arbetssätt, systemstöd, allting. När jag nu beställer nya systemstöd som ersätter de gamla så vill jag beställa en struktur som återanvänder den här strukturen på hur vi betraktar verksamheten och den information vi hanterar. Jag vill beställa även på grundval i förväg fattade gallringsbeslut, och så vill jag beställa med automatiserad gallring, alltså när systemet sätter igång. Så jag vill att vi ska tänka att vi börjar där, och inte som vi är vana vid att vi jobbar med arkiv- och gallringsfrågor för sent, alltså sist. Men det är ju en vision.

TV Avdelningschef

Även en annan informant uttrycker en önskan och vision om att arkiv- och gallringsfrågor ska få större plats inom organisationen, samt att de bör komma in i ett tidigare skede i informationskedjan:

[...] man ser kanske det här med arkiv som att det ligger i slutet av någonting, nere i källaren, eller i slutet på något. Och det är klart att det är lite farligt för att man liksom måste tänka att det ska komma först på något sätt. Det är ju det nya sättet att se på det också. Det är så man i varje fall försöker att förmedla det. Det är där den här tanken om att man ska kunna följa processen hela vägen kommer in. Men man ska inte bara kunna följa den, man ska även kunna redovisa information i den här strukturen. Så att man får insyn och så.

TV Arkivarie

6.1.2 Arkivariens yrkesroll och den interna synen på arkivfunktionen

Eftersom arkivarieyrket i och med införlivandet av den processororienterade arkivredovisningen kan sägas involvera mer uppsökande arbete än tidigare, är det av intresse att se hur arkivarierna själva ser på detta och sin nya roll inom organisationen. I och med en förändrad yrkesroll är det också intressant att försöka se till hur övrig personal ser på arkivarien och verksamhetens arkivfunktion, samt om och hur denna syn har förändrats i och med övergången till den nya arkivredovisningen. Den intervjuade arkivarien inom Tullverket hävdar att dennes roll fortfarande är tämligen anonym, men medger därtill att rollen som arkivarie kan vara beroende av dels den egna personligheten och dels vilken myndighet man är verksam inom:

Jag har inte hållit i stora möten och gett information på det viset, utan jag har mer jobbat på markplanet och hjälpt folk när de behövt det. När de har vänt sig till mig, så har jag skött arkiven osv. Så i den meningen så beror det ju alldeles på vilken myndighet man är på och vilken typ av person man är. Det finns ju en del som, vad ska man säga, syns tydligt.

TV Arkivarie

Vidare spekulerar både arkivarien och enhetschefen kring huruvida arkivariens yrkesroll är beroende av vilka resurser som läggs på verksamhetens arkivfunktion, och att arkivarien vid Tullverket helt enkelt inte har haft tid att ägna sig åt annat än just arbete på "markplanet" – att hjälpa kollegor då de väl bett om hjälp, samt att ordna och förteckna arkivet. Arkivarien uttrycker att "funktionen har varit lite satt på undantag" (TV Arkivarie), det vill säga att arkivet inte innehar särskilt hög prioritet inom organisationen. De hoppas dock att den nyligen upprättade enheten för arkiv och diarium är ett steg i rätt riktning (TV Arkivarie).

Vad beträffar synen på arkivfunktionen upplever de inom enheten för Arkiv och diarium att själva begreppet "arkiv" uppfattas av övriga anställda som ålderdomligt och ointressant, att man "kanske förknippar det med dammiga papper" (TV Arkivarie) och att det därav ligger en utmaning i att förmedla att arkiven är mycket mer än det. Av den anledningen undviker de inom enheten gärna att prata om just arkiv, och använder istället begrepp som "information" eller "informationsförsörjning", varav valet att kalla den nya arkivredovisningen för just informationsredovisning är det allra tydligaste exemplet. Enhetschefen vittnar om att de vid dennes tidigare arbetsplats, en annan stor statlig myndighet, skapade en informationsförvaltningsenhet i vilken arkivfunktionen och diariet ingick, men att just

begreppet informationsförvaltning "kändes mycket lättare" eftersom det gav ett bättre genklang bland övrig personal på verksamheten (TV Arkivchef).

Tullverkets arkivfunktion är i dagsläget i stort sett helt centraliserad till huvudkontoret i Stockholm, där Tullverkets verksarkivarie arbetar. Till Stockholm skickas även samtliga handlingar som ska bevaras för slutförvaring. De lokala kontoren ute i landet har dock egna närarkiv med lokalt tillsatta arkivansvariga. Som exempel på denna centralisering nämner registratorn bland annat att gallringsprotokoll tidigare gjordes på plats för varje enskilt lokalkontor, men att allt sådant nu sköts av personal i Stockholm (TV Registrator). Som ett led i denna kommunikation upprättades 2010 en arkivhandbok med syfte att vägleda och ge stöd inom frågor som rör arkiv, diarieföring och dokumenthantering (se mer i kommande avsnitt om förmedling av bevarandeperspektivet inom Tullverket). Därtill finns en medvetenhet kring vikten av att från arkivfunktionens sida vara tillgängliga och "synliga" för övrig personal, så att dessa vet var de kan vända sig med frågor som rör arkivering eller registrering av handlingar. Arkivarien uttrycker att "ju kändare vi blir inom organisationen desto lättare är det för dem att veta vilka de ska vända sig till om de har några knepigare frågor", samt att folk generellt är "måna om att göra rätt", varför denne litar på att personalen ute på de lokala kontoren hör av sig om några oklarheter eller problem uppstår (TV Arkivarie).

6.1.3 Bevarandeperspektivets närvaro

Då Tullverket är en av Sveriges äldsta myndigheter, med en historia som sträcker sig så långt tillbaka i tiden som mitten av 1600-talet, utgör dess arkiv en gedigen och självklar del av det svenska kulturarvet. Denna uppfattning är något som går igen bland Tullverkets personal, då flera informanter uttrycker sig uppskattande om myndighetens äldre handlingar och om vilken anrik myndighet Tullverket är. Bland annat talar en informant sig varm om det för allmänheten öppna Tullmuseet som huserar i huvudkontorets lokaler i Stockholm, men som under 2015 kommer att stängas ner på grund av bristande resurser (TV Avdelningschef). En annan menar att eftersom Tullverket är en så pass gammal myndighet så finns det också en stolthet i att bevara handlingar från alla tider, för att kunna visa vad det var man jobbade med (TV Arkivarie).

Trots denna konsensus kring vikten av att bevara och förmedla Tullverkets historia råder det delade uppfattningar kring bevarandet av nutida handlingar. Två informanter inom Tullverket ställer sig frågande till varför en del av myndighetens handlingar bevaras, samt att vissa handlingar bevaras så lång tid efter att de förlorat sin funktion inom verksamheten (TV Registrator, Tullinspektör).

Angående vikten av medvetenhet om och kompetens kring bevarande av handlingar bland övrig personal ute på verksamheten säger den intervjuade arkivarien:

Ja, det är faktiskt ganska viktigt. När vi gör gallringsutredningar, då är det bra om folk är medvetna om det, när man frågar om hur länge vissa handlingar behöver vara kvar, varpå de kan svara att de kanske inte behöver dem längre än i 3 år. Och om man sedan frågar om handlingarna kan vara intressant för forskningen, så kan de anställda svara att: "ja, det kanske de är" [...] Den

kontakt som sker mellan oss och handläggarna är ett värdefullt utbyte, och ju mer kontakt vi har med dem, desto mer medvetna blir de om bevarande. Så det är ganska viktigt, så att inte folk kastar sånt som kan vara intressant också.

TV Arkivarie

Arkivarien tillägger dock att medvetenhet och tankar kring bevarande av handlingar enligt dennes uppfattning förmodligen inte är särskilt utbrett inom organisationen på grund av att man inte har tillräckligt med tid att tänka på sådant, samt att man "jobbar så mycket i nuet". Därför är det viktiga reflekterandet kring bevarande något som måste ske i samarbete och i dialog mellan arkivarien och övriga anställda. Arkivarien understryker dock att en viss grundläggande medvetenhet kring att handlingar inte får kastas hur som helst finns inom verksamheten, i och med att det är en statlig myndighet (TV Arkivarie).

Även avdelningschefen konstaterar att vikten av en medvetenhet kring bevarande av handlingar ute bland verksamhetens personal är central i vidmakthållandet av det kulturella arv och den bild av den egna verksamheten som dagens tullverk lämnar efter sig:

För det första så är ju bilden man kommer att ha helt beroende av hur vi lyckas med att få medarbetare att förstå det här med vad det är man ska rensa i sin akt, vad det är som faktiskt ska bevaras, för det är förutsättningar för att vi ska ha någon bild över huvud taget av oss om hundra år, i alla fall det som sker nu.

TV Avdelningschef

Angående kunskapen om vad som ska rensas ur olika ärenden säger den intervjuade handläggaren att den i första hand kommer från dennes kollegor och chefer (TV Handläggare). Huruvida personal vid myndighetens arkivfunktion är inräknade bland dessa kollegor specificeras ej.

6.1.4 Förmedling av bevarandeperspektivet

År 2010 upprättade Tullverket en arkivhandbok, vilket är ett internt dokument med avsikt att fungera som stöd för myndighetens anställda i frågor som rör dokumenthantering och arkivering. Syftet har varit att skapa en verksgemensam plattform för hanteringen av myndighetens allmänna handlingar samt att redogöra för rådande lagar och riktlinjer för arkivhållningen (Tullverket 2010, s. 4). Dokumentet är författat av två arkivarier, varav den arkivarie som intervjuats i denna studie är en, samt en jurist från myndighetens rättsavdelning som fått ansvara för de juridiska delarna.

Arkivhandboken riktar sig till samtliga anställda och i synnerhet de som handlägger ärenden, och finns tillgänglig för alla som en fil i Tullverkets diarium. När arkivarien blir tillfrågad om varför arkivhandboken upprättades svarar denne att de märkte av ett behov av ett sådant stödjande dokument eftersom det förekom en del frågor angående arkiv och arkivering. Även om handboken bara innehåller grunderna i arkivering, dokumenthantering och diarieföring så är det ett styrande dokument i

arbetsordningen, och vänder sig som sagt till verksamhetens samtliga anställda. På frågan om arkivhandboken används av Tullverkets personal och om den har bidragit till en ökad kunskap om arkivering och bevarande säger arkivarien att denne tror det, att kollegor ibland bläddrar i den, eller att de hör av sig och säger att de inte hittar handboken när de är i behov av den. Arkivarien säger dock att det allra främst är de som arbetar inom effektiv handel och administrationen som använder sig av handboken, medan de som ägnar sig åt brottsbekämpning inte har ett lika stort behov av den (TV Arkivarie). Även den avdelningschefen tror att den åtminstone används bland en del medarbetare:

Jag tror att hos vissa handläggargrupper är den nog ganska levande. Men det är ju de som traditionellt sysslar med ärenden. Ute i gränsskyddet till exempel så tror jag inte att någon har sett den, läst den, reflekterat över den.

TV Avdelningschef

Medvetenheten kring arkivhandboken varierar bland den tillfrågade personalen. Handläggaren säger att denne satte sig in i arkivhandboken i samband med att hen 2012 påbörjade en ny tjänst inom Tullverket. Detta gjordes främst i syfte att lära sig mer om innebörden av offentlighetslagstiftningen och allmänna handlingar, då hen i sitt tidigare arbete inom myndigheten inte behövde tänka på sådant. Av denna anledning finner hen att arkivhandboken har varit till hjälp i dennes arbete. Hen tror att det finns ett behov av en sådan handbok, men att många troligen inte känner till den. Hen tror inte heller att den används i det dagliga arbetet bland kollegorna, utan endast vid arkivering av arkivakterna (TV Handläggare).

Registratorn har läst delar av arkivhandboken (TV Registrator), medan tullinspektören inte känner till handboken alls. Istället säger denne att man lär sig av varandra, att kunskapen kommer från företrädare och kollegor (TV Tullinspektör). Registratorn har läst en kurs inom arkivhållning för många år sedan varifrån en del kompetens kommer, samtidigt som hen också lärt sig av tidigare kollegor (TV Registrator).

Utöver de rent praktiska anvisningar i handboken förekommer en hel del argument som direkt anknyter till det vi kallar bevarandeperspektiv, alltså en förklaring till *varför* handlingar ska hanteras och bevaras korrekt, sett ur både ett juridiskt och demokratiskt perspektiv. Arkivhandbokens inledande sidor präglas av argumentationer om varför bevarandet av svenska myndigheters och kommuners handlingar är viktigt. Här hänvisas det först och främst till 3 § Arkivlagen vilken konstaterar att svenska myndigheters arkiv utgör en del av det kulturella arvet och att de därför ska bevaras för att tillgodose medborgarens rätt att ta del av allmänna handlingar, behovet av information för rättsskipning och förvaltning, samt forskningens behov. Gällande forskningens behov presenteras exempel på innehåll i Tullverkets handlingar som enligt Riksarkivet är av särskilt intresse att bevara med hänsyn till framtida forskning, och dessa är utrikeshandelns vägar, tullpolitik och personhistoria.

Vad beträffar argumenten om varför myndighetens handlingar ska bevaras förefaller arkivhandbokens tyngdpunkt ligga vid de demokratiska och medborgarrättsliga förutsättningarna. Vikten av goda gallringsrutiner samt ett väl ordnat och förtecknat

arkiv motiveras med att om en myndighet inte kan hitta sina egna handlingar i arkivet kan de heller inte upprätthålla offentlighetsprincipen, vilket utgör ett brott mot grundlagen (Tullverket 2010, s. 6). I arkivhandbokens avslutande del står att läsa: "Medborgarna får genom arkiven ett skydd för sina rättigheter. Debatten får fasta utgångspunkter och ett underlag av fakta. Samhällskritiken blir mer än en serie meningsyttringar. Kort sagt: Yttrandefriheten kan realiseras." (Tullverket 2010, s. 36). Denna aspekt av arkivhandboken korrelerar inte helt med de anställdas uppfattning om varför handlingar bevaras. Flera informanter har fått ett intryck av att Tullverket sällan får förfrågningar från allmänheten om att få ta del av myndighetens arkivhandlingar. Två informanter har också svårt att se någon funktion för arkiven utöver den egna verksamheten. Avdelningschefen är däremot väl införstådd i svenska myndigheters arkiv som en funktion i det demokratiska samhället ur ett medborgerligt perspektiv:

[...] genom att titta in hos oss i vårt diarium till exempel så kan man ju få en god kontroll på och en god bild av hur statsförvaltningen ser ut. Hur sköter statsförvaltningen sitt uppdrag? Har vi verkligen en fungerande offentlighetsprincip? Kan och förstår myndigheterna hur man ska agera om det dyker upp en person här nere i receptionen som säger "jag vill ha tillgång till de och de handlingarna" eller "jag vill veta vad Tullverket har gjort i det här ärendet"? Det är ett sätt att använda Tullverket på också, att få insyn i statsapparaten och förvaltningen, hur vi faktiskt sköter den.

TV Avdelningschef

I arkivhandboken läggs även ett stort fokus på att förmedla den enskilde tjänstemannens ansvar i Tullverkets informationsflöde. Bland annat förklaras det att varje handläggare som ålagts ett ärende själv ansvarar för att inkomna och upprättade handlingar diarieförs enligt gällande rutiner (Tullverket 2010, s. 11). Vidare uppmanas den enskilde tjänstemannen att ta det bevarandeperspektiv som förmedlas i texten i betänklighet eftersom "sanningen är den att ingen kedja är starkare än dess svagaste länk och varje tullanställd är en av länkarna till Tullverkets del av det samlade informationssamhället – Sveriges minne." (Tullverket 2010, s. 36).

Även denna aspekt av arkivhandboken verkar ha fått ett dåligt genomslag ute i verksamheten. Flera av informanterna lägger inte någon större vikt vid sin egen roll eller egna ansvar i hanteringen och bevarandet av Tullverkets handlingar. Handläggaren säger uttryckligen att hen har en väldigt liten roll i det stora sammanhanget (TV Handläggare). Tullinspektören använder passande nog samma ansvarsmetafor som arkivhandboken då denne säger att "jag är ju bara liksom en liten länk i det hela" (TV Tullinspektör). Inte heller arkivarien fäster särskilt stor vikt vid individens roll i bevarandet av handlingarna, utan framhåller istället att det är fråga om ett samarbete:

Det är snarare hela arkivfunktionen som det är fråga om, och inte bara en person, utan vi alla som jobbar med arkiv och diarium. Vi ser till att det registreras och att det arkiveras, att vi ska följa regelverket. Så det är liksom inte beroende av en person.

TV Arkivarie

Som motvikt till övriga informanter uttrycker avdelningschefen en klar medvetenhet kring den egna rollen och det egna ansvaret i frågan om bevarandet. Enligt denne är

den egna insatsen “a och o” (TV Avdelningschef). Själv tar hen sitt ansvar på stort allvar, bland annat genom att ständigt ha en plastficka märkt “arkivet” på skrivbordet där hen lägger alla sina handlingar som sedan ska arkiveras, något hen tror sig vara tämligen ensam om på arbetsplatsen (TV Avdelningschef).

6.1.5 Organisationskultur

Vid flertalet tillfällen under intervjuerna med Tullverkets informanter tas identiteten som tullare upp, ofta i nära anslutning till utläggningar om Tullverkets roll i samhället. Därför försökte vi genom följdfrågor få svar på hur denna identitet kommer till uttryck, samt huruvida denna identitet varierar beroende på vilken arbetsuppgift den anställde har och vilken organisatorisk nivå denne befinner sig på:

[...] jag tror att vi har en ganska samstämmig bild ändå av vad tullen är till för, oavsett vad du gör. Vad vi gör för nytta och så. Och det tror jag beror på att vi är en sån gammal myndighet med i princip bara små förändringar i vårt uppdrag genom åren. [...] Jag tror att vi har en tullarmentalitet, en stark identitet, även om den kanske försvagas med tiden. Vi tar ju in arbetskraft idag på ett annat sätt. Förr jobbade man ju en livstid, man började hos oss när man var 15-16 år och så slutade man när man gick i pension när man var 65. Vi är ju många som är kvar länge nu också, jag siktar på min guldklocka när jag har varit här i 30 år. Men det är ju mer naturligt att komma in och gå ut. Är du akademiker till exempel kommer du in under en period och gör någon roll, och sen går man ut och gör något motsvarande i någon annan myndighet eller någon annan organisation. Men jag har uppfattat att det helt klart finns en identitet och den skiljer sig inte så mycket åt om jag står uppe i Haparanda som på bron eller här.

TV Avdelningschef

Arkivarien på Tullverket uttrycker sig i överensstämmelse med detta: “Eftersom det är en så pass gammal myndighet så finns det också en viss stolthet, där man vill bevara handlingar från alla tider” (TV Arkivarie). Informanterna uttrycker sig som om Tullverkets roll och uppdrag i samhället är känt sedan länge, varför även identiteten som tullare faller sig naturligt för den enskilde anställde. Liksom en av de intervjuade bekräftar genom att nämna att även Bellman var tullare.

När det kommer till vad allmänheten kan ha för nytta av Tullverket lyfter informanterna enhälligt upp positiva aspekter med organisationen. Återkommande punkter som de intervjuade tar upp är att Tullverket skyddar Sveriges gränser, finansierar en stor del av statskassan samt genom dokumentation ger allmänheten en god inblick i hur Sveriges statsförvaltning fungerar.

Vad gäller frågan kring vilket det bakomliggande syftet med att bevara handlingar kan vara, tar majoriteten av informanterna på Tullverket upp att det är viktigt att bevara handlingar som kan vara till stöd för organisationen i rättsliga fall, då utomstående skickar in klagomål eller överklagar beslut av något ärende. Många av informanterna finner det svårt att träda ut ur sin yrkesroll och betrakta nyttan med att bevara organisationens handlingar utifrån ett utomorganisatoriskt perspektiv, med undantag av dem som arbetar inom Tullverkets arkivfunktion.

På frågan hur informanterna tänker sig att deras eget arbete kan bidra till att skapa en bild av organisationen i framtiden, samt hur de ser på sin egen roll i bevarandet av organisationens handlingar, finner en majoritet frågan svår att besvara. En stor andel av informanterna tolkar frågan på ett konkret sätt, som om frågan gällde huruvida Tullverket kommer att finnas kvar i framtiden eller inte, vilket alla som tolkat frågan konkret uttrycker en förhoppning om. En av de intervjuade säger exempelvis: ”hoppas att Tullverket får vara kvar i framtiden, det är ju trots allt världens äldsta jobb” (TV Tullinspektör).

6.2 Stadsbyggnadskontoret

Malmö stads Stadsbyggnadsnämnd upprättades 1862 (SBK Arkivchef). På Malmö stads hemsida beskrivs Stadsbyggnadskontorets verksamhet kortfattat på följande sätt:

Stadsbyggnadskontoret planerar staden och svarar för myndighetsfrågor enligt bland annat plan- och bygglagen. Förvaltningen arbetar med översiktlig planering, detaljplanering, fastighetsbildning, bygglov, mätning och kartläggning samt service åt bostadsmarknadens parter.

Malmö stad, 2015

I denna förvaltning är bevarande av handlingar synnerligen viktigt, eftersom bygglov, ritningar, detaljplaner med mera sällan slutar att vara viktiga handlingar, varken för förvaltningen, privatpersoner eller företag (SBK Arkivchef & Arkivarie 1). Stadsbyggnadsförvaltningens arkivfunktion är av denna anledning det arkiv med störst mängd material och flest antal besökare inom Malmö stad efter stadsarkivet, med ungefär 8600 besökare över disk per år (SBK Arkivchef).

6.2.1 Införandet av processororienterad arkivredovisning

Även om RA-FS 2008:4 inte är tvingande gentemot kommunala förvaltningar, var man inom Malmö stad ändå snabb med att påbörja en övergång till den nya arkivredovisningen, vilket först skedde genom att en arkivhandbok över kommunens styrande och stödjande processer togs fram 2013 (Sandberg 2013, s. 3). Därefter har ansvaret lämnats över till respektive förvaltning för att kartlägga kärnprocesserna och utifrån detta arbete ta fram en arkivredovisning som är skraddarsydd för deras specifika verksamhetsområde. För Stadsbyggnadskontorets del påbörjades en sådan övergång 2014, och som började gälla detta år, i januari 2015. Emedan de gemensamma föreskrifterna för den kommunala arkivvården i Malmö stad fastställdes av kommunstyrelsen redan 2010, alltså ett år efter att Riksarkivets föreskrift gällande det nya arkivredovisningssättet trädde i kraft.

Processkartläggningsarbetet genomfördes av en arkivarie på Stadsbyggnadskontoret genom ett stort antal intervjuer, vilka hen sedan utgick ifrån för att kunna identifiera vilka processer som fanns i varje avdelning, och vilka handlingar som uppstod eller

tillkom där i (SBK Arkivarie 2). Förhoppningen var att processkartläggningen i dess grafiska utformning inte bara skulle vara ett trovärdigt dokument över de rådande verksamheterna, utan även skulle kunna tjäna som stöd för nyanställda, vilket den även har gjort inom avdelningar som exempelvis bostadsanpassning (SBK Arkivarie 2). Inom andra delar av förvaltningen används den som hjälp inom kvalitetsförbättring (SBK Arkivchef). De som intervjuades under processkartläggningen var framför allt chefer, och i undantagsfall, exempelvis när det rörde sig om en ny tillsatt chef, intervjuades istället någon person på avdelningen med lång erfarenhet av verksamheten (SBK Arkivarie 2). Efter varje intervju gick den renskrivna intervjun på remiss till intervjupersonerna för att kontrollera att innehållet var korrekt uppfattat (SBK Arkivarie 2).

Arkivarien som genomförde processkartläggningen på Stadsbyggnadskontoret menar att det är positivt att det är den intervjuade som får kontrollera att uppgifterna om den process som han eller hon arbetar med stämmer. När hen genomförde processkartlägningsarbetet bemöttes detta med en välvillig nyfikenhet från den övriga personalen, som var väldigt roade av att beskriva sin verklighet. Förståelsen för när, hur, var och varför information uppstod inom varje process ökade hos de anställda på samma sätt som arkivarien som genomförde processkartläggningen bättre förstod arbetet inom respektive process (SBK Arkivarie 2). Samtidigt så tror hen inte att processkartlägningsarbetet förändrade någonting kring de anställdas arbetsrutiner, vilket enligt informanten inte heller bör vara syftet med den första processkartläggningen. Denna bör snarare vara ett rent dokumenterande av verksamheten så som den ser ut i verkligheten med alla dess brister. Hen menar att man däremot kan vara medveten om att processkartläggningen kan användas för att justera de brister som upptäcks, men att detta i sådana fall bör ske i ett senare skede, förslagsvis då det är dags att uppdatera processkartan. Hen tror varken att allmänna arkivskemat eller den processorienterade arkivredovisningen spelar någon större roll för medarbetarna, vilket hen menar beror på att gallringsfristerna i de flesta fall förblir desamma oavsett om man övergått till det nya arkivredovisningssättet, och att de handlingar som handläggare och annan personal kommer i kontakt med i sitt dagliga arbete fortsätter att ha samma bevarandestatus (SBK Arkivarie 2).

Värt att nämna är att arkivarien som genomförde processkartläggningen på Stadsbyggnadskontoret i och med byte till annan arbetsplats inte har fått uppleva några konkreta följder av sitt arbete. Arkivchefen har dock flera konkreta exempel på hur processkartlägningsarbetet har fått en positiv effekt inom hela Stadsbyggnadskontoret. Bland annat får hen förfrågningar från chefer på andra avdelningar gällande processkartorna, som de vill använda sig av i arbete med exempelvis kvalitetsförbättring. För arkivets del upplever arkivchefen att personal från övriga avdelningar har fått en ökad förståelse av den höga kompetens som arkivpersonalen besitter, något som först och främst uppmärksammades under själva processkartlägningsarbetet. Hen tycker även att processkartlägningsarbetet förbättrade och fördjupade samarbetet mellan arkivet och förvaltningens övriga avdelningar (SBK Arkivchef). Även en annan arkivarie vid Stadsbyggnadskontoret menar att processkartläggningen har fått en positiv respons från den övriga förvaltningen, allra helst hos chefsgruppen (SBK Arkivarie 1).

De tekniska assistenterna upplevde emellertid inte att den nya verksamhetsbaserade arkivredovisningen hade påverkat deras eget eller deras förvaltnings arbete på något sätt. De kände inte heller till att skiftet från det allmänna arkivschema till det nya arkivredovisningssättet hade skett (SBK Teknisk assistent 1-3).

Under processkartläggningsarbetet stötte man inom Stadsbyggnadskontoret på liknande svårigheter som under processkartläggningsarbetet på Tullverket, då det visade sig att viss verksamhet inom organisationen inte gick lika lätt att beskriva i form av en process som andra verksamhetstyper. Detta visade sig framför allt då man skulle kartlägga processerna som fanns inom Stadsbyggnadskontorets strategiska avdelning. En anledning till att det förhöll sig så menar arkivarie 2 var för att mycket av det arbete man gör där och den information det genererar aldrig tidigare har beskrivits med ord eller blivit definierade på samma sätt som det arbete som sker inom andra avdelningar. Svårigheten var alltså att beskriva dessa utredningar som kunde skilja sig åt markant, samtidigt som det skulle framgå av processbeskrivningen att de tillhörde samma process, och på samma gång återspegla verksamheten där i (SBK Arkivarie 2).

6.2.2 Arkivariens yrkesroll och den interna synen på arkivfunktionen

På samma sätt som inom Tullverket råder det även på Stadsbyggnadskontoret en viss oenighet gällande arkivariens yrkesroll och synen på arkivets interna funktion. Hur man väljer att tolka arkivariens uppdrag kan skilja sig åt till och med bland arkivarierna. Arkivchefen på Stadsbyggnadskontoret beskriver den förändrade yrkesrollen så här:

De flesta arkivarierna har problem med att de sitter organiserade under en chef eller en stab som inte riktigt förstår vad de gör, med övertygelsen om att de bara bär omkring på pärmar mellan olika hyllor. Det var länge sedan man bar pärmar i den här branschen, men att det tar tid att tvätta bort den bilden. Sedan är det ju också så att många arkivarierna är olika intresserade, många arkivarierna är bara intresserade av gammalt material, och då tycker man att arkivredovisningen är lite jobbig och att det är nytt att tänka i processer, det har man aldrig gjort innan, varför många arkivarierna verkar tänka att det kan väl någon annan göra. Därför så vet jag att det blir liggande på många ställen, eftersom man saknar kunskap, inspiration och förståelse för att det är en väldigt viktig del av professionaliseringen av arkivet, att ha en sådan här arkivredovisning.

SBK Arkivchef

Arkivchefen berättar att det tidigare har funnits en ganska negativ uppfattning om myndighetsarkiv i allmänhet och om arkivarierna i synnerhet, men att denna bild enligt denne inte längre stämmer. Det har blivit en stor skillnad i den här branschen från det att hen började för 10 år sedan. Hen menar att det inte går att bedriva en kvalitet inom arkivsektorn om man inte har relevant utbildning. Hen framhåller att det har skett en professionalisering, vilket hen tror att personalen på de övriga avdelningarna har förstått i och med att arkivarierna har varit ute och intervjuat folk, kartlagt avdelningarnas processer och tagit fram arkivredovisningen. Dessutom var personalen från arkivenheten även med under införandet av Malmö stads nya diarieföringssystem Platina, där de var biträdande projektledare tillsammans med registratören, som drev projektet. På så sätt har arkivet blivit mer närvarande, hävdar

arkivchefen. Detta har dock haft både för- och nackdelar. Å ena sidan innebär det att hen får en tyngre arbetsbörda, men å andra sidan inser övrig personal att de på arkivet besitter en väldigt stor kompetens.

Även om det, enligt arkivarie 2, inte är en arkivaries huvudsakliga roll att stå för effektivisering, så är det en fördel att processkartläggningen utförs av en arkivarie snarare än av en tillsatt konsult. Detta eftersom en arkivarie förväntas ha ett ordningssinne och ett intresse av att avställa handlingar, vilket underlättar då många kontor är fyllda av kopior och handlingar från sina föregångare, som de inte vet vad de ska göra med. Men hen tycker inte att det är arkivariens uppgift att agera konsult och påpeka brister i verksamheten. Vill förvaltningen vara komplicerad i sin dokumenthantering så ska arkivarien istället vara beredd att fånga upp det. Hen påpekar dock att utrymmet finns för en arkivarie att vara mer konsultativ, och att det inte är något man ska undvika. Däremot kan det finnas personer på arbetsplatsen som är bättre lämpade att äga frågan, vilka har till uppgift att vara processägare eller projektledare. Hen menar att om man som arkivarie lyckas identifiera en sådan person och samarbeta med denna, så kan man definitivt bidra till en effektivisering. Men hen betonar att hen inte tror att arkivarien ska äga frågan, utan ska precis som i allt annat vara en stödfunktion (SBK Arkivarie 2).

Internt så tror arkivarie 2 att arkivet i och med den processororienterade arkivredovisningen har börjat ägna sig åt mer uppsökande arbete. Arkivarie 2 resonerar kring vilka för- och nackdelar det kan finnas med att det är en förvaltnings arkivfunktion, i praktiken arkivarien, som är processägare eller att det är den avdelning/handläggare som i sitt arbete behöver handlingarna. I det exempel hen ger tänker hen sig att processägaren bestämmer vilket ritningsprogram som ska köpas in. Fördelen med att arkivarien är processägare är att inköpet troligtvis görs med hänsyn till att originalfilen ska vara oförstörbar och finnas i pdf-format. Nackdelen skulle kunna tänkas vara att inga krav ställts på att det ska vara möjligt för bygglovshandläggarna att lägga flera lager, så att de själva kan rita på de inkomna ritningarna (SBK Arkivarie 2).

I och med den processororienterade arkivredovisningen argumenterar arkivarie 2 för att arkivarien måste besitta en större pedagogisk färdighet än tidigare. Om detta uttrycker sig hen på följande vis:

Det här tror jag är den största förändringen för arkivarieryrket, att det kommer att behövas mer och mer pedagogisk färdighet [...] Jag vet inte hur många gånger en processkartläggning har inletts med: ”Men så mycket håller inte vi på med”. Sedan bara exploderar det och det kommer fram att de håller på med hela bygglovsansökan. Men det är alltid någon som säger: ”Det är inte så mycket som kommer härifrån”. Att prata med folk, att intervjua folk, att försöka få ut information ur folk är en pedagogisk utmaning. Tidigare så behövde man ju inte det. En inkommen handling var en inkommen handling – in i B-högen. Register – D-högen. Man behövde ju aldrig någonsin möta en annan människa. Men nu måste man det, och då måste man hämta verklighetsbeskrivningen från andra människor och för det krävs att man lyckas uthämta informationen från de här människorna.

SBK Arkivarie 2

Medan andra intervjuade arkivarier inom Malmö stad välkomnar den mer konsultativa rollen som kan uttolkas ur arkivarieryrket i och med övergången till den

processororienterade arkivredovisningen, ser arkivarie 2 några negativa effekter denna tolkning av yrkesrollen kan få:

Jag skulle gärna gå in och peka med hela handen och säga att så här ska det vara, men jag vet ju dels inte alla följer av det jag håller på och försöker förändra. Det enda sättet man känner till hur en förvaltning fungerar, eller en organisation över huvud taget, är ju genom intervjuerna. Man kommer ju aldrig själv sitta där och göra bygglovsansökningarna. Man fångar upp en process, man hör hur en process beskrivs, man ser ett utrymme för förbättring här, man ändrar i nånting och längre ner i kedjan så är det någon annan som påverkas, just för att man glömt att beskriva den lilla delen av verkligheten. Men oavsett hur aktiv en arkivarie känner för att vara så måste man alltid passivt beskriva verkligheten. Förändra verkligheten är en möjlighet, det är en option så att säga, men grundkravet i en arkivaries verksamhet är ju att beskriva verkligheten.

SBK Arkivarie 2

6.2.3 Bevarandeperspektivets närvaro

Inom Malmö stad finns en lång tradition av att bevara hellre än att gallra, en tendens som även återfinns inom Stadsbyggnadskontorets arkiv, vilket består av obrutna serier ända från 1862 (SBK Arkivchef). Arkivarie 1 uttrycker sig på följande sätt angående Stadsbyggnadskontorets tradition av att bevara handlingar:

Eftersom vi har kvar alla handlingar från att förvaltningen grundades 1862, och att det fortfarande är fysiska handlingar som är vanligast förekommande, så växer vårt arkiv väldigt fort. Pappret har trots allt den fördelen att det är oerhört lätt att förvara, det enda som krävs är ett rum att förvara det i. Numera börjar arkivet växa väldigt mycket även när det gäller dess digitala handlingar. Därför är det en stor utmaning att lära handläggarna vad som ska bevaras av det som inkommer och det som framställs digitalt. För de fysiska handlingarna finns det redan fasta rutiner kring bevarande, så det är man van vid. Men om vi på arkivet lyckas förmedla samma bevarandetänk kring digitala handlingar, vilket jag är övertygad om att vi kommer att lyckas med, kommer vi kunna bevara en väldigt bra bild av vad vi gör idag om hundra år.

SBK Arkivarie 1

På frågan hur arkivarie 1 tror att man kommer att se på Stadsbyggnadskontoret framöver, och vilka aspekter som medverkar till att skapa bilden av förvaltningen i framtiden, ger hen följande svar:

Eftersom förvaltningen har en hög standard på sitt IT-stöd kommer förhoppningsvis många digitala handlingar att finnas kvar i framtiden, som exempelvis proaktiva handlingar: "vad vi vill". Idag har nämnderna dessutom större makt än vad de hade för 50-100 år sedan, eftersom kommunfullmäktige inte har möjlighet att kontrollera lika mycket idag. Handlingar kring planläggandet av miljonprojektet och byggandet av ringleden under 70-talet är sådant som det exempelvis inte har funnits någon bevarandeplan för, utan som finns bevarade idag tack vare två handläggares intresse. Det är en stor skillnad gentemot hur det fungerar idag, vid planläggandet och byggandet av västrahamnen/bo01 fanns det exempelvis en sådan plan, eftersom man tänker sig att sådana större projekt, som påverkar långt fler människor än enskilda bygglov, kommer att vara intressanta forskningsobjekt i framtiden.

SBK Arkivarie 1

Arkivarie 1 tillägger att det viktigaste med den egna rollen i bevarandet av Stadsbyggnadskontorets handlingar är att få handläggarna att bli medvetna om bevarande på ett självständigt plan. Hen har även hållit i utbildningar om detta, men att det var mer förut, i och med införandet av Platina, vilket hen gjorde tillsammans med bland annat registratorer och jurister. Hen försöker även lära ut detta till assistenter som registrerar inkommande detaljplaner. (SBK Arkivarie 1)

Arkivchefen tycker att en handlings kontext är minst lika intressant som dess innehåll, en uppfattning som hen tror sig ha på grund av sin bakgrund som historiker.

Vad som kan hända är att det kommer en arkivarie som ska ha alldeles för prydliga rader och dokument, och gallrar bort det som egentligen kommer att bli intressant om hundra år. Även om man följer lagen är det fullt möjligt att det blir så. Därför är det en viktig roll att försöka bevara Malmös stadsutveckling i det sammanhang som det ska ses. Att kanske ha någon extra undersökning med från strategiavdelningen, som är en avdelning som undersöker hur Malmö kan se ut i framtiden. Det är ett oerhört intressant material, även om det inte är någonting de behöver spara enligt lagen.

SBK Arkivchef

Ett annat exempel på handlingar de bevarar utan att vara nödgade därtill, i tron om att det kommer att vara intressant material för framtida forskare, är inventeringar av småbutiker i Malmöstadsdelen norra Sorgenfri som gjordes för 50 år sedan med penna och papper, vilket arkivchefen beskriver som oerhört fascinerande material. Arkivchefen säger att de även har beslutat att bevara handlingar för byggnader som har rivits, och att denna samling ständigt ökar. Det är enligt informanten en kulturhistoriskt sett mycket intressant samling, även om den i dagsläget varken är särskilt omfattande eller känd. Men inom några år tror hen att de kommer att få dit forskare från hela Sverige, och att de redan har börjat få förfrågningar när det gäller deras arkitekturritningar, i och med att de har så mycket bevarat. Hen tror att den delen kommer att öka och tycker att det naturligtvis är spännande att kunna bidra till bildningen (SBK Arkivchef).

På frågan om det förhåller sig så att övrig personal på förvaltningen, framför allt handläggare, är medvetna om vad som ska bevaras och vad som kan gallras eftersom gallringsfristerna är desamma som förut, vidhåller arkivchefen att processkartläggningsarbetet faktiskt har påverkat bevarandeperspektivet hos de övriga anställda (SBK Arkivchef).

Vid intervjun med tre tekniska assistenter på Stadsbyggnadskontoret, framkommer att det bland annat ingår i deras arbetsuppgifter att kontrollera bygglovhandläggarnas avslutade ärenden innan de tar ner dessa till arkivet. Kontrollen består rent konkret av att dubbelkolla så att handläggarna har rensat ut sådant som uppenbart inte ska bevaras, så som blanka sidor, post-it-lappar och gem. Eftersom detta arbete direkt påverkar bevarandet av dessa handlingar, är de tekniska assistenterna eniga om att deras egen roll är viktig för bevarandet av Stadsbyggnadskontorets handlingar. De kontrollerar även så att alla uppgifter som underlättar återsökningen av materialet stämmer, att det till exempel har tillförts ett diarienummer till ärendet och att det är korrekt stämplat. Då det även är deras uppgift att rent fysiskt ta ner handlingarna till arkivet och placera dessa på rätt ställe, menar de att detta är ytterligare ett skäl till att

deras roll är viktig för bevarandet av Stadsbyggnadskontorets handlingar. De säger dock att de inte reflekterar över vad som är själva syftet med att bevara handlingar, utan att det bara är något som de gör, som ingår i deras rutiner. När allmänna arkivsystemat var i bruk, så var det inte heller något som de tänkte på, eller behövde ha kunskap om. Det är inte heller något som de har märkt av att det skulle råda en ökad osäkerhet bland kollegor för att det har skett ett systemskifte:

SBK Teknisk assistent 3: "Nej, det är aldrig något som vi har reflekterat över."

SBK Teknisk assistent 1: "Nej, och vi har ju inte heller fått några riktlinjer om att det skulle ha ändrats på något sätt."

SBK Teknisk assistent 2: "Hanteringssättet har ju inte förändrats."

SBK Teknisk assistent 1: "Inte än i alla fall, men man får väl se, om det blir digitaliserat någon gång."

Arkivarie 2 tar upp bevarandet av handlingar och vilka svårigheter som kan finnas med detta på ett mer abstrakt plan. Att gallra handlingar av ringa vikt för verksamheten menar hen är svårt att avgöra från fall till fall, men att någon måste ta det beslutet. Visserligen ska dokumenthanteringsplanen, som uppstått genom intervjuer med organisationens anställda, fungera som ett hjälpmedel för handläggarna i de fallen. Svårigheten framkommer först när man inser att en och samma handling kan behövas olika länge för de olika avdelningarna:

[...] säg om man har en gallringstid på 5 år på byggloven, och sedan inser man att byggloven har en annan funktion också. De är ju referensmaterial för framtida utredningar, och när slutar det här referensmaterialet vara av intresse? Aldrig. Så då går man från handläggarens aktiva roll i skapandet av de här handlingarna, till nästa persons passiva roll. Då inser man att det är två vitt skilda processer; två vitt skilda användningsområden. För den ena försvinner betydelsen nästan omedelbart, och för den andra försvinner aldrig betydelsen.

SBK Arkivarie 2

När arkivarie 2 arbetade på Stadsbyggnadskontoret utgick hen därför i hög grad efter lagstiftningen. Bland annat hade hen bokföringslagen att förhålla sig till. I övrigt säger hen, var det en kombination av vad man hade lärt sig på SBK i intervju med handläggare, från övriga i arkivet, och sedan sunt förnuft. Kravet att man ska bevara för framtida forskning tycker arkivarie 2 är det absolut svåraste att förhålla sig till. Hen säger att man får vara lyhörd för hur debatten ser ut idag och sen försöka projicera det i framtiden (SBK Arkivarie 2).

Vidare betonar hen att Stadsbyggnadskontoret är unikt i jämförelse med andra förvaltningar inom Malmö stad, eftersom de har något så konkret som byggnader att förhålla sig till, varför det för anställda inom förvaltningen underlättar förståelsen för bevarande – så länge byggnaderna ännu står kvar, är det av intresse att bevara handlingarna som rör dem. Hen menar således att det redan finns en medvetenhet om bevarande på Stadsbyggnadskontoret, men huruvida den processororienterade arkivredovisningen har förstärkt denna medvetenhet svarar hen följande:

Jag tror inte det, för en handläggare som håller på med bygglov vet ju om att det kommer att produceras ett bygglov i slutet, och som underlag kommer han att undersöka tidigare bygglov, så han är ju redan i en verklighetsbeskrivning där det finns bygglov, det skapas bygglov, det kommer att finnas bygglov. Han är redan i en situation där han vet att det här finns och bevaras för

framtida referenser. Samma sak med detaljplaner, stadsplaner och strategiskt arbete. Alla de processerna utgår ju ifrån att man tittar på det som redan finns; ens föregångares arbete. Skulle man däremot införa en ny funktion någonstans, som inte byggde på tidigare liknande arbetsflöden, då skulle man kanske kunna medvetandegöra att det du producerar kommer att bevaras.

SBK Arkivarie 2

Däremot tror hen att det utifrån ett bevarandeperspektiv är intressantare om man går upp en nivå till de styrande och stödjande verksamheterna. Hen tar juristens arbete som exempel, och frågar sig om handlingar rörande tvister och rättegångar som Stadsbyggnadskontoret befinner sig i bör bevaras eller gallras. Om man beslutar att bevara den typen av handlingar för all framtid, som ett exempel på Stadsbyggnadskontorets inblandning i andra myndigheter, så tror hen att man kan få in en förändring av medvetandet hos juristen. Hen tror dock inte att det kommer att förändra juristens syn på handlingarna: "Om arkivarien skulle dyka upp och säga att vi inte ska gallra det här om fem år längre, utan det här ska bevaras för all framtid, så tror jag inte att det påverkar juristens uppfattning av sitt eget arbete." (SBK Arkivarie 2).

6.2.4 Förmedling av bevarandeperspektivet

Stadsbyggnadskontoret har till skillnad från Tullverket ingen arkivhandbok. Istället har vi tagit del av Stadsbyggnadsnämndens arkivredovisning, vilken i stort sett fyller samma funktion som en arkivhandbok gör, det vill säga fungera som ett vägledande dokument i frågor som rör arkiv och dokumenthantering.

Arkivredovisningen består till större delen av processbeskrivningar av Stadsbyggnadskontorets olika arbetsprocesser, en dokumenthanteringsplan som redovisar gallringsbestämmelser, samt en bevarandeförteckning som beskriver hur arkiverad information ska eftersökas. Dokumentet är kortfattat och mycket koncist. Därtill saknas en motivering till vikten av bevarandet av handlingar. Dess utformning gör den dock lämplig till andra användningsområden. De pedagogiska och överblickbara processbeskrivningarna av verksamhetens kärnprocesser kan exempelvis användas i syfte att utbilda nytillkommen personal.

Arkivarie 1 är nöjd med hur arkivredovisningen ser ut i dagsläget. Hen märker att responsen från exempelvis handläggare är positiv, eftersom de hör av sig så fort det är något som ändras, om det exempelvis tillkommer en ny serie, så att arkivredovisningen på så sätt alltid hålls uppdaterad och relevant. Hen upplever att personalen på förvaltningen tycker att arkivredovisningen stämmer och att de har användning för den. Hen tillägger att den visserligen började gälla först detta år, varför det återstår att se hur den faktiskt används och tas emot. Kännedomen om arkivredovisningen bland övrig personal tror hen däremot är ganska dålig, vilket hen menar beror på att alla är upptagna med att forma Malmö så som det ska se ut imorgon. Däremot hävdar hen att den administrativa avdelningen tycker att redovisningen är väldigt praktisk och har därför god kännedom om den, även om den inte används dagligen. Hen säger att exempelvis bygglovshandläggarna ofta hänvisar

till arkivredovisningen då andra kollegor kommer med arkivrelaterade frågor (SBK Arkivarie 1).

Bland de tre tekniska assistenterna som tillfrågats är kännedomen kring arkivredovisningen god, och de upplever den som väldigt utförlig och välstrukturerad. En av assistenterna säger att arkivredovisningen kan fylla en viktig pedagogisk funktion för nyanställda, därför att de genom att läsa den lär sig om vilka handlingar en handläggare behöver ha kvar efter att beslut i ett ärende är fattat (SBK Teknisk assistent 1). Trots att de ser tydliga fördelar med arkivredovisningen och att den distribueras till övriga anställda används den inte av någon av de tillfrågade assistenterna i det dagliga arbetet. Därtill tror de inte heller att många handläggare inom förvaltningen känner till att arkivredovisningen finns (SBK Teknisk assistent 1-3).

Som ett sätt att på ett mer pedagogiskt plan förmedla tankar om bevarande, upphovsrätt och offentlighetsprincipen har arkivarie 1 skrivit en bloggserie som lagts ut på förvaltningens intranät. Denna blogg består av 5 blogginlägg, vilka kan beskrivas som korta berättelser om sådant som är viktigt att tänka på för Stadsbyggnadskontorets anställda gällande arkiv, skrivna på ett lättsamt och humoristiskt sätt.

6.2.5 Organisationskultur

Organisationskulturen på Stadsbyggnadskontoret är av naturliga skäl inte lika påfallande som organisationskulturen inom Tullverket. Dessa skäl är bland annat att Stadsbyggnadskontoret inte har funnits lika länge som Tullverket, varför gemene man rimligtvis inte har samma självklara bild av vad en politiker eller tjänsteman inom Stadsbyggnadskontoret gör, och att Stadsbyggnadskontorets verksamhet är lokalt knutet till Malmö stad, medan Tullverkets verksamhet är rikstäckande.

Detta innebär dock inte att det saknas en organisationskultur inom Stadsbyggnadskontoret, vilket framkommer av ett i intervjuerna återkommande motto gällande Stadsbyggnadskontorets uppdrag: "Att forma Malmö så som det ska se ut imorgon". (SBK Arkivarie 1). Samtliga informanter på Stadsbyggnadskontoret är eniga om att det är ett stort ansvar som åligger dem eftersom de är så få, omkring 200 anställda, som har makten att påverka hur Malmös stadsbild ska se ut, vilket arkivchefen påpekar att: "man måste vara mycket ödmjuk som tjänsteman här, eftersom man kan påverka många människor" (SBK Arkivchef). Att Stadsbyggnadskontoret har ett myndighetsutövande över kommunens invånare är något som alla informanter är medvetna om.

De tre tekniska assistenterna sammanfattar inställningen till Stadsbyggnadskontorets roll i samhället på följande vis:

SBK Teknisk assistent 3: "Vi planerar ju staden."

SBK Teknisk assistent 2: "Och ser till att det byggs på rätt sätt, efter alla regler."

SBK Teknisk assistent 1: "Ja, det är ju här det börjar liksom. Med en detaljplan till exempel, och sedan blir det bygglov."

SBK Teknisk assistent 2: ”Ett hus börjar här.”

Arkivarie 2 framhåller i relation till detta att så länge själva byggnaderna står kvar så är alla handlingar som rör dessa byggnader av intresse att bevara (SBK Arkivarie 2).

För att Stadsbyggnadskontorets ska kunna utföra sitt uppdrag tar Arkivchefen upp ett annat exempel där arkivfunktionens roll blir påtaglig:

Om du aldrig har ansökt om ett bygglov och bygger ett så kallat svartbygge eller olovligt bygge, då har inte arkivet de handlingarna. Detta är något som många besökare inser först när det kommer till arkivet. Finns det inte dokumenterat i arkivet har det aldrig hänt.

SBK Arkivchef

7 Analys

I följande kapitel kommer vi att presentera en fördjupande diskussion och en teoretiskt grundad analys av det material som redogjorts för i föregående kapitel. För att analysen ska bli så överblickbar och lättfattlig som möjligt delas diskussionen upp i tre avsnitt, varav det första diskuterar den processororienterade arkivredovisningen som medium för att sprida det vi kallar bevarandeperspektivet. Det andra avsnittet behandlar om och i så fall hur den nya arkivredovisningen bidrar till en förändring av arkivarieyrket och vad detta kan ha för inverkan på bevarandeperspektivet. I det tredje avsnittet resonerar vi kring vad de olika verksamheternas organisationskultur kan ha för inverkan på hur detta bevarandeperspektiv tas emot.

7.1 Processororienterad arkivredovisning och bevarandeperspektivet

Utifrån intervju svaren framkommer delade meningar gällande huruvida den processororienterade arkivredovisningen och processkartläggningsarbetet har ökat medvetenheten om bevarandeperspektivet eller ej. Av dessa meningsskiljaktigheter har i huvudsak två utmärkt sig:

- Medvetenheten har inte förändrats kring bevarande eftersom gallringsfrister och arbetsrutiner är desamma även om de har bytt arkivredovisningssätt.
- Medvetenheten kring bevarande stärks i och med processkartläggningsarbetet och det nya arkivredovisningssättet, eftersom arkivarierna och organisationens arkivfunktion fått större uppmärksamhet vid implementeringen av detta.

Vi vill här påminna om exemplet som presenterades i kapitlet Teoretiska perspektiv från Hawthorne-studien, där fabriksanställdas arbetsprestation studerades baserat på belysningen i arbetslokalen. Det förvånande resultatet var som nämnts att både kontrollgrupp och testgrupp presterade bättre, trots att det endast var testgruppen som utsattes för varierande belysning. Slutsatsen blev således att de anställdas arbetsförmåga ökade på grund av det faktum att de blev studerade och att de därigenom kände att deras arbete var betydelsefullt för forskarna och att det togs på allvar (Grey 2013, s. 44).

På samma sätt menar vi i denna studie att anställda på organisationer som håller på att gå över till den processororienterade arkivredovisningen blir påverkade av detta, eftersom övergången till den nya arkivredovisningen per definition inbegriper

intervjuer och ett aktivt deltagande från personalen. Eftersom likheten mellan det ovan beskrivna experimentet och processkartlägningsarbetet (med fokus på intervjuerna) är slående, i och med att båda går ut på att studera de anställdas arbete, menar vi att även processkartlägningsarbetet borde påverka organisationen och de anställda på så sätt att de känner att deras arbete får ett mervärde.

Med tanke på att Hawthorne-experimentet inte gick ut på att de anställda skulle känna sig mer uppskattade, men att studien likväl resulterade i detta, bör det knappast vara särskilt långsökt att förmoda att processkartlägningsarbetet, som uttryckligen går ut på att ta del av och förstå de anställdas arbetsuppgifter (och hur de hänger ihop med varandra) resulterar i att de anställda upplever att de blir tagna på allvar, att deras arbete har betydelse för verksamheten och att de bättre förstår sin egen roll i det större organisatoriska sammanhanget. Härvidlag menar vi att de arkivarier som genomför processkartlägningsarbeten påverkar de anställda och därigenom den omgivning de försöker beskriva, varför försöket att förhålla sig neutral som arkivarie blir omöjlig.

Vidare belyser materialet ytterligare aspekter som övergången till den nya arkivredovisningsformen har medfört, och som kan påverka bevarandeperspektivet på verksamheterna. Som tidigare redogjorts har vår materialinsamling exempelvis påvisat en ovilja att använda sig av begrepp som *arkiv*, *arkivredovisning* och *processororienterad* bland en del arkivarier. Ett skäl är att dessa begrepp enligt egen utsago uppfattas som mossiga eller ointressanta. Istället talar man om *information*, *informationsredovisning* och *verksamhetsbaserad* för att få större genklang bland medarbetare. Att man helst undviker orden arkiv och process är representativt för både Tullverket och Malmö stads Stadsbyggnadskontor. Visserligen har Tullverket haft en processororienterad organisation ända sedan 2004, varför motvilligheten till att använda ordet process torde vara något mindre där. Det var exempelvis under arbetet med processororientering av organisationen som man inom Tullverket insåg att verksamheten inom verksamhetsområdena Effektiv handel och Brottsbekämpning egentligen var två sidor av samma mynt; att de tillhörde en och samma kärnverksamhet. Tidigare hade man alltid sett dem som två separata verksamheter, men i och med indelningen av organisationen i processer, kunde man se fördelen med att placera dem inom samma kärnverksamhetsområde, eftersom någonting lagligt kan övergå i något kriminellt.

En sådan insikt belyser själva syftet med att processkartlägga, så som det var tänkt då det började användas inom näringslivet, nämligen att upptäcka effektivare sätt att hantera verksamheten på. Inom Tullverket insåg man exempelvis fördelen med att utbyta information mellan brottsbekämpningsenheten och klareringsenheten, för att effektivare bekämpa brottslighet. Huruvida man fick denna insikt under arbetet med att indela organisationen i processer, eller om detta länge varit vardagsmat för dem som arbetat inom respektive enhet, är inte särskilt relevant, då processkartläggningen resulterade i att denna typ av samarbete mellan enheterna nu återspeglas i styrdokument liksom processkartor, vilket gör det legitimt.

Som tidigare redogjorts i kapitlet Teoretiska perspektiv hävdar Cook (2001) att grundläggande arkivteoretiska begrepp som proveniensprincipen måste revideras, och ovanstående exempel från Tullverket utgör en passande förklaring till varför. Enligt Cook fokuserade den tidigare definitionen av proveniensprincipen på struktur och

plats, medan den postmodernistiska definitionen sammanbinder begreppet med de funktioner, processer och aktiviteter ur vilka de aktuella handlingarna är sprungna. Den nya definitionen av proveniensen innebär att man måste se till handlingarnas plats i:

[...] constantly evolving organizations, interacting with an ever-changing clientele, reflecting differing organizational and managerial cultures, and adopting often idiosyncratic conventions of work and human interaction appropriate for flattened, horizontal, networked, and (often) short-term organizations.

Cook, 2001, s. 21.

Resultatet blir att handlingarna inte längre har ett lika självklart ursprung som i de klassiska hierarkiska organisationerna, och att handlingarna därtill ingår i en komplicerad växelverkan mellan olika avdelningar, användare, och användningsområden, vilket blir tydligt även inom Stadsbyggnadskontoret. Att Tullverket i sin klassificeringsstruktur valt att slå ihop sina två huvudsakliga verksamhetsområden till endast en kärnverksamhet, *Bedriva tullverksamhet*, med motiveringen att processerna från de två olika verksamhetsområdena ibland går in i varandra, belyser en medvetenhet kring denna av Cook identifierade problematik. En fråga som i och med detta uppstår är vilken proveniens en klareringshandling med uppkomst i verksamhetsområdet för effektiv handel, som sedan kommer att utgöra inledningen för en brottsutredning inom verksamhetsområdet för brottsbekämpning, ska tillskrivas, och framför allt var de ska arkiveras – under handlingsslaget *Klarera varor och transportmedel*, eller handlingsslaget *Hantera brottmål*? Oavsett var handlingarna arkiveras bör dessa typer av samband dokumenteras för att underlätta den framtida forskarens kontextuella förståelse för handlingarna.

Som tidigare nämnts i kapitlet Teoretiska perspektiv hör det till myndigheters natur att vara rigida och tungrodda i sin anpassning till en föränderlig omvärld. Man kan därför säga att de båda studerade verksamheterna går under den organisationstyp som enligt Shepherd och Yeo (2003) styrs av en rollkultur, där förändring och omdaning är svårt eftersom poängen med rollkulturer är att verksamheten går planenligt förutsatt att alla sköter sitt och spelar sin roll (Shepherd & Yeo 2003, s.42). Med anledning av att Tullverket beskrivit sin kärnverksamhet på ungefär samma sätt sedan 1600-talet, gör övergången på ett abstrakt plan från två separata kärnverksamheter till en kärnverksamhet desto mer anmärkningsvärd. Det är med andra ord glädjande att se en statlig organisation använda sig av processororientering till sin egen fördel, istället för ett påtvingat ok. Detta förhållningssätt beror troligtvis på att Tullverket självmant övergick till en processororienterad organisation 2004, istället för att tvingas göra det i och med RA-FS 2008:4. Tullverket har i och med att de tidigare anammade ett processororienterat synsätt på sin verksamhet haft en fördel i samband med övergången till den nya arkivredovisningen. Detta är något som Sundberg (2013) diskuterar i sin artikel, där han kan skönja en oro bland arkivarier i de fall där dessa börjat se på och analysera verksamheten med utgångspunkt i processer, medan den övriga organisationen inte gör det (Sundberg 2013, s. 792). Att den övriga organisationen har börjat se på den egna verksamheten utifrån processer är behjälpligt då verksamhetens arkivarier påbörjar arbetet med övergången till processororienterad arkivredovisning. Detta eftersom att tankesättet redan återfinns bland den övriga personalen, vilket gör att de kan bidra till bättre processkartläggningar. Detta bör även

påverka kvalitén på processbeskrivningarna och på den färdiga arkivredovisningen, vilket i sig rimligen borde få positiva konsekvenser för den framtida förståelsen för verksamheten och dess handlingar.

En annan aspekt som kan få konsekvenser för det långsiktiga bevarandet, vilket också diskuteras i Sundbergs (2013) studie, och som framkommer under intervjuer med Stadsbyggnadskontoret, är på vilken detaljnivå processbeskrivningarna bör ligga. Exemplet med svårigheterna att processkartlägga några av processerna inom Stadsbyggnadskontorets strategiska avdelning belyser denna problematik, i och med att arbetsprocesserna kunde skilja sig markant från varandra. Vid en detaljrik processbeskrivning av en sådan varierande process riskerar processbeskrivningen att bli allt för odynamisk och svår att anpassa till förändringar (Sundberg 2013, s. 793-794), samt att de eventuellt kan få konsekvensen att processerna blir alldeles för ”cementerade” i och med dokumentationen, när processerna i sig kräver stor flexibilitet i och med dess varierande karaktär. Den detaljrika processbeskrivningen är dock till stor fördel för den framtida användaren av den arkiverade informationen, då det förbättrar återsökning och bidrar till ökad förståelse för verksamheten och dess handlingar (Sundberg 2013, s. 793-794). Lösningen att istället beskriva processerna på en mer övergripande nivå får konsekvensen att det korrelerar bättre med det egentliga arbetsflödet, då det inte blir låst i en detaljerad dokumenterad beskrivning, samtidigt som det kan försämrå för framtida användare.

7.2 Processororienterad arkivredovisning och arkivarieyrket

Vad som framkommit av de redovisade intervjuerna i kapitlet Materialgenomgång är att uppfattningen om vad arkivariens yrkesroll ska innebära går isär bland de intervjuade. Detta märks även bland arkivarierna själva. Bland intervjusvaren har vi urskilt två huvudsakliga uppfattningar om yrkesrollen. Dessa är:

- Att arkivarien fortfarande är en neutral part som dokumenterar en verksamhet, och som hanterar handlingarna i slutet av en process, långt ifrån ledningen både hierarkiskt och fysiskt.
- Att arkivarien tar en aktiv roll och kan utifrån processkartläggningsarbetet medverka till att kvalitetsförbättra verksamheten, och arkivarien är med och styr informationen redan innan den skapats.

Nedan följer ett exempel på den senare uppfattningen:

Ni som ska bli nästa generations riddare, ni kan ju säga (till era klasskamrater) att ni behöver mer självförtroende för att kunna slåss mot cheferna, för det är där det ofta brister, inte i arkivariernas engagemang, för jag upplever de flesta som väldigt duktiga och engagerade, och de håller koll på lagarna, men de får inte alltid den uppskattning som de förtjänar. När man inte själv sitter i ledningen eller har en chefsposition, så är det oerhört svårt att driva arkivfrågor, om man inte har en chef som är intresserad och driver på dessa frågor. Det är tyvärr inte så många chefer som förstår att det (arkivet) är en väldigt viktig fråga för kvaliteten i förvaltningen är hur arkivet fungerar. Min handledare sa själv till mig att: ”ska du veta hur en förvaltning fungerar då ser du

på arkivet, är det kaos där då fungerar inte förvaltningen, då är det inget bra ledarskap”. Den visdomen är jag nog beredd att skriva under på, efter mer än 10 år (i branschen), att det har han rätt i. Ett väl sorterat arkiv visar en välskött förvaltning. Det betalar sig i längden att hålla ordning.

SBK Arkivchef

När vi ställde frågor kring processkartläggningsarbetet och den nya arkivredovisningen (alltså textdokumentet) svarade så gott som alla arkivarier på ett sätt som, kort sammanfattat, gav sken av att reaktionerna och inställningen till dessa var positiva. Meningsskiljaktigheterna uppstod först då vi senare frågade huruvida processkartläggningen och den nya arkivredovisningen förstärkte de övriga anställdas medvetenhet kring bevarande av handlingar. Vid en jämförelse av båda svaren från varje arkivarie framkommer tydligare vilken dennes uppfattning om arkivariens yrkesroll egentligen är. Några av dem upplever att denna mer uppsökande yrkesroll har frångått vad de verkar anse vara lämpligt för att man som arkivarie ska kunna dokumentera verksamheten opartiskt och neutralt. Även om dessa arkivarier tveklöst har genomfört processkartläggningen med bravur, är det likväl intressant att reflektera över vad denna något mer neutrala inställning har för betydelse för själva arkivbildningen. På samma sätt kan man reflektera över vilka följder det kan få för arkivbildningen att några av de andra intervjuade arkivarierna förespråkar och utagerar en mer konsultativ roll i sitt uppdrag som arkivarie.

Vi har tidigare presenterat Berndt Fredrikssons (2003) framsynta farhågor om huruvida kravet på verksarkivarier att förhålla sig neutrala till verksamheten och dess arkivhandlingar var allt för stort, om inte omöjligt. Detta var något som han reflekterade kring långt innan den nya processorienterade arkivredovisningen realiserades. En stor skillnad mellan Fredrikssons resonemang och vårt är att hans resonemang utgår ifrån att neutralitet är eftersträvansvärt, där han frågar sig: “Är det möjligt att bibehålla en neutralitet?”. Vi frågar oss snarare: “Bör en arkivarie anse sig själv vara neutral?”, då vi istället eftersträvar en medvetenhet hos arkivarien om att det inte går att vara neutral.

Just neutralitet som arkivariens yttersta hederskodex är något som enligt Cook och Schwartz (2002) dröjer sig kvar trots yrkesrollens nu allt mer uppsökande, ingripande, och proaktiva arbete. De skriver att det inte spelar någon roll hur mycket arkivarien är med och påverkar system och rutiner för dokumenthantering och gallring, skriver arkivbeskrivningar, till och med arrangerar utställningar av arkivmaterial, myten om sig själv som neutral lever fortfarande kvar (Cook & Schwartz 2002, s. 174). Denna neutralitetsmyt kan delvis upprätthållas genom att arkivvetenskapen och arkivarieryrket i stor utsträckning fokuserar på att studera, ta fram och implementera olika typer av dokumenthanteringssystem, IT-system, arkivredovisningssystem, och inte på det innehåll som ska komma att fylla dessa system:

[...] even if the profession is now less passive, and more 'up-front' in the life cycle or continuum of record-keeping activities, or in designing new approaches to description, we believe that it does so largely in technical rather than substantial ways. The focus of most archival research over the past decade has been on creating and implementing standards, record-keeping requirements, process templates, and system architectures. It has not been the substance or even the nature of the archival contextual knowledge needed to put inside these empty shells to make them mean anything. By this focus almost exclusively on the technology and mechanics of archival

processes, is not there reflected a desire to be the white-coated 'scientific' clinician, unsoiled by the messy interpretation that is always endemic to performance? Yet in performance, once these standards and templates and databases are created, the research-based knowledge of the archivist needed to fill these empty boxes will always by definition be subjective, interpretive, narrative.

[...] Postmodern archival thinking requires the profession to accept that it cannot escape the subjectivity of performance by claiming the objectivity of systems and standards.

Cook & Schwartz, 2002, s. 175-176

Systemens innehåll, det vill säga arkivhandlingarna, värderas av arkivarien (eller i vissa fall även annan personal), vilket per definition utesluter neutralitet. Av detta ger den intervjuade arkivarien vid Tullverket ett talande exempel då denne berättar om hur det från arkivfunktionens sida förs dialoger med handläggare angående dels tidsfristen på handlingarnas relevans för handläggaren själv, och dels den eventuella framtida relevansen för exempelvis forskningen. I en sådan dialog avgörs alltså huruvida handlingarna är värda att bevara för all framtid, eller om de, i fall då man anser att det inte föreligger något värde för framtida forskning, kan gallras vid inaktualitet. Att som arkivarie, eller som i detta fall även som handläggare, hävda neutralitet förefaller paradoxalt då en tydlig värdering av materialet utförs. I och med att denna värdering av material ständigt finns närvarande för arkivarien, menar Cook att det postmodernistiska paradigmet kräver att arkivarien ser sin egen roll i det aktiva skapandet av historien (Cook 2001, s. 4).

Vår studie pekar dock på att vissa arkivarierna har ett problematiskt förhållande till detta faktum. Som framgår av kapitlet Materialgenomgång delar vissa av de intervjuade arkivarierna uppfattningen om att arkivarien och arkivfunktionen objektivt står utanför verksamheten och blickar in, vilket med andra ord bekräftar denna myt om neutralitet. En av de arkivarierna som i allra högsta grad har varit aktiv genom att ha genomfört en processkartläggning beskriver förhållandet mellan verksamheten och arkivarien/arkivet såhär: "Men oavsett hur aktiv en arkivarie känner för att vara så måste man alltid passivt beskriva verkligheten. Förändra verkligheten är en möjlighet, det är en option så att säga, men grundkravet i en arkivaries verksamhet är ju att beskriva verkligheten." (SBK Arkivarie 2).

Huruvida ett vidmakthållande av det som Cook kallar för neutralitetsmyten har någon konsekvens för bevarandet av handlingar på svenska myndigheter är det dock svårt att spekulera i. Enligt Cook är det problematiskt att dessa otidsenliga traditioner styr teoribildningen och praktiken, då de inte längre korrelerar med den värld i vilken teorin och praktiken ska användas (Cook 2001, s. 3). Däremot kan vi spekulera i att arkivariens subjektivitet får konsekvenser för arkivredovisningen och därav också för arkivens framtida användare. Geoffrey Yeo (2010) skriver att förteckningar och beskrivningar av arkiv återspeglar arkivariens världssyn lika mycket som den beskrivna verksamhetens (Yeo 2010, s. 99), men poängterar att subjektiviteten i yrkesutövandet inte nödvändigtvis behöver vara baserat på medvetna val eller personliga åsikter:

Such biases may be inadvertent, or shaped by training or tradition rather than conscious individual preference. But because descriptive work is necessarily selective, archivists also make conscious

decisions about what to include in their descriptions, what to emphasize and what to ignore, and such decisions inevitably privilege some aspects above other.

(Yeo 2010, s. 99)

Dessa val, som Yeo uttrycker det, får i förlängningen konsekvenser för den framtida användaren av en verksamhets arkiverade handlingar, då en av de primära funktionerna för arkivredovisningar är att inge kontextuell förståelse för arkivhandlingarna (Yeo 2010, s. 89-90). I och med att arkivarien, vid upprättandet av exempelvis en arkivredovisning, utför subjektiva värderingar av den beskrivna verksamheten, dess arbetsprocesser och handlingar, styr denne också den framtida användarens tolkning av arkivmaterialet, varför teoretiker som Cook framhåller vikten av en medvetenhet kring detta inom yrkeskåren. På denna punkt kan således slutsatsen dras att det postmodernistiska paradigmskiftet som Cook förespråkar inte har fått fullt genomslag inom de studerade organisationerna.

Vidare framkommer det i vårt material andra aspekter som pekar på en förändring av arkivariens yrkesroll, samt en medvetenhet kring detta bland de tillfrågade informanterna. Bland dessa kan nämnas det ökade kravet på att arkivarien bör besitta en pedagogisk förmåga, samt vikten av att hela tiden vara synlig och tillgänglig för övrig personal, då råd och stöd i frågor som rör arkiv- och dokumenthantering är en stor del av arbetet. Både inom Tullverket och Stadsbyggnadskontoret återfinns en tydlig medvetenhet bland personal vid respektive arkivfunktion kring detta. En av arkivarierna vid Stadsbyggnadskontoret belyser till och med den pedagogiska aspekt som den allra största förändringen inom arkivarieyrket (SBK Arkivarie 2), medan man från Tullverkets håll arbetar för att bli så kända som möjligt inom organisationen, så personalen hela tiden ska veta vilka de kan vända sig till med frågor som rör arkiv och liknande frågor (TV Arkivarie).

Denna utveckling har tidigare framkommit hos Nezwal de Maré & Stenberg (2014), vilka belyser vikten av arkivariens pedagogiska färdighet i och med det ökade behovet att dels ge råd och stöd i dokumenthanteringsfrågor åt övrig personal, och dels för att kunna argumentera för och motivera varför dessa typer av frågor är viktiga (Nezwal de Maré & Stenberg 2014, s. 45). Då vi använder begreppet bevarandeperspektiv menar vi just dessa aspekter, det vill säga en medvetenhet bland personalen om vad som ska bevaras, hur det ska bevaras, och varför de ska bevaras, och spridningen av detta perspektiv är en stor pedagogisk utmaning för respektive myndighets arkivariar. Hos Tullverket har man som tidigare nämnts valt att upprätta en så kallad arkivhandbok i syfte att utbilda personal inom dessa frågor, samtidigt som man i samband med övergången till processororienterad arkivredovisning också höll flertalet föredrag om detta (TV Arkivarie). Hos Stadsbyggnadskontoret fyller Arkivredovisningen ungefär samma funktion som Tullverkets arkivhandbok, och används ibland i syfte att utbilda ny personal (SBK Teknisk assistent 1). Vissa informanter, bland annat arkivarien och avdelningschefen vid Tullverket samt arkivchefen vid Stadsbyggnadskontoret, menar att dessa dokument fyller en nyttig funktion och att de ibland tillämpas av övrig personal i det dagliga arbetet. Vår studie visar dock att medvetenheten om och den praktiska tillämpningen av dessa stödjande dokument i det dagliga arbetet inte har fått fullt genomslag. Detta kontrasterande bekräftas i intervjuerna med de tekniska assistenterna vid Stadsbyggnadskontoret, samt registratorn, tullinspektören och handläggaren vid Tullverket.

7.3 Organisationskulturers inverkan på bevarandeperspektivet

7.3.1 Tullverkets organisationskultur

Det finns två mycket intressanta liknelser man kan göra med Tullverkets organisation, där man mycket väl skulle kunna säga att den enskilde anställdes mål är organisationens mål, samt att de anställda, oavsett vilken nivå de jobbar på, identifierar sig som tullare. Anledningen till att denna idealiska situation gällande organisationskultur råder på Tullverket, när den så ofta förblir en vision inom företag, skulle man kunna argumentera är för att Tullverket är en statlig myndighet, och att de anställda tack vare höga anställningsskydd många gånger arbetar inom statliga myndigheter livet ut, varför tanken på att man som anställd anammar sin organisations mål och behov som sina egna inte känns särskilt främmande. Två av intervjupersonerna från Tullverket har exempelvis arbetat inom Tullverket sedan 1967 och 1968, och kommer då de går i pension ha arbetat för denna organisation hela sina yrkesverksamma liv. Den ena av dem är till och med född tullare, så som hen uttryckte det, eftersom även dennes far var tullare. Den andra gemensamma nämnaren som Tullverket har med andra organisationer och företag där det finns en lyckad organisationskultur, är att alla anställda ser sig själva som symbolen för en och samma sak. Oavsett om vi har intervjuat chefer eller handläggare så återkommer ändå samma ordval och samma beskrivning av sig själv som tullare, som den som aktivt skyddar Sveriges gränser och underlättar för legal handel. Som framgår av Materialgenomgången ger exempelvis avdelningschefen uttryck för denna samstämmighet, medan Arkivarien påpekar att det finns en stolthet i att vara en del av en så pass gammal myndighet som Tullverket är. Att en stor anledning till att organisationskulturen är så pass samstämmig inom Tullverket verkar alltså vara att det är en mycket gammal myndighet, där dess roll och uppdrag i samhället är känt sedan länge. En genomgripande kännedom om Tullverkets uppdrag och en stolthet över att vara en del av detta uppdrag verkar således vara två skäl till att organisationskulturen inom Tullverket är så lyckad. Det bör inte heller förglömmas hur de gemensamma målen drivs igenom med den gemensamma identifikationen som tullare, alltså genom att man oavsett nivå identifierar sig på detta sätt.

Denna formulering bör inte uppfattas som ett försök att nedvärdera vad en tullare är eller gör, utan bör snarare ses som ett tecken på stolthet, som om tullaren vore symbolen för Sveriges gränsskydd. Men de som inom Tullverket faktiskt har dessa arbetsuppgifter utgör inte majoriteten av organisationens hela personalstyrka, vilken mer sannolikt utgörs av handläggare, varför det går att argumentera för att man på Tullverket skulle identifiera sig som den vanligaste tjänstebenenämningen; handläggare (TV Arkivarie). Det skulle även kunna se ut så som det gör på många andra arbetsplatser där man istället identifierar sig ”uppåt” oavsett vilken nivå man befinner sig på, så som det ofta ser ut på exempelvis advokatbyråer och reklambyråer (Shepherd & Yeo 2003, s. 43).

Kanske underlättar det att beskåda detta fenomen utifrån perspektivet individ kontra kollektiv. Oavsett om man jobbar på ett bilföretag eller på ett Tullverk är ett viktigt ledord för att kärnverksamheten ska fungera friktionsfritt; samarbete, vilket således värdesätter kollektivets samarbete högre än individens bedrifter. Inom yrken där karriärsklättring är möjlig och uppmuntras, alltså inom de yrken som vanligtvis förknippas med ordet prestige, är det givetvis viktigt att samarbeten fungerar även där, men de olika kärnprocesserna kan i mycket högre grad påverkas utifrån individens färdigheter. Med detta i åtanke skulle man kunna argumentera för att det är på grund av hur Tullverkets kärnverksamhet ser ut som en identifiering i kollektivet sker.

Om man ser till Tullverkets arkivfunktion och framför allt hur övriga anställda uppfattar denna, framgår en tydlig kontrast gentemot den samstämmighet som nyss beskrivits. De anställdas syn på organisationen är som nämnt anmärkningsvärt stolt och överensstämmande, medan synen på organisationens arkivfunktion går i sär och framförs inte med samma entusiasm.

Det kan vara lämpligt att jämföra hur svenska myndigheters arkivfunktioner fungerar i likhet med det anglosaxiska *records management*. Om detta skriver Shepherd och Yeo: "Records management will only work if it has the explicit backing of the central power or the mutual agreement of the collective." (Shepherd & Yeo 2003, s. 46). Häri skulle svaret på de tullverksanställdas inställning gentemot verkets arkivfunktion kunna ligga, då meningen återspeglar kollektivets avgörande makt, allra helst då det, som i Tullverkets fall, rör sig om avdelningar som befinner sig på ett stort geografiskt avstånd från den centraliserade makten och arkivfunktionen.

Som tidigare nämnts bekräftar Tullverkets arkivchef att enbart ordet "arkiv" känns mossigt, och att hen därför hellre använder ordet "information" vid samspråk med övriga anställda. Även arkivarien håller med om detta, men påpekar att de anställda däremot visar ett stort intresse för e-arkiv. Även anställda på Tullverkets operativa nivå som vi har intervjuat har gett uttryck för samma sak. Man anser oftast att handlingar bevaras för länge. Det anmärkningsvärda är således att den entusiasm och lojalitet som uppvisas gentemot Tullverket uteblir när det kommer till dess arkivfunktion, vilket kan tyckas märkligt då det är genom denna arkivfunktion som minnet av Tullverket bevaras. Det är därför intressant att konstatera att den lyckade organisationskultur som råder på Tullverket, som enligt Grey (2013) är närapå omöjlig att förverkliga på företag och andra vinstdrivande organisationer, inte har smittat av sig på synen på Tullverkets arkiv (Grey 2013, s. 67).

Det som är regel vid många andra organisationer, nämligen att det råder en reell organisationskultur som löper parallellt med den som förespråkas av ledningen, förefaller inte vara ett lika framstående problem inom Tullverket. Vi har dock kunnat se spår av en sådan skillnad när det kommer till Tullverkets arkivfunktion. Där syns en tydlig diskrepans mellan det tänkesätt som framförs i arkivhandboken och det som förekommer ute på verksamheterna. Den avoga inställningen till bevarande återfinns intressant nog även bland dem som huvudsakligen arbetar med arkiv och som dessutom har arbetat inom organisationen hela sina liv. Vad som är viktigt att påpeka är att Tullverkets arkivfunktion inte på något sätt verkar vara styvmoderligt behandlat, utan att det trots det uteblivna reflekterandet kring bevarande fungerar.

I ett arkivhänseende skulle man därför kunna detektera en risk med Tullverkets organisationskultur i vilken de anställda identifierar sig som tullare. När det å ena sidan förstärker organisationens identitet och gör så att alla strävar efter att uppnå gemensamma mål, kan å andra sidan samma identifiering göra att man förminskar sin egen roll i bevarandet av Tullverkets minne. De intervjuade bekräftar denna farhåga vid flera tillfällen, men vid framför allt ett tillfälle, som även redogörs för i kapitlet Materialgenomgång, där arkivhandbokens uppmaning till dess läsare att tänka på sitt eget ansvar i arkivfrågorna med budskapet om att ingen kedja är starkare än dess svagaste länk. Detta går stick i stäv med en intervjupersons tankar om sin egen roll i bevarandet av handlingar då hon mycket träffande beskriver sig själv som enbart en liten länk i det hela, där metaforen får motsatt betydelse till den som står i arkivhandboken. Baksidan av att alla ser sig själva som tullare skulle man alltså kunna säga är att deras eget ansvar i bevarandefrågor förminskas.

Detta är något som dessutom tycks vara genomgående i hela organisationen, då även Tullverkets arkivarie ser på sin egen roll som mycket ringa vid frågan om hur stor inverkan denne har på bilden av Tullverket som bevaras för framtiden. Hen framhåller dock vikten av samarbete, att det är samtliga anställda vid arkivfunktionen som bidrar till bevarandet av organisationens handlingar. Detta går att jämföra med den slutsats som Edenberg & Ågren (2012) drar via sina fallstudier, av vilka det förefaller som om arkivarierna har en ovilja att se sig själva som individer utan snarare som en del av kollektivet, som en representant för hela organisationen (Edenberg & Ågren 2012, s. 64).

7.3.2 Stadsbyggnadskontorets organisationskultur

Liksom framgår i kapitlet Materialgenomgång har Stadsbyggnadskontoret inte en lika påfallande organisationskultur som Tullverket har. En förklaring på detta kan vara att Stadsbyggnadskontoret är en yngre organisation än Tullverket samt att organisationen är geografiskt begränsad till Malmö stad, varför det i sådana fall inte heller skulle finnas en lika genomgående identitet så som är fallet på Tullverket. En annan förklaring till varför vi inte har kunnat urskilja en särskilt märkbar organisationskultur inom Stadsbyggnadskontoret, kan bero på att vi i denna studie främst har ett arkivvetenskapligt fokus, varför organisationsteoretiska tendenser som underminerar arkivvetenskapliga aspekter av de studerade verksamheterna är mer påtagliga för oss än sådana tendenser som harmonierar med arkivvetenskaplig teori och praktik.

Ett organisationsteoretiskt fenomen som vi trots detta har kunnat skönja inom Stadsbyggnadskontoret, är förståelsen för det gedigna ansvar som vilar på de anställdas axlar, då de har beslutanderätten i ärenden som rör kommuninvånarnas hem och närmiljö. Att denna förståelse går att finna hos anställda inom Stadsbyggnadskontorets olika avdelningar, tolkar vi som en organisationskulturell konsekvens, då det skulle kunna ses som en gränsöverskridande konsensus. De intervjuade inser vidden av detta ansvar då samtliga beskriver att all form av planering, om det så gäller detaljplaner och bygglov för privatbostäder eller stadsplanering går via dem. Men detta återkommande motto, eller uppdragsbeskrivning, som i korthet innebär att de anställda vid

Stadsbyggnadskontoret bestämmer hur stadsbilden ska se ut, hindrar emellertid inte informanterna att sätta sig in i hur detta kan påverka den enskilde invånaren. Den organisationskultur som vi har kunnat detektera är med andra ord inte så pass dominerande att den förhindrar de anställda att se bortom den egna organisationen, så som var fallet med majoriteten av de intervjuade vid Tullverket.

Här vill vi erinra om det organisationsteoretiska exemplet med den japanska biltillverkaren, där alla anställda klädde sig i blåställ i likhet med dem som arbetade inom företagets kärnverksamhet. Om detta appliceras på Stadsbyggnadskontoret, i den bemärkelsen att organisationens kollektiva identitet grundar sig i kärnverksamheten – Att planera byggandet av Malmö stad – blir det märkbart att denna kärnverksamhet kräver ett välfungerande samarbete med organisationens arkivfunktion (Grey 2013, s. 66).

Liksom en av informanterna vid Stadsbyggnadskontoret påpekar inleds varje bygglovsansökan med att respektive bygglovshandläggare hänvänder sig till Stadsbyggnadskontorets arkivfunktion för att läsa in sig på hur den aktuella byggnadens historik och tidigare utfall i ärendet ser ut. Denna tydliga relation mellan Stadsbyggnadskontorets kärnverksamhet och dess arkivfunktion betonas ytterligare då en av informanterna påpekar att byggnader som de inte har relevant dokumentation över inte finns i juridisk bemärkelse. I och med detta uttalande bekräftas arkivfunktionens betydelsefullhet för att Stadsbyggnadskontorets kärnverksamhet ska kunna utföras. Detta går att härleda till det som inom organisationsteori ibland kallas för *yttre krav*, vilket är en aspekt som bidrar till uppkomsten av en organisationskultur. De yttre kraven beskrivs som att ”aktörer i omgivningarna som man integrerar särskilt mycket med eller är särskilt beroende av – antingen genom tillförsel av resurser eller för den output man har – får betydelse för de institutionella drag som utvecklas” (Christensen 2005, s. 60). I Stadsbyggnadskontorets fall blir arkivfunktionen en sådan aktör, varför den också får betydelse för verksamhetens organisationskultur. Eftersom de övriga avdelningarna är direkt beroende av arkivet måste de således integrera det som en självklar del i organisationen, vilket ger avtryck i organisationens kultur (Christensen 2005, s. 60).

8 Diskussion och slutsatser

Denna studie har genomförts med syfte att besvara följande tre frågeställningar:

- *Hur påverkar den processororienterade arkivredovisningen det så kallade bevarandeperspektivet?*
- *Förändrar den nya arkivredovisningen arkivariens yrkesroll, och vad har detta i så fall för inverkan på bevarandeperspektivet?*
- *Hur förmedlas och uppfattas bevarandeperspektivet inom myndigheterna, och vad har myndigheternas organisationskulturer för inverkan på denna förmedlings genomslagskraft?*

Nedan följer, med utgångspunkt i dessa frågeställningar, en diskussion rörande de slutsatser som vi genom vårt empiriska material och den genomförda analysen av detta kunnat dra. Därefter tar vi även upp andra aspekter som vi anser viktiga att ta till vara på i de resultat som framkommit av vår studie, för att därefter avsluta med att ge förslag på framtida forskning.

8.1 Slutsatser

Hur påverkar den processororienterade arkivredovisningen det så kallade bevarandeperspektivet?

Vår studie visar att det råder delade uppfattningar huruvida införandet av den processororienterade arkivredovisningen stärker bevarandeperspektivet på de studerade verksamheterna. Bland de tillfrågade arkivarierna förekommer hos vissa en uppfattning om att övergången till den nya redovisningsmodellen, ihop med upprättande och spridning av styrande dokument så som arkivhandböcker eller arkivredovisningar, har ökat medarbetarnas tankar och reflektioner kring bevarandet av handlingar. Vissa menar också att processkartläggningsarbetet kan medföra andra fördelar. Hos Tullverket finns en tanke att klassificeringsstrukturen på sikt ska komma att genomsyra hela organisationen, från informationshantering till utformningen av nya systemstöd. Hos Stadsbyggnadskontoret får chefen för arkivheten ibland förfrågningar från andra chefer om att få ta del av processkartorna, för att med utgångspunkt i dessa kunna utföra en kvalitetsförbättring inom den avdelning som de är ansvariga för. På Stadsbyggnadskontoret har även den nyligen upprättade arkivredovisningen använts i syfte att utbilda nyanställda för att

skapa en överblick av verksamhetens arbetsflöde, samt vilka typer av handlingar handläggare i regel måste bevara efter att ett ärende avslutats.

Andra arkivarier menar dock att övergången till den nya arkivredovisningen inte inneburit någon förändring i medarbetarnas syn på och medvetenhet kring bevarande av handlingar. Detta beror troligtvis främst på att gallringsfrister och arbetsrutiner inte förändrats, varför personalen inte heller berörts direkt av övergången. Denna uppfattning stämmer bättre överens med de slutsatser vi kunnat dra från intervjuer med övrig personal, där ingen kände till att det skett en övergång till en ny arkivredovisning, trots att man från arkivens håll försökt sprida en medvetenhet kring detta. Det är dock oundvikligt att den personal som bidragit till processkartläggningarna tvingats till reflektion kring bevarande av de egna och avdelningens handlingar. Detta har dock, åtminstone i Stadsbyggnadskontorets fall, främst rört sig om chefer.

I vissa intervjuer har åsikten om att det inte är arkivariens uppgift att påverka varken verksamheten eller dess personal förekommit. I relation till detta är det värt att notera att det verkar finnas en viss skillnad i hur man definierar ordet *påverka*. Som framkommer av det presenterade materialet kan en informant mena att man som arkivarie påverkar övrig personal enbart genom det faktum att en dialog äger rum och att ett kunskapsutbyte sker på grund av det. Medan en annan informant menar att man påverkar först i det läge då man som arkivarie påpekar brister i verksamheten för ledningen och att en förändring sker i verksamheten på grund av det.

Förändrar den nya arkivredovisningen arkivariens yrkesroll, och vad har detta i så fall för inverkan på bevarandeperspektivet?

Studien visar på att en förändring inom arkivarieyrket har skett, och att denna främst grundar sig i att den nya arkivredovisningen innefattar ett mer ”uppsökande” arbete, vilket medför ett större krav på pedagogisk förmåga för arkivariens del. Vidare vittnar informanter vid både Tullverket och Stadsbyggnadskontoret om att arkivarierna blivit mer uppmärksammade och fått en ännu större plats i organisationen i förhållande till hur det var tidigare, i samband med implementeringen av den nya arkivredovisningen.

Vad beträffar arkivariernas syn på sin egen uppgift och problematisering av den egna neutraliteten föreligger det delade meningar bland de tillfrågade arkivarierna. En del informanter menar att arkivarien fortfarande är en neutral part som dokumenterar en verksamhet, och som hanterar handlingarna i slutet av en process, långt ifrån ledningen både hierarkiskt och fysiskt. Andra menar att arkivarien tar en aktiv roll och kan utifrån processkartlägningsarbetet medverka till att kvalitetsförbättra verksamheten, och arkivarien är med och styr informationen redan innan den skapats.

Idén om arkivarien som en objektiv beskrivare av verkligheten kan exempelvis spåras i vissa informanters svårighet att se sin egen roll i bevarandet av myndighetens handlingar, och således också sin egen delaktighet i skapandet av ett kulturarv. Därför dras slutsatsen att det postmodernistiska paradigmskiftet som Terry Cook (2001)

förespråkar på denna punkt inte har fullbordats bland de studerade organisationerna, eftersom tanken på arkivarien som neutral fortfarande återfinns hos vissa informanter.

Hur förmedlas och uppfattas bevarandeperspektivet inom myndigheterna, och vad har myndigheternas organisationskulturer för inverkan på denna förmedlings genomslagskraft?

Ett sätt att ta sig an den ovan diskuterade pedagogiska utmaningen med att sprida medvetenhet och kunskap kring arkiveringsfrågor bland övrig personal, är genom stödjande och vägledande dokument. I vår studie har vi tagit del av Tullverkets arkivhandbok och Stadsbyggnadskontorets arkivredovisning, vilka båda fyller den specifika funktionen av sådana dokument. Liksom vår materialredovisning visar är Tullverkets arkivhandbok mycket pedagogiskt upplagd, och argumenterar väl för vikten av en god arkivhållning och bevarandet av handlingar, med utgångspunkt i både juridiska, kulturella och demokratiska aspekter. Stadsbyggnadskontoret håller sig å andra sidan till en stramare och mer kärnfull utformning av sin arkivredovisning. Visserligen går det att argumentera för att skillnader i dessa dokument är oundvikligt då det rör sig om just en arkivhandbok och en arkivredovisning, men då dessa två dokumenttyper i stor omfattning är av liknande karaktär tycker vi att en jämförelse är relevant.

Vid en senare eftertanke förhåller det sig kanske snarare naturligt att en rikstäckande statlig myndighet som Tullverket är i större behov av en välformulerad och uttömmande arkivhandbok, eftersom deras arkivarie inte kan vara behjälplig eller närvarande hela tiden på samma sätt som arkivarierna på den kommunala organisationen kan vara. Det geografiska avståndet och den geografiska närheten kan med andra ord ge en förklaring till varför arkivredovisningen respektive arkivhandboken är så pass olika till sin utformning. En ytterligare möjlig orsak till att Stadsbyggnadskontorets arkivredovisning är så pass stringent och koncis är för att en av arkivarierna, som tidigare nämnts, publicerade en bloggserie, vilken förmedlar arkivfrågor på ett mer pedagogiskt sätt, varför denna bloggserie kan betraktas som ett pedagogiskt komplement till Stadsbyggnadskontorets arkivredovisning.

Dessvärre framgår det av det insamlade intervjumaterialet att den textbaserade förmedlingen av arkivfrågor och bevarandeperspektivet inte når ut till de övriga anställda inom de båda organisationerna, utan denna kunskap stannar till största del inom respektive arkivfunktion. De textdokument som ska vara vägledande inom arkivfrågor för anställda inom de studerade organisationerna, det vill säga arkivhandboken i Tullverkets fall, och arkivredovisningen i Stadsbyggnadskontorets fall, används inte i någon stor utsträckning. Flera informanter vittnar om att både de själva och andra kollegor hellre vänder sig till någon annan anställd än till ett textdokument för svar. Följaktligen blir kravet på arkivariens kommunikativa förmåga större. Med avseende på detta drar vi slutsatsen att arkivarier på svenska offentliga organisationer bör försöka finna andra metoder för att förmedla kunskap om arkivfrågor och bevarande, dessa tillvägagångssätt bör alltså inte vara enbart textbaserade.

Vidare visar studien att verksamhetens organisationskultur har inverkan på hur bevarandeperspektivet uppfattas och tas emot på arbetsplatserna. I fallet med Tullverket, där normen förefaller vara att identifiera sig som ”tullare”, oavsett vad ens arbetssysslor är, verkar medvetenheten kring bevarande av handlingar mindre utbredd. Visserligen uppvisar flera av informanterna en stolthet att tillhöra en sådan gammal och anrik myndighet som Tullverket, samt uttrycker en beundran över det egna arkivet och myndighetens historia, men detta översätts inte i någon större entusiasm eller förståelse för bevarandet av myndighetens nutida handlingar. Hos Stadsbyggnadskontoret förefaller tanken på bevarandet av handlingar mer utbredd, vilket förklaras i att arkivfunktionen är en väl integrerad och självklar del inom verksamhetens organisationskultur. Detta med anledning av att Stadsbyggnadskontorets olika kärnverksamheter är helt beroende av förvaltningens arkiverade handlingar.

8.2 Avslutande diskussion

Spelar det någon roll att anställda förstår eller inte förstår den bakomliggande orsaken till varför vissa handlingar bevaras? Eller är det som Ljungberg och Larsson (2012) skriver om rutinerna som avgör resultatet, processkraven som garanterar kundtillfredsställelse, då de tar en snabbmatsrestaurang som exempel (Ljungberg & Larsson 2012, s. 229). I en hamburgerkedja garanteras ett bra resultat genom att varje moment, eller komponent i processen *att tillaga en hamburgare* är noga föreskrivet och följs av de anställda. På samma sätt som en pilots tillvägagångssätt vid start och landning ska följa ett visst förlopp för att garantera ett säkert resultat (Ljungberg & Larsson 2012, s. 205). Kanske har vi som humanister en övertro på meningsskapande? För att en människa ska trivas med sig själv och sitt arbete, tror vi att hon behöver kunna placera in sin egen roll och sitt eget arbete i ett större sammanhang, för att därigenom förstå värdet av sina egna arbetsuppgifter. Men detta resonemang kanske är onödigt eller åtminstone överskattat. Folk tycks ändå utföra sina arbetsuppgifter väl eftersom de, som arkivarien vid Tullverket uttrycker det, “är måna om att göra rätt” (TV Arkivarie), även om de inte är intresserade av att förstå varför. Men när det kommer till information så är det inte så enkelt att man bara kan koppla in en autopilot, eftersom man alltid måste göra en subjektiv värdering av den information man har framför sig. Frågan är hur den övriga personalen ska känna igen problem och oklarheter, om de saknar ett intresse av att veta vad som är ”rätt”, varför risken därmed är stor att de inte kommer att be arkivarien om råd när de egentligen behöver det.

Å andra sidan har det i intervju svaren uppkommit sådant som talar emot det senaste påståendet, nämligen att inställningen till bevarande har blivit mer positiv, inte på grund av den processorienterade arkivredovisningen, utan på grund av att handlingar har gått från att vara fysiska till att bli digitala. Detta innebär med andra ord att handlingar som ska bevaras har en större chans att bli bevarade genom att de upphör att vara fysiska hinder, som står i vägen för de anställda, och istället övergår till att tryggt försvinna in i en digital limbo, där de lämnas ifred. I detta spekulativa scenario är det faktum att handlingarna bevaras oberoende av de anställdas kunskap och medvetenhet om bevarande, på samma sätt som de anställdas kulinariska kunskap i en

hamburgerkedja är irrelevant så länge de följer den kvalitetsgaranterande proceduren. För att digitala handlingar ska kunna bevaras för all framtid ställs däremot ett större krav på valet av systemstöd och på dem som underhåller detta. På samma sätt är kravet större på den enskilde arkivarien då de övriga anställda inte är intresserade av att känna till den bakomliggande anledningen till att vissa handlingar bevaras, utan enbart är intresserade av att utföra sina arbetsuppgifter. I de två olika fallen tillkommer vissa krav och sårbarheter, kravet på arkivarien respektive systemstöd (inklusive IT-tekniker) blir som sagt större. Medan sårbarheten för fysiska handlingar ligger i att de tar plats och irriterar anställda vars uppgift är att flytta och bära omkring på dem, varför de riskerar att slängas om ingen finns närvarande som förstår syftet med att de bevaras. Sårbarheten för digitala handlingar grundar sig i lagringsmediets sårbarhet, där hårdvarans behov av service och lämpligt klimat samt mjukvarans behov av service och ständig uppdatering, utgör en risk om inte nödvändiga åtgärder vidtas, dessa åtgärder kan exempelvis vara kravställningar på IT-stöd (RA-FS 2009:2).

De tankar och idéer som föranledde valet av uppsatsämne, grundade sig på antagandet att statliga myndigheter hade kommit längre i införandet av den processororienterade arkivredovisningen än vad det skulle komma att visa sig att de faktiskt gjort. Därför fick vi som tidigare nämnt i kapitlet Metod göra ett urval som endast delvis överensstämde med vår ursprungsidé.

Vidare drog vi ytterligare en felaktig slutsats vid början av detta forskningsprojekt, då vi trodde att debatten om arkivariens neutralitet var avslutad, vilket vi genom vårt empiriska material har insett inte är fallet. Medan vi antog att alla var eniga om att en arkivarie inte kan vara neutral, mötte vi istället en inställning under vår forskningsstudie som visade sig vara raka motsatsen. Då detta blev ett mer eller mindre ofrivilligt resultat av studien var vi likväl tvungna att ta detta i beaktande i vår forskning.

8.3 Förslag till fortsatt forskning

Redan i ett tidigt skede i vårt forskningsprojekt, då vi ännu inte hade gjort något urval över vilka svenska myndigheter vi skulle studera utan enbart sonderade terrängen, upptäckte vi företaget bakom processerna: Visalfa. Det är nämligen detta bolag som förser ett stort antal svenska offentliga och privata organisationer med mjukvaran som används vid struktureringen av en processkartläggning. Det innebär att själva utformningen av processkartorna bestäms av Visalfa. Bland annat bestämmer de hur de olika symbolerna för de kartlagda processerna, aktiviteterna och objekten ska se ut. Ett förslag till vidare forskning skulle därför kunna vara att fördjupa sig i detta med syfte att besvara exempelvis hur det kommer sig att ett privat bolag har fått denna särställning inom svensk arkivredovisning, om bolaget har utvecklat sina tjänster på uppdrag av Riksarkivet, och om detta har skett i samarbete eller åtminstone samråd med dem, eller om de självständigt och i egen regi fått utveckla dessa. Det är av intresse att ta reda på varför detta uppdrag inte landade på ett statligt organ eller bolag. Om tanken är att det offentliga Sveriges arkiv ska utgöra en del av vårt gemensamma kulturarv, där tillgänglighet och öppenhet är ledord, varför väljer man

då ett privat bolags produkter för att bevara dessa arkiv, som inte har samma krav på sig att redovisa sin verksamhet för eftervärlden som ett statligt bolag skulle ha?

Den varierande uppfattningen av arkivariens yrkesroll som framkommit genom vår studie väckte en nyfikenhet hos oss gällande variationens orsak och ursprung. Under intervjuerna frågade vi samtliga informanter om vad de har för utbildning och tidigare yrkeserfarenhet. I och med skillnaderna i uppfattningen av arkivariens yrkesroll blev det för oss intressant att jämföra de intervjuade arkivariernas utbildnings- och yrkesbakgrund och där i försöka skönja ett mönster gällande dessa skillnader. Genom jämförelserna har en hypotes framkommit om att vissa utbildningar inom arkivvetenskap har en större tendens än andra att hålla fast vid den traditionella synen på arkivarien som neutral och avskild från organisationen inom vilken denne verkar. Eftersom vi inte har intervjuat tillräckligt många arkivarier för att bevisa denna hypotes, får vi begränsa oss till att det lika gärna kan röra sig om personliga åsikter, oaktat vilken utbildning informanterna har gått. Vad som däremot är intressant att konstatera, och som kan stödja hypotesen, är att uppfattningen om arkivariens yrkesroll bland de tillfrågade arkivarierna presenterar ett relativt onyanserat *antingen/eller*-läge. Av denna anledning kan man börja ana att det inte enbart handlar om personliga åsikter utan snarare en medveten eller omedveten påverkan av två olika skolor. Detta anser vi kan vara intressant att utföra en mer ingående studie av.

9 Källförteckning

Ahrne, G. & Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Alvesson, M. (2013). *Understanding organizational culture*. 2. uppl., London: Sage Publications.

Alvesson, M. & Deetz, S. (2000). *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Bogefeldt, C. (2005). Arkiv som kulturarv: några internationella exempel. I Aronsson & Hillström (red.) (2005). *Kulturarvens dynamik: Det institutionaliserade kulturarvets förändringar*. Lindköpings Univeritet, skriftserie för Tema kultur och samhälle 2005:2, ss. 230-239).

Bohlin, A. (2015). *Offentlighetsprincipen*. 9. uppl., Stockholm: Norstedts Juridik.

Christensen, T. (2005). *Organisationsteori för offentlig sektor*. Malmö: Liber.

Cook, T. (2013). Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms. *Archival Science*, 13(2), ss. 95-120.

Cook, T. (2011). We Are What We Keep; We Keep What We Are: Archival Appraisal Past, Present and Future. *Journal of the Society of Archivists*, 32(2), ss. 173-189.

Cook, T. & Schwartz, J.M. (2002). Archives, Records, and Power: From (Postmodern) Theory to (Archival) Performance. *Archival Science*, 2(3-4), ss. 171-185.

Cook, T. (2001). Archival science and postmodernism: new formulations for old concepts. *Archival Science*, 1(1), ss. 3-24.

Edenborg E. & Ågren A. (2012). *Verksamheter öppna för tolkning: fallstudier i tillämpningen av Riksarkivets processorienterade arkivredovisning*. Masteruppsats. Lunds universitet.

Fredriksson, B. (2003). Vad skall vi bevara? Arkivgallringens teori, metod och empiri. *Arkiv, samhälle och forskning*, (2), ss. 21-55.

Grey, C. (2013). *A Very Short, Fairly Interesting And Reasonably Cheap Book About Studying Organizations*, 3. Uppl., Los Angeles: SAGE.

Gränström, C., Lundquist, L. & Fredriksson, K. (2000). *Arkivlagen: bakgrund och kommentarer*. 2., [omarb. uppl.] Stockholm: Norstedts Juridik.

Hjelmqvist A. (2013). *Processen bakom processerna: en studie av Riksarkivets arbete med att ta fram en ny modell för arkivredovisning*. Masteruppsats. Lunds universitet.

Hofman, H. (2005). The Archive. I McKemmish, S. (red.) *Archives: recordkeeping in society*. Wagga Wagga, N.S.W.: Centre for Information Studies, Charles Sturt University, ss. 131-158.

Ivarsson, E. (2009). Administrationen och arkivet som strategisk resurs. I Askergren, K., (red.) *E-arkivera rätt: Sju perspektiv på hantering av digital information med hjälp av OAIS*. Stockholm: Näringslivets Arkivråd, ss. 133-153.

Kirschenbaum, M. G. (2008). *Mechanisms: New Media and the Forensic Imagination*. Cambridge: MIT Press.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl., Lund: Studentlitteratur.

Ljungberg, A. & Larsson, E. (2012). *Processbaserad verksamhetsutveckling*. 2. uppl., Lund: Studentlitteratur.

Magntorn, E. (2015). Habilitation. *National Encyklopedin*. Elektronisk: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/habilitation> [Hämtad 2015-05-16]

Malmö stad (2015). *Om Stadsbyggnadskontoret*. Elektronisk: <http://malmo.se/Kommun--politik/Organisation/Forvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/Om-Stadsbyggnadskontoret.html> [Hämtad: 2015-04-27]

Menne-Haritz, A. (2005). *Business Processes: An Archival Science Approach To Collaborative Decision Making, Records, And Knowledge Management*. Dordrecht: Springer Science + Business Media, Inc.

Nezwal de Maré, L. & Stenberg, A. (2014). *Kvalifikationskrav på arkivarier: En undersökning av svenska myndighetsarkiv*. Masteruppsats: Lunds universitet.

Parker, M. (2008). *Organizational Culture and Identity: Unity and Division at Work*. 2. Uppl., London: Sage Publications.

Ridener, J. (2009). *From Polders to Postmodernism: A Concise History of Archival Theory*. Duluth: Litwin Books.

Riksarkivet (2013a). *Verksamhetsbaserad arkivredovisning*. Elektronisk: <http://riksarkivet.se/verksamhetsbaserad-arkivredovisning> [Hämtad: 2015-04-22]

Riksarkivet (2013b). *Generell verksamhetsbaserad arkivredovisning*. Elektronisk: <http://riksarkivet.se/generell-verksamhetsbaserad-arkivredovisning#1.1> [Hämtad: 2015-04-22]

Riksarkivet (2008). RA-FS 2008:4. *Föreskrifter om ändring i Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd (RA-FS 1991:1) om arkiv hos statliga myndigheter*, Riksarkivets författningssamling. Stockholm: Riksarkivet.

Riksarkivet (2009). RA-FS 2009:2. *Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd om tekniska krav för elektroniska handlingar (upptagningar för automatiserad behandling)*. Riksarkivet författningssamling. Stockholm: Riksarkivet.

Sahlén, T. (2005). Kaos eller struktur: om modern dokumenthantering. I Sundqvist, A. (red) *Dokumentstyrning i processorienterade organisationer*. Stockholm: Folkrörelsens arkivförbund, ss. 7-56.

Samrådsgruppen för kommuner och landsting. (2013). *Elektroniska handlingar och elektronisk dokumenthantering*. Elektronisk: <http://www.samradsgruppen.se/web/index.php/media-format-bestaendighet-och-foervaring/elektroniska-handlingar-och-elektronisk-dokumenthantering#langtidsbevarande> [Hämtad 2015-04-28]

Sandberg, S. (2013). *Arkivhandbok för Malmö stad - styrande och stödjande verksamheter*. Elektronisk: <http://malmo.se/download/18.51821d07143bab87ba744e5/1391171046545/Arkivhandbok+f%C3%B6r+styr+%C3%A5+st%C3%B6d+2014.pdf> [Hämtad: 2015-04-06]

SFS 1990:782. *Arkivlagen*. Stockholm: Kulturdepartementet.

SFS 1949:105. *Tryckfrihetsförordningen*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Shepherd, E. & Yeo, G. (2003). *Managing records: a handbook of principles and practice*. London: Facet.

Smedberg, S. (2000). Arkivredovisning i Sverige: tradition och utveckling. *Arkiv, samhälle och forskning* 2000:2, ss. 7-14.

Snickars, P. 2010. Hårddisken och samtiden. I Björk, L., Krēsliņš, J. & Lindström, M. (red.) *The Story of Storage I*. Stockholm: Kungliga biblioteket, ss. 44-55. <http://pellesnickars.se/2010/10/harddisken-och-samtiden/> [Hämtad 2015-04-28]

Sundberg, H. (2013). Process based archival descriptions: Organizational and process challenges. *Business Process Management Journal*, Vol. 19. Iss. 5, ss. 783-798.

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. 4., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Tullverket (2013). *Detta är Tullverket*. Stockholm: Tullverket. Elektronisk:
[https://www.tullverket.se/download/18.52849c6c13ccdb25b982092/1371032586948/
Detta_ar_Tullverket_mars2013_webb.pdf](https://www.tullverket.se/download/18.52849c6c13ccdb25b982092/1371032586948/Detta_ar_Tullverket_mars2013_webb.pdf) [Hämtad 2015-04-10]

Tullverket (2010). *Arkivhandbok Version 2*. Stockholm: Tullverket.

Ullstad, S. (2014). *Arkivredovisning för Malmö Stadsbyggnadsnämnd*. Malmö:
Stadsbyggnadsnämnden.

Yeo, G. (2010). Debates about description. I Eastwood, T. & MacNeil, H. (red.)
(2010). *Currents of archival thinking*. Santa Barbara, Calif.: Libraries Unlimited, ss.
89-114.

9.1 Intervjuer

TV Registrator	Intervju genomförd 2015-02-03
TV Tullinspektör	Intervju genomförd 2015-02-03
TV Arkivarie	Intervju genomförd 2015-02-12
TV Arkivchef	Intervju genomförd 2015-02-12
TV Avdelningschef	Intervju genomförd 2015-02-12
TV Handläggare	Intervju genomförd 2015-03-10
SBK Arkivarie 1	Intervju genomförd 2015-03-18
SBK Arkivarie 2	Intervju genomförd 2015-03-23
SBK Arkivchef	Intervju genomförd 2015-03-24
SBK Teknisk assistent 1	Intervju genomförd 2015-03-31
SBK Teknisk assistent 2	Intervju genomförd 2015-03-31
SBK Teknisk assistent 3	Intervju genomförd 2015-03-31

10 Bilagor

10.1 Bilaga 1: Intervjuguide

Vilken är din befattning? Hur länge har du arbetat här?

Vad har du för utbildning och tidigare arbetserfarenhet?

Vad har dina arbetsuppgifter för koppling till organisationens arkivfunktion och diarium?

Vad har den organisation du jobbar inom för roll i samhället?

Vad kan medborgare/allmänheten ha för nytta av denna organisation?

Hur ser du på din egen roll i bevarandet av organisationens handlingar?

Vad tror du att man kommer att ha för bild av organisationen, så som den ser ut idag, om hundra år?

Vad kommer framtida forskare vara intresserade av vad gäller organisationen under 2000-talet?

Hur tänker du att ditt eget arbete kan bidra till att skapa en bild av organisationen i framtiden?

Vem/vilka har varit med och skrivit arkivhandboken/arkivredovisning?

Vad tycker du om arkivhandboken/arkivredovisning, finns det något du skulle vilja förbättra med den? Finns det något du är extra nöjd med? På vilket sätt och hur ofta använder du den?

Hur ser kännedomen ut om arkivhandboken/arkivredovisningen bland övrig personal på din avdelning? Används den i det dagliga arbetet? Finns det något behov av den?

Ingår rensning/gallring av handlingar i dina arbetsuppgifter?

Vad tar du hänsyn till när du rensar/gallrar i dina ärenden?/Hur vet du vad som ska rensas? Var kommer den kunskapen ifrån?

Upplever du att den nya arkivredovisningsformen (verksamhetsbaserad informationsredovisning) har påverkat ditt eller din avdelnings arbete på något sätt?

Arkivariespecifika frågor

Hur gick arbetet till med att ta fram arkivhandboken/arkivredovisningen?

Hur ser kopplingen ut mellan arkivredovisningen och diariet?

Finns det någon vits med att de som är arkivansvariga vet vilket arkivredovisningsätt som närarkiven är ordnade utifrån?

Hur viktig är medvetenhet och kompetens kring bevarande ute på verksamhetens olika nivåer?

Tror du att arkivhandboken/arkivredovisningen kan vara till hjälp för att sprida denna medvetenhet och kompetens?

Vad tycker du om att anställda snarare vänder sig till mer erfarna arbetskamrater om hjälp, istället för att vända sig till arkivhandboken/arkivredovisningen eller dig?

Tror du att inställningen till arkivfrågor skiftar beroende på om de anställda jobbar på en strategisk, taktisk eller operativ nivå? /På vilket sätt tror du att man identifierar sig beroende på vilken nivå man jobbar på?

10.2 Bilaga 2: Arbetsfördelning

Denna studie har i största möjliga mån genomförts gemensamt av de båda författarna. Detta innefattar allt från inläsning av relevant litteratur, genomförande och transkribering av intervjuer, analys av material, samt författande av denna uppsats. Rent konkret innebär detta att inget kapitel, avsnitt eller stycke har författats av den ena författaren allena. Istället har allt tillkommit i nära samarbete mellan författarna, där delar som ursprungligen skrivits av den ene, därefter reviderats av den andre och vice versa.